

סיבוב תחנות

יום האזנה לרדיו האזורי

סודה של מאמה רוממה

פטר שרידותה של רשות השידור

כמו גדולים

יחסי מו"לים ועורכים בעיתונות הסטודנטים

חומת מגן

האם העיתונות מעלה בתפקידה?

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת נחום ברנע • כרמית גיא • ירון אזרחי • עמוס גורן • אבי בניהו • רון נשיאל • רשף ורגב לוי • שי שנהר • שחר אבירי • ארן ליביו • לימור שמואל • ענת באלניט • תמר גוטמן • מיה רייזנר-אורן • עמוס נוי • טל ארבל • אודי טרלו • מצטפא כבהא • רפי מן • יטבת פייראיון-וייל • גיורא יהלום • יאיר רוה • ארז אשרוב • ידידה מאיר • אירי ריקין • איריס מזרחי • עידן רבי • רויטל לוי-שטיין • עוזי בנימין

www. **ibooks**.co.il

סטודיו שוקי דובוביץ

היום, יותר מתמיד, קונים ספרים, קלטות, דיסקים ועוד
בלי לקום מהכסא...

סטימצקי באינטרנט חנות הבית שלך

גולשים אל אתר האינטרנט של סטימצקי www.ibooks.co.il, בודקים אלו ספרים ומצאים **רבי המכר**, מתעניינים ב**מבצעים**, קוראים פרקים ראשונים של ספרים חדשים ב**פינת הקריאה**, מצטרפים אל **קהילת הקוראים** ומחליפים חוויות עם כ-1-ל-ס...

מהיום ניתן להשיג את "העין השביעית" בכל חנויות סטימצקי וספרי

ספרי

עולם תרבות הפנאי

סטימצקי

קורבנות למולך

כתבים ופרשנים פוליטיים מכירים את התופעה: כאשר מעמדה הבינלאומי של ישראל מתערער, כאשר צרות יוזמות לא נוחות לפתרון הסכסוך עם האויבים הערבים, נמצאים תמיד אנשי ציבור שתולים את האשמה ביריביהם הפוליטיים. בתקופת המו"מ לשלום עם מצרים, כאשר הדיונים נתקעו בגלל חילוקי דעות, נמצאו אנשים בסביבתו של ראש הממשלה, מנחם בגין, שהאשימו את שר הביטחון עוז וייצמן ואת יועצו אברהם טמיר בחציית קווים בלתי לגיטימית, בהצעות הפשרה שהעלו באוזני הצד השני. בעת מלחמת לבנון האשים שר הביטחון, אריאל שרון, את מפלגת העבודה בתקיפת סכין בגבו. בתקופת שלטונו של אהוד ברק, כאשר הצד הפלסטיני דחה את הצעותיו, ניתן היה לקלוט בסביבתו טענות ששמעון פרס ואנשיו משבשים את מהלכו של ראש הממשלה. התופעה חוזרת על עצמה גם בימים אלה: לראש הממשלה ואנשיו נדמה שהם פטריוטים גדולים יותר מאשר זולתם. גם מכיר ון זה מסתננות רמיוות מגונות על התפקיד שממלא, כביכול, מחנה השמאל (ובתוכו שרים ממפלגת העבודה) בהגשת רעיונות לממשל האמריקאי והשי את עצות ליריב הפלסטיני, שתכליתם לגרום לשינוי בעמדת הממשלה. לטענות האלה יש קונטרסיה של האשמה בבוגדנות.

סגן השר לביטחון פנים, גדעון עזרא, הרחיב את מעגל הנבלים: שבוע לאחר שהחל במבצע "חומת מגן" קרא לשב"כ לפקח על פעילותם של העיתונאים גרעון לוי ועמירה הס מ"הארץ", וקבע שיש כתבים "שנמצאים על הסף שבין תמיכה בישראל במאבקה, לבין מאבק בישראל". עזרא לא בחל אפוא בהטחת האשמה מפורשת בבגידה בשני העיתונאים: כאשר המדינה נתונה בעימות צבאי, נמצאים השניים על סף הצטרפות לאויב הקם עליה. לא זו בלבד, אלא שהתנהגותם ועמדותיהם מצדיקות פיקוח של השב"כ. לא פחות. כפראפרזה על ניסוחיו של סגן השר עזרא אפשר לומר שהם נמצאים על הסף שבין רברי הבל להסתה חמורה, העלולה לפגוע באופן ממש בשלום של הס ולוי. במדינה נאורה לא היה איש ציבור החרד למעמדו מעז להשמיע דעות חשוכות כאלה, אבל גדעון עזרא יודע, כנראה, באיזו מדינה הוא חי.

מיותר לחזור ולציין כי עמירה הס וגדעון לוי ממלאים את תפקידם כשהם מדווחים ממעמקי השטח הפלסטיני. הם אינם סוכנים של האויב; הם שליחיו של עיתונם שמבקש להביא לקוראיו רשמים מכלי ראשון על הלכי הרוח ואר רח החיים של האוכלוסייה הפלסטינית. הם ממלאים משבצת חיונית בפסיפס הדיווחים על העימות הישראלי-פלסטיני, שבו לא נפקד מקומם של דוברי הממשלה. יתרה מכך, הם ולוי הם קולות חריגים בעיתונות הישראלית: ברובה הגדול היא נותנת ביטוי לעמדות השלטון ומושפעת מטיעונו, כפי שהומחש בצורה מובהקת במבצע "חומת מגן". מדוע אפוא אין גדעון עזרא מסוגל לגייס מתוך עצמו את הסובלנות הדרושה כדי להשלים עם נוכחותם של השניים בתקשורת העברית?

משום שגדעון עזרא קרוב אל ההמון הסוער והוא פוזל אל מרכז הליכוד. הוא יודע כי כדי לשרוד פוליטית עליו לשאת חן בעיני הגוף הבוחר בליכוד והוא יודע את נפש חבריו. עזרא אינו מנהיג; הוא מונהג – וגדעון לוי ועמירה הם הקורבנות שהוא בוחר כדי להשביע את המולך הלאומני המלהיט את רוחותיהם של חברי מפלגתו.

עוזי בנימין

4 למי צלצלו הפעמונים **נחום ברנע**

6 שדה המערכה: קרבות הכתבים הצבאיים **שי שנהר**

9 דרוש ערוץ פטריוטי **ירון אזרחי**

10 ככה זה במלחמה: הקורבנות נמחקים מהתודעה **כרמית גיא**

12 ללא ימי חסד: נקודת המבט של הכתבים הזרים **שחר אבירי**

14 קורא מן השורה: דברים שאני יודע **עמוס נוי**

16 סכנת נפשות: מצוקת כתבי השטח **לימור שמואל**

18 מיהו פטריוט: חופש הביטוי בגליציה"ל ובקול"ישראל **ארן ליביו**

22 עין בינלאומית: שקט, יורים **רפי מן**

24 דעת הקהל: **טל ארבבל, ענת באלינט, אודי טרלו, ארן ליביו**

26 בעלי הדעה: השפעת המו"לים על עיתונות הסטודנטים **תמר גוטמן**

28 דיווח מבין החפירות: המצב של ערוץ 10 **רשף ורגב לוי**

30 מהסלון למחסן: מסחור החדשות בערוץ 2 **רון נשיאל**

32 יום האזנה לרדיו האזורי **קשבי "העין השביעית"**

40 סודה של מאמה רוממה: כך שורדת רשות השידור **עמוס גורן**

44 הערוצים הפרטיים: חדשות בטלפון הנייד **מיה רייזנר-אורן**

46 חזרה למקורות: מהדורות ערביות של "מעריב" ו-Ynet **צטפא ככהא**

48 לכו לאור-עקיבא **אבי בניהו**

49 אירוטי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE

רכז המערכת: ארון לוי
דפוס: העיר העתיקה
צילום השער: רויטרס
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
"ענוץ: פרופ' ירון אזרחי, משה גביש
עריכה גראפית: סטודיו זה
עריכה לשונית: מיכל רחנמל

"העין השביעית"
הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
טלפון: מערכת 025300866
מוניים ומונהלה: 025667989
1-800-202222

פקס: 035488633

קודת המעבר הקרובה ביותר לג'נין בתוך הקו הירוק היא מחסום סאלם: בסיס קטן של משמר הגבול, כמה קוביות בטון על כביש צר שנשחק והיה לאבק, וחניון מאולתר, מבולגן, שמארח מגוון של כלי רכב: טנקים, נגמ"שים, משאיות אספקה, מכוניות פרטיות של חיילי מילואים ולצדן מכוניות של נציגי ארגונים זרים, שבאו להציל מידי צה"ל את העיר.

אחת המכוניות האלה היא ניידת שידור של ערוץ טלוויזיה בריטי. ליתר דיוק: ניידת-מיני, רכב מסחרי קטן שהותקן בו הציוד ההכרחי לעריכה ושידור. ברכב יושבים שניים, כתב וטכנאי. הכתב כועס: החיילים לא אפשרו לו לחצות את המחסום ולהגיע אל היעד הנכסף, עיי החורבות של מחנה-הפליטים. הוא כועס עוד יותר כשאני מספר לו שאני בא משם. אין דבר

שמרגיז עיתונאי, אפילו הוא בריטי, מהדיעה שעיתונאי אחר חצה מחסום שנסגר בפניו.

בלית-ברירה, הוא מסתפק בקלטת. הקלטת צולמה ביום הקודם על-ידי ערביי-ישראלי, נידאל עותמאן שמו, שהצליח להסתנן למחנה-הפליטים. עותמאן, עורך-דין במקצועו, פעיל ב"מוסאיעא", אחד מארגוני הזכויות שצצו בשנים האחרונות כפטריית במגזר הערבי בישראל. הצלם החרוץ חזר בשלום אל ביתו, אבל עותק מהקלטת נמסר לג'עבר פרם, פעיל ב"אעלאם", ארגון ערביי-ישראלי אחר. פרם הבחין כי ליד המחסום. "אתה רוצה לראות תמונות?" הציע בקול מפתה. "בוא אתי". הצעות בנוסח כזה מקובל להשמיע בכל מיני מקומות בעולם. האמת, לא ציפיתי לשמוע אותן במחסום סאלם, שתי אצבעות מג'נין. איזה תמונות? שאלתי בחשדנות מסוימת. "תמונות של גופות", הבטיח פרם.

הלכתי אחריו. עברנו משפחה שהתיישבה לפיקניק של יום העצמאות עם בנה החייל, עברנו שורת

מכוניות ועוד שורה, והגענו אל ניידת השידור. הקלטת היתה שם – במכשיר הווידיאו, במסך העריכה הקטן, השחור-לבן, מול עיניו של הכתב הכועס מלונדון.

כמובטח, היו גופות. חמש גופות נמצאו במחנה ביום הצילום. כל איבר צולם מלפנים ומהצד, מקרוב ומרחוק. צולמו גם ההריסות, במבט מלמעלה ובמבט מבפנים. וגם הילדים צולמו, תועים כיתומים בין החורבות, והנשים הזועקות, והגברים ההמומים. אילו יכול היה לצלם את ריח הגוויות המתקתק, היה מנציח גם אותו.

בקיצור, חומר קשה, קורע לב. בכל זאת, הכתב הבריטי לא היה מאושר. הוא ידע שהתמונות האלה ודומות להן כבר צולמו בג'נין, במצלמות טובות יותר, בטכניקה מקצועית יותר, ושוודרו אינספור פעמים בכל ערוצי הטלוויזיה בעולם. הוא זקוק לגוויות חדשות.

סיקור השלב הנוכחי במלחמה הישראלית-פלסטינית הוא אתגר לא פשוט: שני הצדדים תובעים במפגיע את תפקיד הקורבן, ולכל אחד מהם יש ראיות טובות לבסס את התביעה שלו. הפלסטינים,

ושליחיהם בין ערביי ישראל, מוכנים להתפשט כדי להציג לראווה כל פצע מרמם, כל גופה מושחתת. הישראלים משתדלים לא לפגור: כשהתינוקת שלהבת פס, מהיישוב היהודי בחברון, נרצחה בירי מגבעת אבריסניה, הלכו המתנחלים מעיתונאי לעיתונאי, והציעו ביקור אקסלוסיבי בחדר-ההקירור בקריית-אריבע. את תצלום הגופה תלו על מכוניותיהם. ובאחרונה, על רקע התמונות מג'נין, החליטו בתי-החולים הדסה בירושלים ואיכילוב בתל-אביב לפתוח את חדרי הטראומה שלהם למצלמות, כדי שיראה העולם שגם אנחנו בטראומה, שגם אנחנו סובלים.

גל הטרור של חודש מרץ ומבצע "חומת מגן" שנפתח בעקבותיו משכו לארץ מאות עיתונאים זרים. הם באו ככרישים שמריחים את ריח הדם. זאת העבודה, זה המקצוע: הם לא היו תאבי דם יותר או פחות מאתנו, עיתונאים ישראלים שסיקרו מלחמות בבוסניה, רואנדה או אפגניסטן.

באים, לומדים במהירות האפשרית את השמות הגרמניים האלה, הקשים כלי-כך להגייה, לובשים שכפ"ץ שהאותיות "PRESS" מודפסות עליו בגודל של כותרת ראשית, מרביצים סטנדרטאפ על רקע טנק וילד, אמבולנס ובית הרוס, משאירים ציפיות נכזבות בשני הצדדים, ונוסעים.

קוצר הרוח, קוצר הנשימה, קוצר ההבנה, לא נובעים משנאת ישראל אלא מגורמים הרבה יותר פרוזאיים: כסף, למשל. רשתות הטלוויזיה הגדולות הביאו לכאן עשרות אנשים כל אחת, שיכנו אותם בבת-ימלון, ציידו אותם בכלי רכב ובחשבונות הוצאות. לאחר שבו-שבו-עייים אמרו המנהלים די, חוזרים הביתה.

הבי.סי הבריטי טיפח בזמנו את האמונה שיש עיתונות אובייקטיבית. בא עיתונאי, אוסף את כל העובדות הניתנות לאיסוף, מניח אותן על כפות מאזניים, בודק ומודד וכורך הכל יחד, בדיוק מדעי,

נחום ברנע

למי צללו הפעמונים

כשירות לציבור. הבי.בי.סי עצמו לא עמד מעולם בקוד הזה, שלא לדבר על רשתות-שידור שניסו ללכת בעקבותיו, כמו קול-ישראל. כל מי שחי במקצוע יודע שאין חיה כזאת, עיתונאי אובייקטיבי, חף מרגש, חף מדעה, חף מנטיית-לב כזאת או אחרת, ואם יש אחד שמתיימר, הוא איננו אלא זיוף, ברוז עיתונאי. המציאות הקשה במחנה-הפליטים ג'נין היא דוגמה טובה לכך שהדיווח הוא בעיניו של המסתכל. הכוח שכבש את המחנה הורכב בעיקרו מחיילי חטיבה 5, חטיבת מילואים. צורפו אליהם לוחמי הקומנדו הימי, נח"ל וגולני, שהוחלפו בצנחנים. עיתונאי אחד מסתכל על הבתים ההרוסים, על הגופות המוצאות מהן, על המשפחות המבוועות, מעביר את מבטו אל החיילים נטולי הפנים, המוגנים בקסדות, שכפ"צים, נגמ"שים וטנקים ואומר: קלגסים, פושעי מלחמה. אני מסתכל על אותם חיילים ורואה אנשים: יעקב ומשה, דני וחמי, אלון ועמית, השכנים מהבית הסמוך, הלוקחות במכולת, הבנים של החברים. כן, מראות המוות במחנה קשים מנשוא. אבל טבח? לא הם. לא אנחנו.

בשבועות האחרונים פרסמו כמה כותבים – הבולט ביניהם אביב לביא ב"הארץ" – מאמרי ביקורת על הסיקור העיתונאי של המלחמה. הטענות העיקריות היו שרוב העיתונאים מאמצים ללא בדיקה את גרסת צה"ל, נשמעים למגבלות שהטיל צה"ל על הסיקור, ואטומים לסבלם של הפלסטינים. בכל טענה לחוד יש אמת, אבל נדמה שביחד הן מחמיצות את העיקר. כאשר ממשלה מחליטה, לאחר חודש של טרור יומיומי בלתי נסבל, להגיב בפעולה צבאית נרחבת, אורבות לתקשורת סכנות מסוגים שונים. לא טוב לה להיות מגויסת. בוודאי שלא טוב לה להיות מגויסת לצד השני. היא לא מסוגלת להיות מהאו"ם (האמת היא שאפילו האו"ם לא מסוגל להיות מהאו"ם). אז מה קרה? חלק מהתקשורת, בעיקר פרשני הטלוויזיה, גילה מסירות כמעט מוחלטת לקו של צה"ל. חלק אחר, בעיקר בעיתונות הכתובה, גילה מסירות נוגעת ללב לקו הפלסטיני. היו אחדים שהשתטו, כמו הכותרת הראשית ב"מעריב", עם פתיחת המבצע: "ביד חזקה ובורע נטויה", אבל הרוב נעו בין אהדה ספקנית לספקנות אוהרת, בהחלט במסגרת הצפוי והראוי במדינה דמוקרטית שזה עתה קמה ממתקפת הטרור החמורה ביותר בתולדותיה.

נכון שלא אפשרו לעיתונאים להצטרף לכווחות הלוחמים. מבחינה מקצועית, זה היה מתסכל. בצבאות אחרים איסור כזה מומין חקירה לעומק: האם הצבא לא מרחיק את העיתונאים כדי להסתיר מעשים נוראים שהוא עושה בשטח? לא אצלנו. אצלנו יוצאים יעקב ומשה, דני וחמי, אלון ועמית למלחמה כשהם חמושים בסולרי. אם אחד מהם יראה טבח, עם ישראל יהיה הראשון שיידע.

ד יכוי בוגדים. בתחילת '98 הקימו אנשי התנועה האסלאמית התנחלות בלתי חוקית בלב נצרת. ההתנחלות קמה על מגרש ריק במרכז העיר, שיועד לבניית כיכר ציבורית. האסלאמים גמרו ואמר לבנות שם מסגד שיאפיל בגובהו על כנסיית הבשורה הסמוכה. המטרה היתה להבהיר לאפיפיור, שעמד לבקר בנצרת, מי שולט באמת בעירו של ישו הנוצרי. למרבה ההפתעה, שני עסקני ליכוד היו מעורבים במיזם מהצד המוסלמי. ראש הרסק הערבי בליכוד, דני גרינברג, תמך בו בגלוי. חברי-הכנסת גדעון עזרא התגאה באוזני שהוא הכוח המניע מאחורי גרינברג (אחר-כך, כשהעניין הסתבך, חזר בו). החשבון הפוליטי היה פשוט: התנועה האסלאמית מתנגדת להשתתפות בבחירות. מכיוון שהערבים תמכו בתקופה ההיא במועמד השמאל לראשות הממשלה, החרמת ההצבעה תיטיב עם מועמד הליכוד. הקמפיין להקמת המסגד חיזק מאוד את השפעתו הפוליטית ואת יוקרתו של הפלג הצפוני, אוהד החמאס, של התנועה האסלאמית. הוא גם שיבש את יחסי ישראל עם הוותיקן וסיבך בפשרות סרק ובלבטים קשים שלוש ממשלות.

יש אנשים שיראו בקשר שקושרים נגד המדינה יהודים ומוסלמים אוהדי חמאס מעשה בגידה. במיוחד כשעולה החשד, שבעניין מעורב חברי-כנסת. מצד אחד, העבירה-לכאורה חמורה מאוד. מצד שני, מרובר באדם שהיה המשנה לראש השב"כ, והשקיע עשרות שנים מחייו בבטחון המדינה. מותר להתייחס אליו בסלחנות.

נזכרתי בפרשה ההיא כששמעתי את עזרא, היום סגן שר לבטחון-פנים, קורא בראיון רדיו לפתיחת חקירת שב"כ נגד שני עיתונאים, גדעון לוי ועמירה הס. הוא חושד בהם בבגידה. לוי והס אינם חסינים מביקורת. אפשר לטעון כלפי לוי, שהוא הופך את המאבק הפלסטיני לעצמאות לטלנובלה סכרינית, סוחטת דמעות, עם ישראל בתפקיד האמא החורגת. אפשר לטעון כלפי הס, שצערה על סבל הפלסטינים כליכך גדול, שלא נותר בה מקום לסבלם של אחרים, אבל אם מדברים על בגידות, עזרא בא קודם.

כל מי שחי במקצוע יודע
שאין חיה כזאת, עיתונאי
אובייקטיבי, חף מרגש,
חף מדעה, חף מנטיית-לב
כזאת או אחרת, ואם יש
אחד שמתיימר, הוא איננו
אלא זיוף, ברוז עיתונאי

שדה המערכה

מי שסבור שבמבצע "חומת מגן" נלחם צה"ל בעיקר בחמושים הפלסטינים, אינו יודע איזה קרב ניהל מול הכתבים הצבאיים

ש י ש נ ה ר

נראה ששם המבצע המתגלגל בשטחים בשבועות האחרונים לא יכול היה להיות הולם יותר, קולע יותר, ככל שהדברים נוגעים לכיסוי העיתונאי שהתאפיין שר לכתבים הצבאיים של העיתונות הישראלית. הפעם, כזכור, נתן קצין צבא – לא המחשב הצה"לי – שם אירוני משהו למבצע, שלוכד את מה שהתבצע הלכה למעשה בשטח: צה"ל הקים חומת מגן כלפי הסיקור של הכתבים לענייני צבא. אלא שמטיבן של חומות מגן להיסדק. בשבוע הראשון ללחימה בשטחי הרשות אמנם הצליח צה"ל, באמצעות מערכת דובר צה"ל, להשיג ציות מרבי להחלטתו לסגור את השטח כליל בפני כל העיתונאים, אבל החל מהשבוע השני הוסר לראשונה האיסור שהוטל עליהם להיכנס לשטחי הגדה. בתדרוך לכתבים הצבאיים שערך ראש מחלקת מבצעים במטכ"ל, האלוף דן הראל, בתום השבוע הראשון למבצע, התקוממו הכתבים נגד ההחלטה לאסור על כניסתם לשטחי הרשות וסירבו להתחיל בתדרוך בטרם יובטח להם כי ייכנסו לשטח. בסיום השיחה נבקעו בקיעים ראשונים בחומה הצבאית, ושלוש כתבים הצבאיים של הירדן מונים הגדולים הוכנסו לסיור עם נציגי דובר צה"ל בקסבה בשכם, זמן קצר לאחר סיום הלחימה שם. מרגע שנפרץ הסכר, החלו הכתבים הצבאיים כולם להיכנס לשטח, מי בתיאום מוקדם ובהסכמת דובר צה"ל – ואלה היו חריגים – בעיקר למקומות שהקרבות בהם הסתיימו (מתחם המוקטעה ברמאללה ומחנה הפליטים בג'נין היו עדיין מחוץ לתחום בכל מצב), ומי בהתגנבות יחידים לשטח.

תזכורת: מדיניות דובר צה"ל במבצע, שלא להתיר כניסתם של כתבים לשטח, הותוותה על-ידי הדרג המדיני כלקח מהמבצע הקודם של כוחות הסדיר בערים הפלסטיניות, כמה שבועות קודם לכן. כתבה בערוץ 2 הראתה כוח מחטי

בת הנח"ל שנכנס לבית פלסטיני ברמאללה מול עיניה הדומעות של בת המשפחה, כשאחד החיילים מקונן בפני המצלמה על היותו חייל עברי רחוק מהמולדת שאינו יודע בדיוק מה הוא עושה שם. התמונות הללו הובילו להחלטה של שר הביטחון, בניין מין בן-אליעזר, למנוע הצטרפות כתבים לכוחות צה"ל במבצע "חומת מגן". רוב הכתבים הצבאיים רואים בכתבה של ערוץ 2 את קו פרשת המים ביחסים שבין דובר צה"ל לבנינם. "זה היה הקש ששבר את גב הגמל", הודו כמה מהם, "ולצבא היה נוח להודיעו כדי

למנוע את הכניסה שלנו". אחרים מהכתבים אינם תולים את האשם בדובר צה"ל עצמו, תא"ל רון כתר, שככל הידוע התנגד להנחייתו של בן-אליעזר וניסה לבטל את הגזירה. מבחינתם, כתרי ביצע את מדיניותו השגויה של הדרג המדיני, אלא שזה לא מנע ממנו לחטוף מהם את החצים בעומדו בקו הראשון של חזית המערכה מול התקשורת.

מכל מקום, המדיניות הזו של דובר צה"ל, הסגירה המוחלטת של השטח בשבוע הלחימה הראשון והפתיחה המסויגת בשבוע השני, הצליחה להקים עליה את הכתבים הצבאיים. הם חשו מותרים מהמאבק שניהלו עם דובר צה"ל על כל שביב אינפורמציה או סיור שהצליחו להשיג. "חוסר שביעות הרצון שלי מהמדיניות היא כפולה", אומר גור צלליכי, כתב ערוץ 1: "כאזרח במדינה אכפת לי ממה שקורה ומכעיס לראות כיצד הצבא לא מסייע לגולים שמכניסים לנו. ככתב, אני קובע שמקצועית, דובר צה"ל לא נותן לנו לבצע את עבודתנו כשהוא סוגר גישה למרכז הפעילות, ויש פער שהעמיק בין ההצהרות על פתיחות מצד ראשי הצבא לבין המצב בשטח. יש משבר והצבא טומן ראשו בחול ושומר על עמיתים שמכפילה את הנוק, אבל ראשו לא מבינים זאת". יואב לימור, כתב "מעריב", מסכים: "המדיניות שדובר צה"ל ממש מטעם הקצונה הבכירה ושר הביטחון – ולמיטב ידיעתי הוא מתנגד לה – לא חכמה. צר לי שקבוצת אנשים שלא מבינה שום דבר בתקשורת גורמת נזק בתחום שבו במידה רבה תוכרע המערכה. האנשים האלה לא זזים מטר בלי קצין המודיעין שלהם, אבל כשקצין המודיעין שלהם לענייני תקשורת מיעץ להם, הם מנפנים אותו. גם אם השטח היה סגור ברור שהקצינים לא היו סגורים ודיברו אתנו, אז איזו מטרה השיג צה"ל? היתה טענה שכביכול הקצינים לא רצו שכתבים יסתובבו להם בין הרג-ליים, ובשטח קצינים אמרו לי אחרת והתפלאו שלא באנו קודם". לימור, צללי-כין וחבריהם העמידו את אנשי דובר צה"ל על חומרת המפולת ההסברית, רוויית השמועות, הצפויה כתוצאה מסגירת השטח, אך ללא הועיל.

הצרת הצעדים מטעמו של דובר צה"ל הביאה לציות מלא מצד הכתבים הצבאיים בשבוע הראשון. בשבוע השני, משהבינו לאן נושבת הרוח ומשהתייאשו מהיענות לבקשותיהם לביקורים בזירות הלחימה, הפסיקו רובם לשחק לפי כללי דובר צה"ל, נטלו את העניינים לידיהם ונכנסו עצמאית לשטח גם ללא אישור. הם הבינו שאין כמו מראה עיניים כדי לתאר את המתרחש. ייתכן שלא היה מקום להפתעה מצדם

**כרמלה מנשה: דובר צה"ל
וראשי המערכת חייבים להבין
שהם לא עושים לי טובה כשהם
נותנים לי להיכנס לשטח. צה"ל
הוא לא מפעל פרטי של אבא
שלהם אלא של עם ישראל**

איור: בתיה קולטון

מאוד, הן לציבור הישראלי והן לציבור הפלסטיני, נוכחו שעוברת היותם מפורסמים הפריעה להם והם הרגישו פחות נוח לחצות את הקווים ולהעמיד את עצמם בסכנה. היחיד שבלט בהליכה על הסף היה כתב "ידיעות אחרונות" צדוק יחזקא-לי, שהגיע לפאתי מחנה הפליטים בג'נין והוגדר על-ידי עמיתיו כ"קמיקאזה".

גם נסיונותיו של דובר צה"ל לרצות את הכתבים הצבאיים לא תמיד צלחו. בתחילת אפריל, כשהאזורים הלוחטים בשטחים היו שכם וג'נין, ארגן דובר צה"ל לכתבים סיור בטול-כרם וקלקיליה, שנכבשו ללא קושי כמה ימים קודם לכן וכבר לא היו מוקד חדשותי משמעותי. בהתייעצות משותפת של חבריו החליט תא הכתבים הצבאיים לוותר על התענוג.

האם ההגבלות שהטיל דובר צה"ל מנעו מהכתבים למלא את תפקידם? עמוס הראל, כתב "הארץ", סבור שבחינת דיווחיו מראה כי הביא לקוראיו את המידע מבלי שהפכו לכתבות-מטעים-הצבא, ועם זאת הוא מתרעם על כך שהמוצרים העיתונאיים שלו הושגו רק כתוצאה ממאמץ עילאי מצדו, לאחר שסירב להיכנע לתכתיבי דברור ונכנס למקומות שדובר צה"ל לא רצו אותו בהם. על אף שהוא מבין את צורכי הצבא, ומסכים שלא היה חייב בהכרח להיות על הטנק הראשון, <

לאור הניסיון מהמבצע הצבאי החשוב האחרון של צה"ל: הנסיגה מלבנון. גם אז הובטח לכתבים הצבאיים להצטרף לכוחות הנסוגים, הבטחה שדובר צה"ל לא עמד בה. פליקס פריש מ"Ynet", בצוותא עם צדוק יחזקאלי ורון לשם מ"ידיעות אחרונות", נכנסו לשכם, כרמלה מנשה מקול-ישראל הרחיקה עד ג'נין, גור צלליי-כין הגיע למתחם המוקטעה ברמאללה. שאר עמיתיהם קיצרו גם הם טווחים לכור חות הלוחמים. התחושה של הכתבים היתה כי המדיניות הצה"לית מונעת מהם לבצע את עבודתם. מאחר שממילא ישנם חיכוכים בלתי פוסקים בין תא הכתבים הצבאיים לבין דובר צה"ל לא היתה בהחלטתם משום שבירת כלים רבתי. גם העובדה שצו של אלוף פיקוד מרכז אסר על כניסת אורחים ישראלים לשטחי A לא הרתיע אותם, ולראיה – צה"ל, דובר צה"ל או משטרת ישראל לא נקטו נגדם צעדים כלשהם על הפרת הצו. התחושה של רבים מהכתבים היתה כי כניסתם מספיק חשובה, אף שהקפידו לעשות זאת במשורה. השליחות העיתונאית שלהם, הורו, לא מצדיקה שייפגעו על-ידי כוחות ישראליים או פלסטיניים, ודאי לא שיי-חטפו על-ידי האויב, וכן, גם רגש האחריות למשפחה הכריע את הכף. כתבי הטלור-ויזיה, צללייכין ורוני דניאל (ערוץ 2), כמו גם כרמלה מנשה, שפניהם מוכרות

הרי שלדעתו, החלטת צה"ל לחסום את השטח היתה משגה, במיוחד כשבצבא לא שקלו פתרונות ביניים כמו מתן אפשרות לכתבים להגיע לחפ"קים ולעמדות תצפית. הוא גם מתלונן על הגישה המתנשאת של צה"ל, שסירב להקל על תפקוד הכתבים בטענה שהעם תומך בצבא בסוגיה זו.

רוני דניאל (ערוץ 2) משוכנע שהצופה בו נפגע כתוצאה ממגבלות דובר צה"ל. "אני רוצה את המצלמה קרוב ומאמין שרפורטר צריך להגיע עד החוליה הראשונה שנלחמת. כשזה לא קרה, כי לא נתנו לי –

הצופה נפגע כי רציתי להביא משהו טוב יותר וגאוותי המקצועית נפגעה. לא הצלחנו להמחיש את הסיטואציה הקרבית בזמן התהוותה". דניאל מספר כי אחת הדרכים לעקוף את צה"ל היתה מתן מצלמות לחיילי המילואים, שהעבירו לטלוויזיה קלטות שצילמו.

מאחורי הקלעים של המאבק על הכניסה לשטחי הלחימה התעורר עימות נוסף, אופייני, בין גופי התקשורת לבין עצמם: הם התחרו על בלעדיות בסיקור אזורים מבוקשים כמו המוקטעה, שכם ומחנה הפליטים בג'נין. לעתים נדמה היה שרוב האנרגיה של הכתבים הצבאיים הושקעה במלחמות בעמיתיהם, בהיעלבויות ות מדובר צה"ל ובהפעלת לחצים עליו. הרבה דם רע זרם במסגרת מלחמות היהודים הללו. לקראת סוף שבוע הלחימה השני, אחרי שנחום ברנע ואחריו גם רון לשם ביקרו במתחם המוקטעה ברמאללה – וכתבי כלי התקשורת המתחרים ראו בכך עדות למורא שמצליח "ידיעות אחרונות" להטיל על הצבא – קיבל גם "מעריב" סוכריה כשיואב לימור הוכנס למחנה הפליטים בג'נין לצורך הכנת כתבה בלעדית למוסף יום העצמאות. כשנודע ל"מעריב" כי פול של כתבים מהטלוויזיה זיהו מהעיתונות הכתובה יבקר באותו מתחם, הקדים לצאת עם הסיפור, יומיים לפני מועד הפרסום המתוכנן. זו היתה תגובת "מעריב" להחלטה של דובר צה"ל להרוס לו את הבלעדיות. במלחמת הכל בכל הזו יצאו כולם עם הרגשה שרומו. המאבק בין "ידיעות אחרונות" ל"מעריב" לא היה הקרב היחיד שהתנהל

רוני דניאל: אני רוצה את המצלמה קרוב ומאמין שרפורטר צריך להגיע עד החוליה הראשונה שנלחמת. כשזה לא קרה, כי לא נתנו לי - הצופה נפגע

במחנה הפליטים בג'נין. כפול הכתבים שנקבע לסיור במחנה בליווי דובר צה"ל, נועדו להשתתף שלושה: עמוס הראל ("הארץ"), גור צלליכין (ערוץ 1) ואילן אוסטפלד (גל"צ). סוכם שהם יעבירו את החומר לעמיתיהם עם שובם. כשנודע ההרכב הזה לכרמלה מנשה, היא הקימה קול צעקה וצורפה לסיור במקום אוסטפלד. הקבוצה שנכנסה אמורה היתה להיות היחידה באותו יום והיא סיימה את הסיור בעשר בבוקר. אלא שדובר צה"ל היה נתון למערכת לחצים כבדה לערוך סיור נוסף, והלחץ

נשא פרי: בשעה שתיים בצהריים נכנסה קבוצה נוספת: עמיר רפפורט ("ידיעות אחרונות"), רוני דניאל, אילן אוסטפלד ויוני מגל (ערוץ 10).

המוסרות שהוטלו על עבודת העיתונאים חידדו את השאלה, האם זכה הציבור לכיסוי נאות של האירועים? הכתבים הצבאיים סבורים שעבודתם נפגמה, אולם הם התגברו על הקשיים שהעמידו בפניהם הגורמים הרשמיים, בעבודה עם מקורות בתוך צה"ל שגילו נכונות גבוהה לשתף אתם פעולה במהלך המבצע הצבאי. "אני כעיקרון מעדיף להסתדר בלעדיותם (כלי אנשי דובר צה"ל) גם הפעם, ולכן אין לי תחושת שבר", מבהיר עמיר רפפורט מ"ידיעות אחרונות". "שוב התברר שדובר צה"ל הוא גוף שמייחצן את הצבא, וזכות הציבור לדעת לא בהכרח מעניינת אותם". ובכל זאת, למרות המאמצים שעשו הכתבים הצבאיים למוצר את הנוק, סיקור המבצע היה שונה אם הצבא לא היה מטיל עליהם מגבלות. בתנאים שהכתבי דובר צה"ל הם הגיעו באיחור למקומות ההתרחשות, וכשניתן להם להתוודע לזירת הקרב, נוכחו שתדרכים מראש שקיבלו קצינים וחיללים, ונוכחותם של נציגי דובר צה"ל, מנעו מהמראיינים לדבר בחופשיות. כל זאת לא מנע מהמידע הלא מכופתר להגיע לידיעת הציבור בסופו של דבר, אלא שבדרך היו כמה מחסומים, שבדרך-כלל פעלו כבומרנג כלפי דובר צה"ל (העיוכוכ ככניסת עיתונאים למחנה הפליטים בג'נין, למשל, פרנס את טענות הפלסטינים כי צה"ל ביצע טבח במחנה).

לכתבים הזרים לא היתה עדיפות על הישראלים בכיסוי המבצע הנוכחי. הצוותים הזרים נעזרו תחילה בצוותים פלסטיניים, דבר שהישראלים לא יכלו לעשות, והותירו את הזירה פרוצה לתעמולה אנטי-ישראלית, אבל לא השיגו יתרון ניכר. החומר הישראלי ששודר היה דומה. צה"ל, מכל מקום, אמנם זרק רימוני הלם על צוותים זרים במוקטעה בימים הראשונים לחימה, אבל מצד שני ניסה גם לרצות אותם. בין הכתבים שנכנסו למחנה הפליטים בג'נין היו גם כתבים זרים. ה"רס"ר של גרוד 890 עבר שעות נוספות להשיג שכפ"ץ מיוחד לכתב "דוייטרס" דן ויליאמס, שלא הסכים להיכנס בלעדיו לסיור בבית לחם.

מעבר להגבלות על העבודה העיתונאית, מעוררת מדיניות דובר צה"ל שאלה גם לגבי הפגיעה שלה בשיח הציבורי שהתנהל סביב הלחימה. לגור צלליכין אין ספקות. "נכון שאנשים לא תמיד אוהבים שאומרים להם את האמת", הוא קובע, "אבל זו חובתנו המקצועית ועל אף אי הנוחות חשוב שנביא את הדיווחים, לא כי זה משרת את הימין או את השמאל, אלא משום שהשיח הציבורי צריך להישען על בסיס נתונים אמין ובלעדיו הרעה שאנשים מביעים לא תהיה מבוססת". יואב לימור סבור שלא היתה פגיעה בשיח, הודות למאמצי הכתבים לתת כל מידע שבידם, אבל בתחום הוויואלי נוצר נוק בשל ההישענות על גורמים בינלאומיים ופלסטיניים, שסיפקו תמונות חריצניות של המתרחש.

מה עשו שבועות הלחימה האחרונים ליחסים הטעונים ממילא בין דובר צה"ל לכתבים הצבאיים? הדעות חלוקות. אחרים מהכתבים סבורים שהמצב הגרוע ממילא רק החריף וניזון מהסחבת ומהתכסושים שנקט דובר צה"ל, במיוחד סביב המאבק על הבלעדיות בסיקור המתרחש במחנה הפליטים בג'נין. אחרים חושבים שמה שהיה הוא שיהיה ושבושן הקרבות ימשיכו הצדדים להיות זה עם זה, בשל הצורך ההדדי בשיתוף פעולה. ויש גם כאלה, כמו כרמלה מנשה הוותיקה, שכבר איבדו כל תקווה. "דובר צה"ל וראשי המערכת חייבים להבין שהם לא עושים לי טובה כשהם נותנים לי להיכנס לשטח והם חייבים לתת דין וחשבון לציבור. צה"ל הוא לא מפעל פרטי של אבא שלהם אלא של עם ישראל. כבר אין לי כוח יותר לצעוק בעניין ועד שהם לא יבינו את זה שום דבר לא ישתנה". ■

שי שנהר הוא משפטן ועיתונאי

דובר צה"ל: קיבלנו שיעור

"מבצע 'חומת מגן' נועד בראש ובראשונה לאפשר לכוחות הלוחמים לבצע את משימותיהם, תוך הימנעות מפגיעה באזרחים, ובהם עיתונאים, במקום בו נלחמים", אומר דובר צה"ל בתגובתו. "הכתבות באמצעי התקשורת בישראל במהלך הלחימה היו לדעתנו מאוזנות בדרך-כלל וכללו דיווח אינפורמטיבי, שסופק ברובו על-ידי גורמי צבא וביטחון שונים. בתום הלחימה, במקומות שלא נשקפה סכנת חיים להערכת המפקדים בשטח, ועל-פי שיקולים ענייניים, הוכנסו אנשי תקשורת באורח מבוקר לסקר את המתרחש ממקור ראשון, כתוספת לאינפורמציה השוטפת שהועברה.

"ידוע לנו על מקרים בודדים בהם גורמי התקשורת נכנסו ללא אישור דובר צה"ל לשטחי הלחימה. סגירת השטח איננה יכולה להיות הרמטית ואין לשכוח שמטרת הכוחות היתה לחימה בטרוריסטים ולא חס וחלילה בעיתונאים.

"צה"ל, עפ"י מדיניותו, מחליט מתי כתבים ייכנסו לשטח, בהתאם לשיקולים מקצועיים, מבצעיים וענייניים. חשוב לציין שמי שהפר הסכמים אינו דובר צה"ל – ודי לחכימא.

"בשבועות האחרונים 'קיבלנו שיעור' מהתקשורת כיצד לעמוד על דעתנו, גם אם זה בניגוד לחץ העיתונאי (הבוטה לעתים, אך הטבעי), אך לא בניגוד לאינטרס הציבורי. ולראיה, מרגע שאפשר היה לפתוח את השטח בפני התקשורת, עשינו זאת ללא היסוס וללא מורא מתגובת מי שנכנס לשם קודם לכן להכנת כתבת צבע...

"ייצוג דובר צה"ל הוא לייצג נאמנה את המערכת הצבאית, אך זאת במתן מידע אמין וזמין לציבור, בכפוף למדיניות הדרג המדיני ולסייגים המבצעיים. אנו מאמינים שדרך זו הוכיחה את עצמה גם הפעם".

דרוש ערוץ פטריוטי

צפוי, הביקורת על תפקוד התקשורת בזמן הלחימה בשטחים, ועוד קודם לכן במהלך האינתיפאדה ומתקפת הטרור הפלסטיני, באה משני צדדים מנוגדים. יש הטוענים שתפקידה העיקרי של התקשורת בזמן חירום הוא לעודד את רוח הציבור והחיילים, להרים את המוראל של העם, ללכד את השוורת, להשתיק ביקורת המפלגת את הציבור ולתאר בהרחבה את הישגי הצבא והממשלה. לעומתם יש הטוענים, שדווקא בשל הסכנות במצב חירום יש חשיבות מיוחדת לדיווחי אמת על הנעשה בחזית הצבאית ובחזית המדינית. ללא דיווחי אמת אין הציבור יכול לשפוט את המצב לאשורו – מה שעלול לפגוע בבטחונו (המבוכה של הציבור בין ההסתפקות בחדר אטום לירידה לחודי ביטחון ומקלטים בזמן מלחמת המפרץ היא דוגמה מובהקת לקשר בין העדר דיווחי אמת ובטחון הציבור). ציבור שאין לו גישה לדיווחי אמת גם לא יכול לקבוע את עמדתו בזמן כלפי הממשלה וללחוץ עליה לשנות את מדיניותה אם הרבר נדרש.

הניגוד בין השקפות אלה על תפקיד התקשורת בזמן חירום מחלק את הציבור בין אלה הסבורים שמוראל הציבור ואחרותו משרתים יותר את צורכי המדינה מדיווחי אמת היכולים לפגוע במצב הרוח הלאומי, לבין אלה הסבורים שעיתונות מגויסת ודיווחים מעוותים פוגעים בזכות היסוד של האזרחים היוצאים לקרב כחיילים, או של משפחותיהם, לדעת את האמת, ולכן באמון הציבור בתקשורת ובממשלה בטווח הארוך. יתר על כן, האחרונים גם גורסים שמטרות כמו מוראל גבוה, ליכוד העם ועידוד הסולידריות הפטריוטית, כשהן משמשות להצדיק דיווחים סלקטיביים לציבור, מאפשרות בעצם למנהיגים ולממשלות שכשלו להסתיר את כשלונותיהם מן הציבור ולהימלט מפסקדינו בקלפי ובסקרי דעת קהל.

לצד שתי קבוצות אלה יש גם קבוצה שלישית של דוברים, המציעים איזון בין הערך של "דיווחי אמת" לבין "פטריוטיות" וגאווה לאומית על-ידי תערוכת של גם וגם.

הניסיון מלמד שזו הצעה מופקפקת, שהתוצאה המובהקת שלה היא עיתונות מגויסת המתחזה לעיתונות מקצועית, דיווחים פטריוטיים המשתמשים בשפה ובטכניקות עיתונאיות ולכן משבשים את יכולתו של הציבור להבחין בין עובדות לפיקציות.

המצב מסתבך כאשר מדובר במלחמה שמטרותיה ואמצעיה נמצאים במחלוקת קשה בציבור. במצב כזה קשה מאוד להגיע לקונסנזוס על העובדות לאשורן.

לכאורה, נראה שבהנחה שגם לדיווחי אמת וגם לסולידריות ציבורית בזמן מלחמה יש חשיבות, קשה למצוא פתרון לבעיית המתח ביניהם. אולם נראה שקושי זה היה גדול בהרבה בעבר, כאשר את המדינה שירת בעצם ערוץ אחד. כיום, במערכת תקשורתית רב-ערוצית, יש כמה אפשרויות להתמודד עם הבעיה שלא היו זמינות קודם לכן. אם הנחת היסוד בחברה כמו שלנו היא שתפקיד התקשורת הוא לתת שירות לאזרחים, יש לאפשר לאזרחים לבחור לעצמם את השירות שהם מעדיפים על-ידי נדידה בין ערוצי תקשורת חלופיים. בהמשך לקונסנזוס, המיושם כבר עכשיו בנושאים אחרים, יש לאפשר

במצב חירום את קיומו של ערוץ פטריוטי מיוחד לנזקקים לחיזוק המוראל ולהרמת מצב הרוח, לצד ערוצי חדשות המשדרים את האזרחים שנותנים עדיפות לדיווחי אמת, ולו גם כואבים, הכפופים לגורמות עיתונאיות מקצועיות.

כבר היום יכולים אזרחים ישראלים רבים לדלג על ערוצי החדשות ולעבור לערוצי בידור מקומיים ובין לאומיים. ממשלת ישראל יכולה לשמור לעצמה את הזכות להפקיע את אחד מערוצי הבידור האלה בזמן חירום ולגייס אותו לטובת אזרחים המעדיפים להקשיב לשיר שארגנה לנו הסוכנות היהודית כדי לרומם את רוחנו ("ואתך אני נשאר"), או השואפים לראות את שרת החינוך מניפה את דגל ישראל במוסדות חינוך, או הלהוטים לשמוע את תורת זכויות האדם של אביגדור ליברמן או אפי איתם. בערוץ הפטריוטי יוכלו גם לשרר סרטים תיעודיים על השואה, ועל אירועים אחרים, הבאים לחזק את הטענה שכל ביקורת על ישראל,

כולל חזון ההתנחלות בשטחים, אינה אלא ביטוי של אנטישמיות.

לצד הערוץ הפטריוטי יפעלו ערוצי חדשות, שבהם עוברים כתבים ופרשנים המשוחזרים מן הצורך להציג בפני הצופים תמונת עולם מגויסת. כאן יוכלו אזרחי המדינה לקבל מידע בזמן אמת על החלטות ועל קרבות שנויים במחלוקת, כאן יהיו מראיינים שאינם חוסכים את שבטם מראש הממשלה ושר הביטחון (בתנאי שאלה לא יחרימו את ערוצי החדשות). באופן

זה יוכל כל אזרח במדינה, לפי השכלתו ולפי אומץ לבו וכישוריו האחרים, לבחור לו את הערוץ המשרת אותו לפי צרכיו. כך יינתן מלוא הכבוד לחופש הבחירה של האזרח כפי שהדבר מתקיים בתחומים אחרים.

בישראל לא כופים, למשל, על אזרח ללכת לרופא אם הוא מעדיף להתעלם מעובדות קשות על מצב בריאותו ומוכן, למען מצב רוח טוב בהווה, לקצר את חייו. לפעמים הגישה הזו יכולה אפילו להשתלם. לפני זמן קצר הכרתי משפחה שבה אב המשפחה העדיף לא לדעת שלקה בסרטן. כל החרדה והאחריות לטיפול הרפואי במצבו נפלו על אשתו ועל ילדיו, ששיתפו עמו פעולה בטיפוח האשליה שהוא סובל ממחלה קלה וחולפת. יש, כמובן, מאות אלפי אזרחים המעדיפים את הגישה הזאת גם בתחום הפוליטי. הם יוכלו תמיד לסמוך על כך שהחלק השני של המשפחה, החלק המזוכיסטי, המתבונן ללא לאות בערוצי חדשות מהימנים, יוכל להתריע בזמן מפני החלטות ופעולות העלולות לגרור את המדינה לתהום.

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית מחקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

חרי כל הדיווחים, הדיונים המלומדים והמופרכים, אחרי חילופי הצעקות והאשמות הבגידה וההתקרנפות, אחרי כל השאלות הנחוצות כליכך על מה יקרה חמש דקות אחרי המבצע מלחמה, מה מעניקה חומת המגן ומה לא – אחרי כל אלה נשארת תחושה אחת, חזקה ומטרידה במיוחד, שחורגת מגבולות של עמדה כזו או אחרת לגבי צורתו של ההסדר הסופי שישים קץ לסכסוך הישראלי-פלסטיני: חרדה וזוועה לנוכח התהליך המואץ של שחיקה בערך חיי אדם שעובר על שני הצדדים בעימות הרמים המר הזה.

המדורר הקטן שהנהיג "הארץ", "נפגעים ישראלים", ובו פירוט ההרוגים, הפצועים וההלוויות בכל יום, ממחיש את התחושה הזאת יותר מהרבה דיונים וניסוחים מחוכמים. כך, בתיבה קטנה בפינת העמוד למטה, מקובצות בתמצות רשימות כל השמות, כל הטרגרדיות, כל העולמות שנחרבו. לא כולם, כמובן. רק של הישראלים, כמובן. אלה של הצד השני זוכים לכל היותר למספר, או ליתר דיוק, לסדר-גודל – עשרות, מאות, "בין שלושם לשלוש מאות".

הגוויות במחנה הפליטים של ג'נין ממחישות את התהליך המבעית הזה יותר מכל. הערימות הללו הופכות לסעיף בהתנגחות בין הצדדים, כל צד וצרכיו הקרובים והרחוקים. מראה הגופות הופך חשוב יותר מעצם היותן בני-אדם שנהרגו במלחמה. אם יראו אותן הן עשיות להיות כלי נשק במלחמת ההסברה, לכן צריך להפיק מהן את המקסימום, או לסלק את המטרד. הכמות – שוב אין מדברים על מספרים אלא על כמויות, וגם ההיבט הלשוני הזה אינו נטול ערך – לובשת ממשות משלה. שלא לדבר על מצבן של הגופות וצורתן במזג-האוויר המזרח תיכוני המוכר.

אומרים לנו שככה זה במלחמה. שהאויב שלנו רע ומר שבעת יים. הוא אינו חס על חיי אדם, אדרבה, שם לעצמו למטרה חוגגי ליל סדר ויושבי מסעדה, ואפילו את אנשיו שלו הוא מנצל למגן אנושי. ועל כך אין חולק. אומרים לנו, שעצם הניסיון להתייחס אל האחר כאל בן-אדם הוא בבחינת סיוע לאויב. אסור לדבר אתו. צריך לקרוע את רשימות הטלפונים הסלולריים של הפעילים הפלסטינים שאך לפני ימים לא רבים נהגנו לטלפן אליהם כדי לראיין אותם, לשמוע מה יש להם לומר, להשמיע להם מה יש לנו לומר, לריב אתם. נניח לרגע למידת התבונה המדינית שבגישה הזאת, ולשאלה אם היכולת לראות את האחר היא נכס או נטל. שעתו של הוויכוח הזה עוד תגיע. אלא שטועה מי שחושב, שדה-הומניזציה שכזו יכולה להיעצר לאורך הקו הירוק שנמחק כבר מזמן, או גבולות אזורי איי או בי או סי, שגם אותם כבר אי-אפשר למצוא אפילו במפות.

זוכרים את הוויכוח הישן נושן, הארכאי כליכך, על צילומי התקריב בפיגועים? כמה רחוק ואנין ותלוש הוא נראה עכשיו. בנהר הדרם שמציף אותנו, אנחנו יכולים בקושי לזכור את הפיגועים של לפני שבוע-שבועיים, שלא לדבר על שמות הנפגעים. פעם, לפני חודשים לא רבים, ידענו לשנן בלא קושי כל פיגוע על מאפייניו השונים, ואפילו את שמות הנפגעים על סיפוריהם האישיים. היום מי (חוץ מבני המשפחה) עוד זוכר את הפיגוע הנורא בעמנואל או בנהריה, שלא לדבר על פיגועי הירי הרבים בכבישי השטחים? ומי מתעניין במצבם של הפצועים בהמשך תהליך השיקום? אנחנו מקשיבים, רושמים לפנינו את האיפה-מת-י כמה, בודקים אם צריך להוסיף לרשימת השאלות גם את ה"מי", וממשיכים הלאה. סיפורי הצבע על הקורבנות, מי שהיה על סף שחרור מהצבא ומי שרק לפני חודש נולד לו תינוק, או התכוון להציע נישואים לחברתו, נוגעים בעצם רק לבני המשפחה. הקוראים, אם ירשה לי לנחש, כבר לא קוראים אותם עד הסוף אלא ממשיכים הלאה, עד לרולטה הרוסית הבאה.

הוא הדין בשידורי הגלים הפתוחים בעקבות כל פיגוע. לכאורה, מה נכון יותר ומה מתבקש יותר מלהתמקד באסון ולהביא את כל פרטי פרטיו. לראיין כל עד מזדמן, גם אם הוא היה במרחק כמה מאות מטרים מהפיגוע ואפילו לא ראה כלום, רק שמע את קול הפיצוץ ומיהר לברוח מהמקום, ועדיין הוא מרוגש ומתקשה להשלים משפט. אבל יש לו כמובן הרבה מה לומר לראש הממשלה ולנשיא ארצות-הברית. לא להחמיץ אף פאראמדיק שהושיט עזרה ופינה נפגעים. להגיע לבתי-החולים ולשמוע את הנפגעים ובני המשפחות. זה חלק מתפקידה של התקשורת, לא רק לדווח, אלא גם להיות בפנים, לתת ביטוי לתחושות הכלל. אבל עם יד על

כרמית גיא

ככה זה במלחמה

איור: דוד פולנסקי

**בנהר הדם שמציף
אותנו, אנחנו יכולים
בקושי לזכור את
הפיגועים של לפני
שבע-שבעים,
שלא לדבר על שמות
הנפגעים**

הלב, כמה מהמאזינים והצופים, גם המחויבים ביותר שבהם, מסוגלים להאזין למשדר שכזה למשך יותר מכמה דקות? הרי מה זה באמת משנה לצופים ולמאזינים, לאו דווקא לחוקרי המשטרה, אם זה היה מטען בתיק או חגורת נפץ, וממה הוא היה עשוי, עם מסמרים או בלעדיהם, ומה היו סוגי הפציעות המדויקים? ומה עוד אפשר לשאול את סגן מנהל בית-החולים, אחרי שהוא מדווח על מספר הנפגעים שהגיעו אליו ומצבם הכללי? לכאורה, כיצד אפשר לעבור לסדר-היום ולעסוק בנושאים אחרים – מישוהו עוד זוכר ימים שבהם עסקנו באבטלה, בזכויות נשים ובשאלות של תכנון ואיכות הסביבה? – או אפילו לחזור לנפגעי הפיגוע של אתמול בערב, כשלאפנינו כבר מתים חדשים. אבל למעשה, איך אפשר להמשיך בשטאנץ הקבוע ולהוסיף להיות רלבנטים? כך כמעט נוצרת הייררכיה חדשה. הרוגי קרבות, חיילים, זוכים להתייחסות כמעט כמו פעם, עם ההספרים הנרגשים וההתמקדות בנסיבות המוות הפרטי הפרטים. ולעומתם, האזרחים ההרוגים נאלצים להסתפק בציון מינימלי ביותר.

זוכרים את הוויכוח הישן נושן – רק לפני כמה שבועות – בשאלה מתי אפשר לחזור ללוח המשדרים הישן, עם הפרסומות ותוכניות הבידור? רומה שרשתות השידור מתחרות עכשיו בצוותי החילוץ והפנינוי בשטח. בפיגוע בשוק מחנה-יהודה הספיקו צוותי העירייה לנקות את הרחוב ולהסיר ממנו כל סימן לזוועה עוד לפני שארזו טל ואורנה בנאי עשו מאמצים נואשים לשעשע, עם השקופית המתנצלת על כך שהתוכנית הוקלטה לפני הפיגוע, ומי שמחליט בכל זאת להישאר ולצפות בה, מוזמן ליהנות "ושבת שלום". גם שיעורי הצפייה לא נפגעו.

הפסיכולוגים מדברים על מנגנוני הרחקה והתמודדות, אבל מה עושה כל זה ליחסנו לחיי אדם בכלל – זה נושא מחקר שייאלץ כנראה לחכות לימים טובים יותר.

לכל דור הסד

מנקודת המבט של הכתבים הזרים, המדיניות התקשורתית של צה"ל היתה כישלון מוחלט

גרג זורוגה מ־"Usa Today" נשלח כדי לתגבר את שני הכתבים הקבועים של העיתון. עד לפני כמה שנים היה זורוגה כתב תיירות, אך משימתו הקודמת היתה כיסוי המלחמה באפגניסטן. בענייני תיירות הוא כבר לא מתעניין אך מרגיש שכאן הרבה פחות מסוכן מבאפגניסטן, שם אי אפשר היה לדעת מי שולט בכל אזור. לעומתו אומר מייק שוסטר, כתב מדיני ותיק של ה־NPR (הרדיו הציבורי בארה"ב), שהוא אינו אוהב לעבוד "במצב שבו צריך כל הזמן לפחד מפיגוע". שוסטר כבר היה בזירות מסוכנות – ממלחמת האזרחים באנגולה בשנות השבעים ועד בוסניה בשנות התשעים. זו הפעם הרביעית שהוא בישראל אך הרגשתו החדשה שונה: "כאילו לא מספיק שצריך לדאוג מירי מזדמן של פלסטינים, חבל שגם צריך לחשוש מירי של צה"ל. אפילו האמריקאים באפגניסטן, שאמנם לא שיתפו פעולה עם העיתונאים, לא ירו עליהם כאשר ניסו להיכנס לאזורי הקרבות".

מבצע "חומת מגן" הפך קשה לסיקור כאשר הוחלט על סגירת השטחים לכניסת עיתונאים. לטענת צה"ל, כדי לשמור על שלומם. אלה לא העריכו את "הכוונות הטובות" של הצבא וניסו בכל זאת להיכנס לערים הפלסטיניות הנצורות – ניסיון שנתקל לרוב בהתנגדות של הצבא ושגרם לשורה של תקריות. אחת החמורות שבהן היתה בעת פגישת זיניי־ערפאת ברמאללה; אז הורחקו העיתונאים, שתיעדו את התקרית במצלמותיהם, בגז מדמיע וברימוני הלם. חיפושים אלימים שנערכו במשרדים של רשתות טלוויזיה ברמאללה, ימים אחדים אחרי הפגישה, כמעט לא זכו לפרסום בישראל, אך עוררו מורת רוח רבה בקרב העיתונאים, ורשתות הטלוויזיה הזרות הקדישו להן מקום ניכר בשידוריהן. נשיא מועצת העיתונות העולמית אף פרסם גינוי למתרחש ואזכר תקרית שבה עוכבו והופשטו עיתונאים תורכים.

גם מייק שוסטר עשה מאמצים להגיע לאזורי הקרבות והצליח להגיע אל לב

שחר אבירי

כמו בפעמים רבות בעבר, עם פרוץ מבצע "חומת מגן" חזרה ישראל להופיע בראש מהדורות החדשות בעולם. העיתונאים הזרים השהים בישראל באופן קבוע תוגברו ומספרם עלה מ־600 ל־1,300. כוכבי הרשתות הגדולות נשלחו לכאן, כל אחד לכמה ימים, כדי להוסיף לדיווחים את היוקרה המתבקשת. דן ראתר, כריסטיאן אמנפור, וולף בליצר ואחרים קיבלו ראיונות עם בכירי הממשל ושידרו, לבושים בבגדי קרב, כשמאחורי גבם ירושלים העתיקה.

אך את העבודה העיתונאית האמיתית, היומיומית והקשה עושים פה אותם מאות שליחים של גופי חדשות מכל העולם – כתבים, צלמים ומפיקים של עיתונים, רשתות טלוויזיה ורדיו. תחנתם הראשונה של העיתונאים המגיעים לסקר את המבצע היא מרכז התקשורת שהקים משרד החוץ יחד עם גורמי ההסברה האחרים בבנייני־האומה בירושלים – שם יקבלו את תעודת העיתונאי המסדירה את עבודתם מול הגורמים הרשמיים. שם גם ייתקלו בפעם הראשונה בהסברה הישראלית. אולם מרכז התקשורת נראה כיריד מסחרי: במרכזו פוזרים עשרות קומוניקטים וחוברות שהופקו על־ידי משרדי הממשלה השותפים למאמץ ההסברה: חוברת על תעמולה אנטישמית, דפי מידע על הכלכלה הישראלית, מסמכים המקשרים את ערפאת לטרור וחוברת עם יעדי התיירות המובילים של ישראל. בין כל אלה, ערימות קלטות ובהן קטעים המתעדים את שהתרחש בישראל בשבועות האחרונים – מפיגועים ועד התבצרות המבוקשים בכנסיית המולד בכית־לחם. באולם מסתובבים נציגי ההסברה, פונים אל העיתונאים ומציעים את עזרתם, לפעמים מתיישרים לשיחה ליד השולחנות העגולים: מנסים "למכור" את העמדה הישראלית.

צילום: חיקי קרצמן

לעזוב את האולם ולצאת לזירת האירוע. כמה ימים לאחר מכן, לקראת סוף התדריך, מתפשטת השמועה על תפיסתו של מרואן ברגותי, ותופסת את האלוף עמוס גלעד, העסוק בתדרוך, לא מוכן לשאלות הרבות הנובעות מהמעצר. גם נציגיה הרבים של יחידת דובר צה"ל לא יכולים לעזור לו, באין בידיהם עדיין מידע על המעצר.

קצין קרבי דובר אנגלית רהוט עובר מראיון לראיון – ניסיון להפוך את צה"ל לאנושי יותר ולספק לעיתונות את הסיפורים האישיים של הלוחמים הישראלים. "איך חגגת את יום-ההולדת בלב הקרבות?", שואלת אחת העיתונאיות. אך נראה שראיונות אישיים לא יעזרו לשקם את תדמיתו של צה"ל ושל דוברו שנפגעו במבצע הזה. טומי מרדל הוא צלם וכתב של העיתון "אפטונבלדט", מהעיתונים הגדולים בשבדיה. מרדל אומר שנמאס לו מהדיסאינפורמציה של דובר צה"ל. נציגי היחידה הודיעו לו שהעוצר ברמאללה הוסר בצהריים, אך הוא ברק וגילה שהדבר לא נכון. גם כאשר נציג דובר צה"ל אמר לו שאפשר כבר להיכנס לבית-לחם, חסמו חיילים את דרכו. מייק שוסטר אומר שאמינות הצבא התערערה מאוד במהלך מבצע "חומת מגן". "האמת מתבררת בסופו של דבר ואז מתגלים דוברי הצבא כלא אמינים", אומר שוסטר ומצביע על כך שמידת אמינותה של הגרסה הישראלית אינה שונה מזו הפלסטינית. "השקרים ואי הדיוק גורמים לישראל להפסיד במלחמה התקשורתית וכתוצאה מכך תוכה ישראל בזירה הבינלאומית". אחד הליקויים בעבודת הדוברים הישראלים, שעליהם מצביע שוסטר, הוא השימוש החוזר באותם מסרים שלא אומרים דבר. במרכז התקשורת מתאמצים לייצר מסרים קצרים (סאונד-בייטס), בהנחה שהם ייקלטו היטב במהדורות החדשות של רשתות הטלוויזיה, אך אין לוקחים מספיק בחשבון כי הטכניקה הזו עובדת לרעה כשהיא מופנית גם לעיתונות הכתובה. ג'וש אליס, מפיץ ברשת "פוקס",

שכם עם קבוצת כתבים, אך בשלב מסוים רותקו הכתבים עליידי הצבא לאזור מצומצם וכשניסו לצאת ממנו ירו עליהם החיילים. שוסטר סבור שהתקרית הללו ישפיעו ללא ספק על דיווחי העיתונאים: "סגירת השטחים יצרה רושם שהצבא מנסה להסתיר משהו, בעיקר הדבר בולט בג'נין, שם השמועות מספרות על טבח". אריה מקל, המנהל את מרכז התקשורת, מנתח בצורה קרה את הדרך שבה מוסטת תשומת לב הכתבים לשמועות על טבח בג'נין, ואומר שכאשר פסקו הפיגועים לעשרה ימים בתחילת אפריל, התפנו העיתונאים לעסוק בג'נין. "המחיר הכבד שמשלמים בפיגועים מיתרגם לשעות חסד תקשורתיות". טדה יקו מורי, כתב העיתון היפני "מיניצ'י", עשה מאמצים רבים להיכנס לערים הסגורות, ללא הצלחה. "אם לא נראה בעצמנו את המתרחש בתוך הערים, ניאלץ לכתוב מהתרשמות חיצונית בלבד", הוא אומר.

באין ברירה בילו העיתונאים הזרים את רוב זמנם בירושלים – אנשי הטלוויזיה ב"אולפני הבירה" והאחרים במרכז התקשורת או במלון "אמריקן קולוני", כשהם מסתמכים על דיווחים טלפוניים של פלסטינים ועל ההסברה הישראלית. מדי יום בשעה 16:00 מנסים במרכז התקשורת להעסיק את העיתונאים עליידי תדרוך מצד אישיות צבאית ואישיות מדינית. לפעמים חדרו לתוך התדרוך האירועים שבחוץ. כך בעת הפיגוע ביום שישי בתחילת אפריל בשוק מחנה יהודה; אז הודיע עליו אריה מקל לעיתונאים, שמיירו

**חייק שוסטר, כתב הרדיו הציבורי בארה"ב:
אפילו האמריקאים באפגניסטן, שאננם לא
שיתפו פעולה עם העיתונאים, לא ירו עליהם
כאשר הם ניסו להיכנס לאזורי הקרבות**

דברים שאני יודע

קיום כל סעיפי אוסלו, החל במהותיים ביותר – ולראיה, ההקפאה המוחלטת של ההתנחלויות, הזכורה היטב לכולי-נו – וכלה בטכניים, כמו המלחמה בהסתה – ואכן, קריאות פומביות להשמדת עם במגרשי הכדורגל נענש שות בחומרה, ואישי ציבור התומכים בטיהור אתני (המכונה לעתים "טרנס-פר") הורחקו בשיטתיות מכל עמדת השפעה בממשלה ובכנסת.

במה מתבטאת העליונות המוסרית של חיילי צה"ל?

כאן מדובר בחידוש מסוים בתורת האתיקה – עליונותו המוסרית של צה"ל באה לידי ביטוי לא בפעולותיו אלא דווקא במה שהוא יכול היה לעשות ולא עשה. הוא לא הפציץ מן האוויר מחנות פליטים, והוא לא השתמש בנפאלם או גז. הוא היה יכול להיות מהיזרע. אבל הוא לא, ובגלל זה הוא טוב.

כמה סרבני גיוס יושבים כעת בכלא? ומה היקף התופעה של סרבי-נים בשטח?

אין דבר כזה. ההתגייסות היא מעל ומעבר, ההתנדבות מרקיעה שחקים, המוראל גבוה, וכל החבר'ה מתים לעשות את העבודה כי מישו חייב לעשות אותה. ואפילו ברדיו מנגנים את "פרחים בקנה ובנות בצריח", שזה סימן מובהק לחוסן ואחדות.

איזו הודעה רשמית השרת תקדים, יחסית, יצאה לאחרונה מטעם הצלב האדום בשטחים?

באמת, איזה הודעה? מה פעלה הרשות הפלסטינית בתחום החינוך, הבריאות, התשתית ות, הפיתוח האורבני?

הנקבה יודע. כלום. לא ספרי לימוד, לא סלילת כבישים, לא שיקום

אכן, אנו חיים בזמנים אפלים. והתקשורת הישראלית יכולה לחגוג עתה את שעתה המכוערת והמבישה ביותר. ולמרות שלהתגייסות הטוטאלית-כמעט של העיתונאים (בעיקר בכלי התקשורת האלקטרוניים) למכונת התעמולה הממשלתית יש היסטוריה ארוכה – מימי פעולות התג' מול, דרך ימי גולדה ומלחמת ההתשה, וכלה בחודשים הראשונים של מלחמת לבנון – בכל זאת ניתן היה לקוות לסחורה קצת פחות קלוקלת.

ההוכחה לכך קלה למדי: לפניכם מקבץ אקראי של שאלות, שכותב שורות אלה מחשיב כמרכזיות להבנת המצב. מתי, בכנות, אתם זוכרים שהן נשאלו, נידונו, או נותחו? (לנוחות הקוראים, וכמובן העיתונאים, מובאת תשובת העיתונות ה"רשמית" כפי שהורכבה לאחר עיון באינספור עיתורי-נים מהחודשים האחרונים).

מדוע החלו פיגועי ההתאבדות רק בשנות התשעים? בתגובה לאיזה אירוע בוצע פיגוע ההתאבדות הראי-שון? ובתגובה לאיזה אירוע קיבלה השיטה הזו גושפנקה מוסלמית דתית?

טוב, זה ממש קל. כולם – מארי שביט ועד תומס פרידמן – יודעים את התשובה. זה קשור לאופי הערבי, לפנאטיות האסלאמית, וכמובן, חשוב מכל, מדובר בתגובה לעלייה הדרסית בצריכת הקוראונים של האלי-טות הישראליות, שעוררה אצל הקיצונים האלה יצרים קמאיים של שנאה וצמאון דם.

כמה מסעיפי הסכם אוסלו הופרו על-ידי ישראל? וכמה מהם קוימו? נו, באמת. ישראל הקפידה על

דווקא סבור שהמסרים אינם קצרים מספיק. "לדוברים הישראלים יש נטייה להאריך ולדבר במשפטים ארוכים", הוא אומר ומצהיר בגלוי על אהדת הרשת לישראל. "ב'פוקס' החליטו להיות פרו-ישראל משהי סיבות: רופרט מרדוק, הבעלים, תומך בישראל, ובעיקר כי זה מביא רייטינג בארה"ב". אבחנה אחרת שהשמיעו כותבים זרים: המסרים הישראלים נתפסים כתעמולה, לא כמידע אמין.

מובן שרוב העיתונאים הזרים העובדים בישראל לא ינקטו עמדה ברורה לטובת אחד הצדדים בסכסוך, אך כל אחד מהם מציע תובנות משלו לגבי. טומי מרדל, שביקר כבר בעבר בישראל כצלם כוח האו"ם בסני, סבור שהעיתונות הישראלית-פלסטינית ממשיך להתנהל רק מפני שחשבונו ישן בין ערפאת לשרון עדיין לא נסגר. מביקורו ברמאללה הוא סבור שיחס הצבא הישראלי לפלסטינים יגדל עוד דור של שונאים. טדהיקו מורי מציע הסתכלות פסיכולוגית ומשווה את הקשר בין העמים להתבגרות: "כשם שילדים פותרים את הסכסוכים ביניהם בקטטות אלימות, אך כשמבוגרים לומדים ליישבם בצורות אחרות, כך גם הישראלים והפלסטינים, המצויים עדיין בגיל הנעורים; כאשר יתבגרו, ילמדו גם הם שאין צורך באלימות". מנגנון ההסברה הישראלי עשה כמיטב יכולתו. מסבירים נשלחו להתמודד עם דוברי הצד הפלסטיני. את הניצחון מרדו בשניות – איזה צד כבש יותר זמן מסך ברשתות הטלוויזיה הגדולות. אך תמונה אחת של טנק אל מול ילד, על רקע הריסות מחנה הפליטים, קשה לנצח. כך מוכרע קרב התדמית של מדינת ישראל.

שחר אבירי הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

ההטיה של "אינדימדיה"

מי שפעלו להשלים את פער המידע שנוצר עם סגירת השטחים לכיסוי עיתונאי הם אנשי "אינדימדיה". ארגון "אינדימדיה" העולמי נוצר כחלק מהתנועה נגד גלובליזציה שהתעוררה בזמן כינוס ארגון הסחר העולמי (WTO) בסיאטל 1999. אז נולד צורך לבטא את דעת התנועות הפעילות בצורה חופשית, שלא עוברת את המסננות של תאגירי התקשורת הגדולים. קבוצות של פעילים הקימו תאי תקשורת המבוססים ברובם על אתרי אינטרנט, אך גם על מצלמות וידיאו ועלונים. ארגון זה, על שלוחותיו ברחבי העולם, מאפשר לכל אחד לפרסם חדשות באתר. ידיעות, שנראות למפעילים חשובות, מובלטות; לרוב יהיו אלו דעות המכונות בפיהם "פרוגרסיביות".

הסניף הישראלי של הארגון נפתח זמן קצר לפני שפרצה אינתיפאדת אלאקצא. עד מהרה הפך להיות מקור מידע למתרחש בשטחים. בזמן מבצע "חומת מגן", כאשר נסגרו השטחים לסיקור, התמלא האתר ביריעות על המתרחש בערים שבהן פועל צה"ל. מהר מאוד הובלטו ידיעות שהביאו תיאורים על אכזריותו של הצבא ועל פגיעה בזכויות התושבים הפלסטינים. המידע הזה לווח בעדויות ובתמונות. חומרים שהופיעו באתר שימשו מפגינים ברחבי העולם נגד ישראל, ואילו כאן הפך האתר אכסניה למארגני פעולות המחאה של תנועות השמאל. אחת מפעילויותיו היא ריכוז עדייות על אלימות השוטרים בהפגנה במחסום איראם. למרות החופש שניתן באתר לפרסום דעות מכל קצות הקשת הפוליטית, יש לו הטיה ברורה לדעות שמאל – עובדה הפוגעת בעצמאות העיתונאית שלה מתיימר הארגון. בלשונו של בריאן, אחד ממפעילי האתר בישראל: "ב'אינדימדיה' רואים את הדברים אחרת: דעות מוטות יתיימרו להיות אובייקטיביות, אנחנו מוותרים על היומרה".

ברממה תקשורתית? איך זה שמגויסי מילואים יודעים לרווח על תופעת "סרבני השטח", שבמהלך פעולה נגד אורחים נשברים ומבקשים להשתחרר, אבל אף כלי תקשורת לא? איך המעצ" מה הגרעינית שולחת מאה אלף חיילים מצוידים במיטב הנשק, במסוקים ובטיי לים, נגד ציבור אזרחי, ובכל זאת משמרת את עליונותה המוסרית? איך עורך "מעריב", במאמר מערכת מתלהם ותור קפני, מביע את דעותיו (הלגיטימיות), אבל מפגין בורות מוחלטת בעובדות הבסיסיות? איך הפצצות כלי-כך חכמות והעיתונאים כלי-כך טיפשים? איך, כאמת איך?

השאלה הזו בהחלט ראויה לדיון רציני. אולי העיתונאים הם כאמת כולם טיפשים, אבל זה לא לגמרי נראה לי. אולי הם מפחדים מהעורכים שלהם, שמפחדים מהמנהלים שלהם, שמפחדים מדעת הקהל, כלומר מהרטייטינג. אבל גם זה לא ממש בטוח, בעיקר בקרב עיתונאים שלא מהססים לחשוף פרשות שהייתו פליליות של אישי ציבור פופולריים ללא ניד עפעף.

ואולי העיתונאים האלה עושים צחוק מעצמם בגלל שהם פשוט מאמיני נים בזה – הקונפורמיזם שלהם בשאלות לאומיות חזק בהרבה מהאינסטינקטים המקצועיים שלהם. הם כאמת מאמינים, או רוצים להאמין, בעליונותנו המוסרית, ב"אין ברירה", ב"מלחמה על הבית", או בתיאוריית הקונספירציה האנטי-קוראסונית האסלאמית הבינלאומית. למרות נסיונם המר עם דיווחי צה"ל, הם ישובו ויאמינו להם בעתות מצוקה. למרות הזעזוע שלהם ממעשי אכזריות, הם ישובו ויצדיקו אותם ברגעים של עמימות מוסרית ויאושו.

זה פתטי, אבל הם כאמת ובתמים מנסים לשמר דימוי עצמי נורמלי בזמנים האפלים. בדיוק כמו החברה הישראלית. לא יותר, וגם לא פחות. ■

צילום: רויטרס

מתקש שמשלה עליידי מתנגדי ההסכם?

את זה למדנו בבית-ספר – כל מנהיג שלהם שיחתום אתנו על הסכם שלום יירצת. ככה זה אצלם. וזאת הבעיה האמיתית.

איך זה שבן-אדם פשוט, כמו כותב שורות אלה, יודע בקלות רבה כלי-כך הרבה עובדות חשובות ורלבנטיות שכמעט אף עיתונאי מקצועי לא מצליח לדעת (או, נכון יותר, מצליח לא לדעת)? איך זה שבכל שיחה מזדמנת עם חייל סדיר הוא מספר, לפי תומו, על יותר מעשי אכזריות מכל חקירות הפצ"ר גם יחד? איך זה ששיטוט אקראי באתרי אינטרנט מגלה גם ויכוח גלוי וערני בקרב הפלסטינים בעניין פיגועי ההתאבדות, משיקולים מוסריים ופרקטיים? איך זה שמספר שיא של סרבני גיוס (למעלה משלושים) יושבים בכלא

על משלוח נשק נ"ט מהחיובאללה בתוך מטען חיתולים של "רופאים למען זכויות אדם" מקבלות לאחרונה דרגת סבירות נמוכה, צה"ל יבצע את המוטל עליו במקום ובזמן כפי שייררש. לשאלה הבאה.

מה באמת הציע ברק לפלסטינים בקמפדייוויד ובטאבה?

פה באמת אין שום שאלה והכל גלוי. ברק הציע הצעות מרחיקות לכת, ויותר כואבים ביותר, שכללו, נו, משהו עם השוטרים במעברי הגבול, לא? והמים, היה משהו עם המים, או עם ירושלים כזה, או עם המרחב האווירי, נדמה לי, מין חלוקה כזאת לקנטונים, ועוד סמכויות בנושא הזה של איך-קוראים-לזה, הרבר הזה, הרבר החשוב הזה. שער המטבע, אולי?

כמה מהמנהיגים שהובילו את עמם להסכם אוסלו נרצחו בידי

בתי-חוליים, לא שיפוץ השוק הישן בחברון, שנחשב הישג ארכיטקטוני בקנה-מידה עולמי. עובדה: איפה כל זה עכשיו? למה זה מתפרק כלי-כך בקלות איך שהטנק או הדייג' נוגעים בזה?

כמה תיקי רצח בלתי מופענחים של פלסטינים בידי "יהודים קיצוניים" נמצאים במחוז ש"י? וכמה חקירות מוצ"ח נפתחו בשנה האחרונה נגד חיילי צה"ל על התעללות?

מה זה קשור? מדוע מונעים חיילי צה"ל העברה של תרופות ומזון מטעם ארגונים הומניטריים לאוכלוסייה אזרחית? שלילי. זאת אומרת, חיובי. זאת אומרת, ראשית, לא יעלה על הדעת שצה"ל ימנע תרופות ומזון מאוכלוסייה אזרחית. שנית, מה שיתבצע הוא, והיה ויסתבר שההתערבות המודיעינית

סכנת נפשות

הכתבים המסקרים את הפיגועים אינם טייסים אוטומטיים. לא תמיד החמונים עליהם חבינים זאת

ליחור שחואל

שמעת בום גדול? כל צפירה מקפיצה אותך? צפצוף הזימונית הוא סימן רע? לא כל מערכות התקשורת מבינות שפיגועים משפיעים גם על עיתונאים, אלה שבמהלך האירוע מתפקדים כמו טייס אוטומט, מצלמים ומדווחים כאילו כלום לא נוגע בהם. בניגוד לדעה הרווחת, איננו משאירים את הרגשות בבית כשאנו יוצאים לעבודה. יש לנו מנגנוני הגנה והרחקה, אך לא התרגלנו לפיגועים. כל כתב משטרה יכול לכתוב ולשרר מדמיונו את הפיגוע הבא: "שמעתי פיצוץ גדול, ראיתי הרבה דם ואנשים התחילו לברוח", כמה עדים כאלה עוד צריך לראיין כדי להאמין? תמונות של פצועים שההלם ניכר על פניהם מופיעות כמעט בכל יום בעיתונים ולא ברור מאיזה פיגוע הם המומים כליכך –

מצוקת הכתבים הערבים

גילויי תוקפנות כלפי עיתונאים באירועים טעונים כמו פיגועים הם תופעה כמעט שגרתית. על אחת כמה וכמה סובלים במקרים כאלה עיתונאים העובדים בשירותם של כלי תקשורת ערביים. הציבור המתקהל במקום הפיגוע, ולעתים גם שוטרים, מקניטים אותם ואף מפעילים נגדם אלימות פיזית. איאד חרב, כתב המשטרה של קוליישראל בערבית (רשת ד), בן העדה הדרר זית, שירת ביחידה קרבית בצה"ל, סופג עלבונות רבים בזירת פיגועים, על רקע היותו דובר ערבית: "בפיגוע בקריית-היובל, באמצע שידור חי, הגיע צלם שאני לא מכיר והחל למשש אותי מתוך חשד, בגלל שדיברתי בערבית. הוא קרא לשוטר שביקש ממני להציג תעודה. זאת בעודי בשידור חי עם המיקרופון של קוליישראל בידי. רק כאשר כתבי המשטרה ודוברת המשטרה באו לעזרתי, הוא הפסיק". לדבריו, מתקהלים חרדים, ששומעים אותו מדבר ערבית, מתחילים מיד לתקוף מילולית ולעתים גם פיזית. אבל העלבון גדול יותר כאשר עושה זאת שוטר. "יכולים לקרוא לי כל רגע למילואים וזה משגע אותי שהופכים כל דובר ערבית למחבל", מסביר חרב. העיתונאים הערבים מעדיפים לא פעם להתחזות ליהודים או לשתוק כדי לא להסגיר את מוצאם. "בפיגועים אני נהפך ליהודי לכל דבר, אין לי חזות ערבית וכשאני מצלם אני משתדל לא לפתוח את הפה. בהלוויות של אנשי ימין קיצוני, אני אפילו חובש כיפה", מסביר צלם טלוויזיה שמבקש לא להזדהות בשמו. "נתקלתי במקרה אירוני במיוחד, בפיגוע בנתניה, שבו עוברים ושבים ביצעו ליניץ' בעובר ערבי בשוק. ניגש אלי אחד האנשים ואמר לי שצריך היום להיזהר, כי לא תמיד אפשר לזהות מי ערבי". חליל רעי, צלם טלוויזיה של הבי.בי.סי, איננו תואם את החזות הסטריי-אוטיפית של ערבי, ולכן לרוב הוא לא מושך אליו את האש. "באחד הפיגועים עים בקו 18 לפני כשש שנים, הכתבת שהייתה אתי קראה לי בשמי וחרדים התנפלו עלי, דחפו, ירקו וקיללו. אבל אנשי הצוות שעוברים אתי יודעים שבמצבים כאלה, עליהם לקרוא לי בשם ערבי".

זה שהיה בבוקר בנתניה? אולי הוא מהצהרים בירושלים? אלא שגרת הפיגועים לא הופכת את הסיקור לקל יותר. "לכאורה מתרגלים, פועלים אוטומטית", מסבירה גלי תיבון, המצלמת עבור AFP (סוכנות הידיעות הצרפתית) ואתר האינטרנט "Ynet". "תרגולת החירום הפכה לתרגולת יומיומית. אני יודעת בדיוק איזו תמונה תפרסם אחרי פיגוע או הלוויה. אבל ככל שהאירועים גוברים, חומות המגן שלנו נעלמות", היא מוסיפה. לדעתו של פרופ' מולי להד, מנהל המרכז לפיתוח משאבי התמורדות במכללת תל-חי, סיקור פיגועים איננו עיתונות אובייקטיבית. "זו עיתונות שמתארת חוויה ממקור ראשון. לעומת כתב זר שבא לכאן לתקופה קצרה, עיתונאים ישראלים יודעים שאירוע כזה יכול לקרות גם להם או לקרוביהם". פרופ' להד, מתמחה בהתמורדות של כוחות הצלה, שוטרים, עובדים סוציאליים ועיתונאים עם הפיגועים. אלה הם האנשים שמגיעים באופן קבוע לאירועים, סובלים מאותן תופעות לוואי ופיתחו לעצמם מנגנוני הגנה דומים.

אצל י, צלם של אחד מערוצי הטלוויזיה בארץ, המצלמה מהווה חיץ: "כשאני תחת אש חיה נדמה לי שהאירוע לקוח מסרט וזה נותן לי ביטחון להמשיך לעבוד למרות הסכנה". אחרים משתדלים שלא להתמקד בדם ובחלקי הגופות. "כשאני עובד, אני מנסה לנתח את האירוע בצורה קרה ולנתק אותו ממני. להסתכל מגובה המתוננים ומעלה", מסביר כתב המשטרה של "ידיעות אחרונות", עמיר בן-דוד.

לדברי פרופ' אריק שלו, מנהל המחלקה הפסיכיאטרית בבית-החולים הרסה עין-כרם, התחושה שהכתבים ממלאים תפקיד בעת שהם מסקרים פיגועים תורמת לחוסנם הנפשי. "כוכב המשימה בזמן שידור לא איפשר לי לחשוב באותו רגע על מה שבאמת ראיתי", מסבירה נורית קנטי, שהיתה עד לפני המישה חודשים כתבת המשטרה של רשת ב'.

בעודנו מעדכנים את העורך במניין ההרוגים הסופי, אנחנו יושבים בפאב המקומי, שותים בירה, מחליפים חוויות מאזור האסון ולא חוסכים בכיטויים ציניים.

"אף אחד לא מסביר לעיתונאים מה הן התגובות הנורמליות לאירועים כאלה. לנסות להיפטר מריח הפיגוע שנדבק, לבכות, או להיות ציניים – זו תגובה נורמלית ומשחררת", מסביר פרופ' להד.

אלא שהפיגוע לא תמיד מסתיים בכך. חודשים לאחר מכן יש פרטים שנשארים בתוכנו ולא נותנים שיעטפו בהם דגים. זו יכולה להיות חתיכת פיצה שנתרה בין ההריסות, או נעל של ילד, ובעיקר התהליך שבו מספרי ההרוגים הופכים לפנים ולשמות. "בפיגוע בדיזנגוף-סנטר בתל-אביב לפני כשש שנים, נהרגו שלוש בנות מתל-מונר. הן היו בגיל של הבת שלי ולאחת מהן קראו הדס. החיבור האישי הזה היה לי מאוד קשה", מסבירה כתבת המשטרה של גלי-צה"ל, הדס שטייף.

לדברי פרופ' שלו, רובנו עוברים שינוי בעקבות הפיגועים, הופכים לרגישים יותר, מעריכים יותר את החיים. "אם אתה לא משתנה אתה בסיכון גבוה יותר להישרב", הוא מסביר. אורי כהן-אהרונוב, כתב המשטרה של הערוץ הראשון, מעיד שלפני עשרים שנה המראות הקשים לא סיפקו אותו והוא רצה לראות עוד. היום הוא לא מתנדב להביט במה שאינו חייב. "אני יודע מנסיוני שבהתחלה אתה לא מרגיש שום דבר. אין לך שיג ושיח עם עצמך, אתה מכונה

עיתונות תחת אש

לכך גבוהה. אני מרגיש אצלם את הקושי הנפשי, אבל הם רוצים להוכיח את עצמם ולכן לא ממהרים לספר על כך. אנחנו משתדלים לדובב אותם לדבר, אומר ראש מחלקת החדשות של התחנה, צביקה גולדברג. לדבריו, הצורך בפגישה נוספת עלה שוב לאחרונה והיא תתמש בקרוב. במערכת "ידיעות אחרונות" בירושלים מתקיימות שיחות שוטפות עם העובדת הסוציאלית של העיתון. צורך זה התעורר בשל העובדה שהמערכת ממוקמת ברחוב יפו למוד הפיגועים. לדברי כתבת המשטרה של סוכנות עת"ם, טל ימין, הציעו העורכים לספק לה עזרה: "הפכתי לחסרת סבלנות ועצובה יותר והם העלו את הרעיון להיפגש עם איש מקצוע", היא מסבירה. מערכת "הארץ" כינסה את הכתבים והודיעה על האפשרות הקיימת. ברשת ב' של קול-ישראל וב"מעריב" לא מספקים סיוע נפשי לעיתונאים, ומהערוץ הראשון לא התקבלה תשובה לשאלה שהוצגה להם בעניין זה. חברת החדשות של הערוץ השני סירבה לאפשר לעיתונאים שלה להתראיין לכתבה זו. דוברת החברה הודיעה בתגובה שהנהלה מודעת לקושי בכיסוי פיגועים, אבל ושכול, וכי בהנהלה מגבשים תוכנית להתמודדות עם המצב. "היו כמוכרן מקרים של אנשים שהביי עו את מצוקותיהם. ככלות הכל אין מנוס מהמסקנה שתפקידה של התקשורת לסקר גם אירועים מוזעזעים", מסרה הדוברת. עם זאת, אין לשכוח שאף אחד לא מכריח את כתבי השטח למלא דווקא את התפקיד הזה. "לכל אחד יש הגבול שלו וזו לא בושה להגיד עד כאן; אולי אחריכך אוכל לחזור. העיתונאים הם צינור שדרכו עובר המידע ואסור שהצינור יתקלקל", מסכם פרופ' שלו. ■

לימור שמואל היתה עד לפני שלושה חודשים כתבת המשטרה של "ידיעות אחרונות" בירושלים

שמייצרת כתבות. יש לכך חסרונות, כי אתה לא תמיד מקשיב למה שבאמת קרה". כתב שמסקר אירועים כאלה חי במתח תמידי לקראת הפיגוע הבא. אורח חיים כזה גורם נזק יותר מעישון או מעורף כולסטרול", מתאר ראש מערכת "מעריב" בירושלים, יוסי לוי, המסקר בעצמו פיגועים.

פרופ' להר משתמש בכמה טכניקות להתמודדות עם החוויה הקשה: "אחת מהן מלמדת לעבור על האירוע מחדש באמצעות איש מקצוע ולהגיע לשליטה עצמית. טכניקה אחרת היא ללמד אנשים להירגע אחרי יום כזה. חשוב לדבוק מהם מעגלי התמיכה שיש לאנשים כאלה. מי שאין לו מסגרת משפחתית למשל, נמצא בסיכון גבוה יותר".

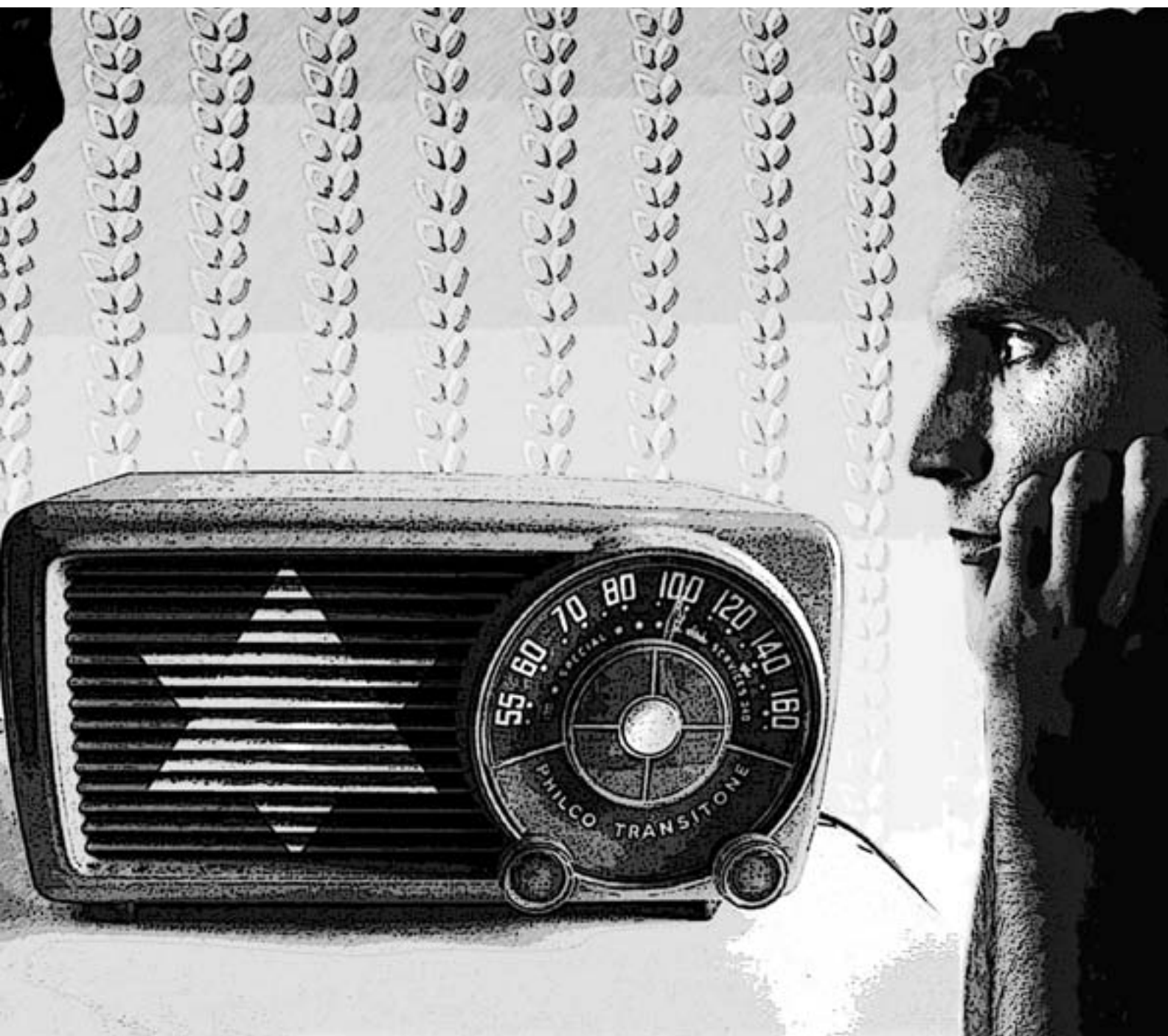
עם האינטנסיביות של הפיגועים גבר הצורך במתן עזרה נפשית לעיתונאים.

בחלק ממערכות העיתונים ביקשו הכתבים לקיים תורנות ביניהם בסיקור משפחות ההרוגים, כדי להקל על אלה שעושים זאת באופן קבוע. אך סיוע נפשי לא קיים בכלל המערכת. "אני חושב שמי ששולח כתב בסיטואציה של היום צריך לדאוג לו גם לשכפ"ץ פסיכולוגי כדי שיוכל להמשיך לתפקד ולחזור לשגרה", מציין פרופ' להר.

גלייצה"ל קיימו לפני שנה פגישה בין עיתונאים לאנשי מקצוע מתחום בריאות הנפש. "בניגוד למקומות אחרים, אנחנו עובדים עם אנשים צעירים ולא מנוסים, ולכן הרגישות

מורהו פט

ריוט

השוואה בין שידורי רשת בי לגליי־צה"ל חלמדת על הבדלים קלים בלבד בתפיסת שתי התחנות את תפקידן כשידור ציבורי

ארן ליביו

ראש הממשלה אריאל שרון הפנה במהלך חודש מרץ טענות קולניות במיוחד אל שני גופי תקשורת מרכזיים: ערוץ 1, שעליו אמר שרון בשיבת ממשלה כי "הם נותנים כמה למרים שבאויבי ישראל... (הם) חייבים לתת ביטוי נרחב לנושאים ציוניים, להציג את הישגיה של הדמוקרטיה הישראלית"; וגליי־צה"ל, שכלפי כתבו המדיני, רביב דרוקר, הפנה במסיבת־עיתונאים את הטרוניה: "אני מצפה מכתב ופרשן בתחנה הצבאית שיתן ביטוי להישגים הגדולים של הצבא כמערכה נגד הטרור". בכך הבהיר שרון מה דעתו לגבי תפקיד התקשורת במדינה, ובאילו אופנים היא נכשלת, לשיטתו, במילוי תפקיד זה.

שרון לא הפנה טענות מסוג זה כלפי שידורי הרדיו של קול־ישראל, וגורמים ברשת ב' אומרים כי הדבר אינו מקרי. לטענתם הפכו שידורי הרדיו, בניהולו של אמנון נדב, לכמה חנפנית הרוקדת לפי חלילו של ראש הממשלה. בחודשים האחרונים רבו העימותים בין עובדים לא מעטים בקול־ישראל לבין נדב, על רקע שורה של צעדים שנתפסו כנסיונות להטיל אימה על עובדי הרדיו ולכפות עליהם אופי שידורים אוהד לשרון ולממשלתו. בין אלה ניתן למנות את הוראת נדב להפחית בסיקור תופעת הסרבנות, את מינויה של סדרת מגישים מחליפים במקומה של שלי יחימוביץ' בתוכנית "הכל דיבורים", ואת כוונתו המוצהרת לבטל את תוכניות האקטואליה האישיות ולעבור למתכונת של שידורי חדשות ומוסיקה. לטענת עובדים בקול־ישראל, מאחורי הצעדים הללו עומד רצונו של נדב לזכות באמון ראש הממשלה כדי שיוכל לקבל את המינוי המיוחל של מנכ"ל רשות־השידור.

האמנם הפכו שידורי קול־ישראל לשופר תעמולה ממשלתי, והאם אכן מהווים שידורי גליי־צה"ל אוונגארד חתרני? כדי לבדוק את הטענות הללו בוצעה האזנה רציפה, בשעות הבוקר והצהריים, לשידורי שתי התחנות, תוך התמקדות בתוכניות האקטואליה: "עניין אחר", "הכל דיבורים" ו"בחצי היום" ברשת ב', ו"נכון להבוקר", "מה בוער" ו"המלה האחרונה" בגליי־צה"ל.

התוכניות שנבדקו הן מיום שני, 1 באפריל, ומיום חמישי, 4 באפריל (שידורים מימים נוספים נופו עקב ביטולן של חלק מהתוכניות בשל פיגועים, חגים או מחאות פנים־מערכתיות ברשת ב'). ההשוואה בין התוכניות נערכה על־פי כמה מדדים, ובהם הנושאים שבהן עסקו, גיוון המרואיינים שהתארחו בהן, מידת הביטוי האישי של המגישים ואופיו של ביטוי כזה במקרה שהיה.

במוקד ההתרחשויות במדינה בימים שנבדקו עמדו פעולות צה"ל בערי הגדה, ומטבע הדברים לכך נושא זה את מרבית תשומת הלב בכל התוכניות בשתי התחנות. אולם גם מעבר לכך, לא נמצאו הבדלים משמעותיים בנושאים שסוקרו ברשת ב' ובגליי־צה"ל. הנושאים שנידונו בקול־ישראל ב־1 באפריל היו כניסת צה"ל לשטחים ומטרות המבצע, הטרור והדרכים למיגורו, בידודו של יאסר ערפאת ברמאללה, האופן שבו

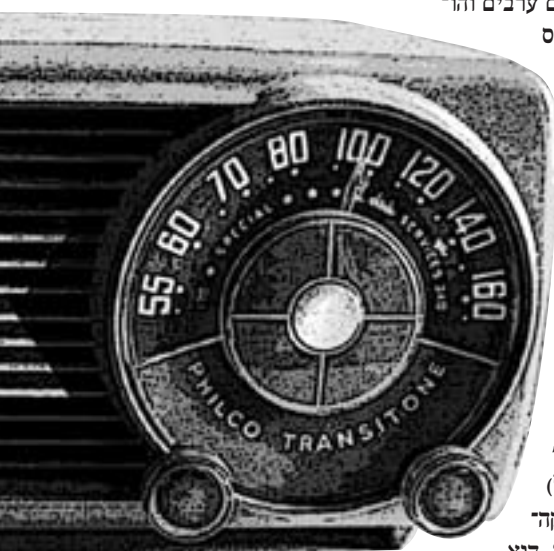
איור: אפרת בלוסטטי

פרנקל. באופן כללי ניכרה ברשת ב' הסתמכות רבה יותר על פוליטיקאים (נתן שרנסקי, אפרים סנה, דליה איציק, אביגדור ליברמן, אלי ישי, סילבן שלום, חיים רמון, משה ארנס, רומן ברונפמן, צחי הנגבי, דוד מגן, יוסי שריד, זאב בוים וטומי לפיד) – פעמיים – זכו כולם לדקות שידור ארוכות, נוסף ללבנת ובורג שכבר הוזכרו). בגל"צ היה שיעור הפוליטיקאים נמוך יותר, ומידת הגיוון של המרואיינים רבה יותר. כך, למשל, רואיין בתחנה כתב רשת אלג'זירה בישראל, ואליד אלעמרי, וגם הוענק זמן שידור לשחקן ולמאמן נבחרת הכדורגל של ישראל לגילאי 10-12.

בחירת המרואיינים משקפת, כך נדמה, את גבולות השיח הציבורי הישראלי, לפחות בעתות לחימה. בשידורי שתי התחנות ניכר רוב עצום לנציגים ממסדיים (פוליטיקאים, שגרירים, אנשי צבא), והיתה התעלמות מוחלטת ממרואיינים זרים או כאלה הנתפסים כקיצונים מדי בהשגותיהם. הן בשידורי גל"צ והן בשידורי רשת ב' לא רואיין אפילו גורם פלסטיני אחד, וגם ערכים אורחי ישראל הופיעו במשורה ובהקשרים מסוימים בלבד. כך, למשל, רואיין ברשת ב' רביע עדאווי, קרוב משפחתו של סהיל עדאווי, שנהרג בפיגוע בחיפה. בזמן שבאמצע עי תקשורת אחרים ("בידיעות אחרונות", למשל) רואיינו ערכים שהאשימו את ממשלת ישראל במותו של עדאווי, בחרו בקוליישראל להביא דווקא את רביע, שדיבר על קרבתו ליהודים והצהיר על רצונו להתנרב למשמרהגבול. במקרים אחרים הותקפו מרואיינים ערכים והו" כנסו למסגרת של "גיס חמישי" גם במנותק לחלוטין מההקשר.

האירועים הללו מסוקרים בתקשורת העולמית, מדיניות ההסברה הישראלית, נאומו של אריאל שרון לאומה (ששודר ב-31 במרץ), העדר האבטחה במוסדות החינוך והמדיניות כלפי בקשות למתן אזרחות לערבים מהשטחים שנישאו לערביות ישראליות (בעקבות הגילוי כי למחבל בפיגוע במסעדת "מצה" בחיפה היתה אזרחות ישראלית). הנושא היחיד שנוסף לאלה בגל"צה"ל באותו יום היה תנאי עבודתם של המאבטחים, בעקבות החשיפה כי במקומות מסוימים מוצבים שומרים המחזיקים באקדחי פלסטיק בלבד. שלושה ימים מאוחר יותר, ב-4 באפריל, עדיין עמדו נושאים אלה ברובם במרכז סדר-היום הציבורי, אך נוסף אליהם עיסוק בשיבת הכנסת המיוחדת מאותו יום (בשתי התחנות), דיון במצב ישראל באו"ם (ברשת ב' בלבד) והתייחסות למידת המוטיבציה בצה"ל (בשתי התחנות).

מעבר לעובדה שהנושאים שבהן עסקו שתי התחנות היו זהים, ניכרה זהות כמעט מוחלטת גם בכל הקשור למסגורם בתוך הקשר רחב יותר. כך, לדוגמה, נערך הדיון בפעולות צה"ל בתוך מסגרת התייחסות מבצעית בלבד, ומתוך קבלה מוחלטת של תפיסת-העל שהגדרתו "היסול הטרור". גם ביקורות על כניסת צה"ל לשטחים התייחסו אך ורק למידת התועלת המבצעית שבה, ולא לאספקטים מוסריים, לדוגמה. באופן דומה, גם העיסוק ביחס התקשורת העולמית לפעולה יצא מנקודת ההנחה שישראל היא הצודקת, ושאת יחסו העוין של העולם למבצע יש לנסות להבין כמונחים של כשלון מדיניות ההסברה. כך, למשל, שאלה המגישה ענת דוידוב ב"הכל דיבורים" (1 באפריל) את שגריר ישראל באיטליה, אהוד גול, "מי לא עובר נכון כדי להסביר את המצב הנוראי של ישראל?". האפשרות שהבעיה אינה בהסברה אלא במציאות

בחירת המרואיינים בשתי התחנות משקפת את גבולות השיח הציבורי הישראלי, לפחות בעתות לחימה: לא רואיין בעלי דעות קיצוניות

כך, לדוגמה, כאשר רואיין בתוכנית "בחצי היום" ברשת ב' (כ"1 באפריל) שאהיה אלמגב, תושב בקה אלגרביה, שהסביר כמה הוא וחבריו סובלים מהפיגועים ומפחדים מהם, הגיב המגיב, רון נשיאל, בשאלה: "יש נסיונות לגייס (אצלכם) משתפי פעולה שיתגייסו למאבק של הפלסטינים?".

ככלל, ובתוך מסגרות ההתייחסות המצומצמות ממילא, ניכר בשתי התחנות ניסיון לאזן בבחירת המרואיינים בקשר לנושאים העומדים במחלוקת ציבורית. עם זאת, בעוד שבגל"צ בלט האזון לאורך משרד שלם, הרי שברשת ב' נראה היה כי נעשה ניסיון לאזן מיידית דברי ביקורת. כך, לדוגמה, הובא מיד שר האוצר, סילבן שלום, כדי להגיב על ביקורתו של אברהם בורג על פעילות צה"ל ("בחצי היום", 1 באפריל), ובאופן דומה הובא מיד יו"ר הקואליציה, ח"כ זאב בוים, להגיב על ביקורתו של יוסי שריד על התנגדות הממשלה לכינוס מליאת הכנסת ("עניין אחר", 4 באפריל). בגל"צ, לשם השוואה, ביקר יוסי ביילין בחריפות את הכניסה לשטחים ואת בידוד ערפאת ("מה בוער", 1 באפריל), בלי שהוכאה מיד תגובת נגד (אמנם בקטע אחר של אותה תוכנית רואינה גם לימור לבנת, שתמכה בפעולה, אך ניכר היה שלא הוזמנה כדי לאזן מיד את דברי ביילין).

גם בבחירת המרואיינים לעיסוק בנושא מסוים התגלה הבדל בין התחנות. הדרגמה הבולטת ביותר לכך היתה הדיון בנאומו של ראש הממשלה לאומה. ב"מה בוער" בגל"צה"ל ניהלו במקביל ראיון עם אייל ארד, שטען שזה היה נאום מוצלח, ועם מוטי קירשנבאום, שהצהיר כי "זה נראה כמו תקלה... מה

עצמה לא עלתה כלל, לא ברשת ב' ולא בגל"צה", ודומה שדי בעובדה זו כדי לבטל כליל את האפשרות שמי מבין התחנות אינה "פטריוטית" דיה.

תופעה נוספת, המבליטה עוד יותר עד כמה שתי התחנות תופסות את עצמן כמדרות שבת קולקטיבית-לאומית, היא המידה שבה שתיהן הרגישו בשידוריהן מסרים של אחדות וקונסנזוס בעם, ובמיוחד סביב צה"ל. מספר עצום של מרואיינים הובאו כדי להרגיש עניין זה (לדוגמה, דליה איציק ב"הכל דיבורים" (1 באפריל): "הוויכוח צריך לסור הצדה לנוכח הזוועה שמתרחשת ברחובותינו"; או לימור לבנת ב"מה בוער" (1 באפריל): "בואו נרחיק את המחלוקת... צריך להתלכד סביב מסר של לחימה". אילנה דיין הביאה לראיון ב"נכון להבוקר" את חבריהכנסת איתן ככל ואלי כהן, הנמצאים בשירות מילואים, ורוי ברקאי החרה החזיק אחריה כשהעלה לשידור את ראש עיריית אור-עקיבא, יעקב ארדי, שיום את התנדבותה של קבוצת נציגי ציבור ועובדי עירייה לשירות מילואים. בקוליישראל הועלה לשידור פרופ' גבי וימן, והמגיב עמיקם רוטמן הקדים וציין כי הוא נמצא כעת בשירות מילואים. לשיאם הגיעו הדברים בתוכנית "המלה האחרונה" בגל"צ, המתיימרת בימים כתיקונם להוות במה להתנגחויות בין הימין לשמאל. בתוכנית מיום 1 באפריל אמר נציג השמאל, אברי גלעד, לנציג הימין, אורי אורבך: "תראה איך אני לא רב אתך כי עת מלחמה היא", והוסיף בהמשך: "שים לב איזה פטריוט מתוק אני יכול להיות בעתות מלחמה".

בחינת המרואיינים שהובאו לתוכניות כדי לדון בנושאים שעלו בהן משקפת גם היא דמיון בין השידורים, אך כאן ניתן כבר לזהות גם הבדלים מסוימים. במהלך שני הימים שנבדקו רואיין חמישה אנשים בשתי התחנות גם יחד: דובר צה"ל רון כתר, שרת החינוך לימור לבנת, יו"ר הכנסת אברהם בורג, שגריר ישראל בצרפת אלי ברנבאי, ויו"ר ארגון ההורים הארצי ארו

כבר יותר מדי מקרים כאלה" (של מחבלים מתאבדים שקיבלו אזרחות בתוקף נישואיהם), וזאת בלי שהביא לכך ראייה.

לעתים קרובות, הגורם המשמעותי בראיונות לא היה השאלות שנשאלו, אלא אלה שלא נשאלו. אלי ישי, לדוגמה, שרואיין באותו נושא, לא נשאל כלל מדוע ההוראה שהוציא מתייחסת לערבים בלבד. דובר צה"ל, רון כתר, רואיין ב-1 באפריל עליידי עמיקם רוטמן ב"עניין אחר", ודומה שאפילו הוא הופתע מהשא" לות החלבויות (ולראיה תשובות לאחת השאלות: "אני מוקיר את האמפתייה"). כתר לא נשאל כלל על טענות הפלסטינים לגבי מעשי התעללות וביזה של חיי" לי צה"ל, ואף לא התבקש להתייחס לטענות על הפרת זכויות אדם ושימוש בכוח מופרז (אף שבאותו שבוע ממש התפרסם דו"ח "בצלם" המביא עדויות לכך). במקום זאת, הוא נשאל מדוע צה"ל אינו עושה יחסייציבור נמרצים יותר לגילויי ההתנהגות ההומנית של החיילים. מעניין להשוות ראיון זה לזה שקיימה אילנה דיין בגל"צ עם כתר שלושה ימים מאוחר יותר, ובו הציגה לו שאלות קשות על רצון הרמטכ"ל לגרש את ערפאת מהשטחים ("את הראשונה ששואלת אותי על זה", ציין כתר המופתע), על מידת ההצלחה של פעולת צה"ל ועל משקלם הציבורי של סרבני השירות.

מגישי גל"צ צה"ל גם הרשו לעצמם להביע דעות מעט ביקורתיות ביתר חופשיות. בראיון עם שורה של פרשנים צבאיים, מיד לאחר הראיון עם כתר, אמרה, למשל, אילנה דיין כי "אולי הבעיה היא אצלי, אבל אני סקפטית ביחס לדיווחים על ההתייצבות הגבוהה של חיילי המילואים והמוטיבציה". בראיון עם אברהם בורג אמר רוזי ברקאי, בהתייחסו לפציעתם של חברייכנסת ערבים כעומות עם המשטרה, "ברור לך שלו היו נפצעים ח"כים יהודים... היתה

ששמענו זה שוב את אותה אובססיה חולנית שיש לראש הממשלה עם יאסר ערפאת... כשהוא מזכיר את השם ערפאת, הנחיריים שלו מתרחבים". קירשנבאום גם ביקר באותה הזדמנות בתקיפות את פעולת צה"ל בשטחים.

ברשת ב', באותו יום, ניהל עמיקם רוטמן (בתוכנית "עניין אחר") דיון באותו נושא, כאשר את הקטיגוריה מייצג ח"כ טומי לפיד, שציין כי "זה היה נאום מוזר מאוד. אני הייתי בטוח שיש תקלה טכנית ושתכף הוא ימשיך", אך הבהיר שהוא תומך בפלישה לרמאללה ומסתייג רק מהנאום. את דבריו ההגנה ניסח חברו הטוב של אריאל שרון, אורי דן, ששימש בחודשים האחרונים מגיש אורח בתוכנית "הכל דיבורים" ונדרש בפעם השלישית בזמן האחרון להתייחס לנאום של שרון כמראיין באותה תחנה שבה הוא עצמו משרד. דן ניצל את ההזדמנות כדי להלל את ראש הממשלה ("מי שכבר גירש את ערפאת מביירות עם 10,000 מחבליו במלחמת הצלה ב'82") ולתקוף את התקשורת העולמית ("חלקה אנטישמית") והישראלית ("תשמע את גל"צ צה"ל, כיצד הוא משרת את התבוסות"). העילה המקורית שלשמה הוזמן לראיון נשכחה כמעט לחלוטין.

עצם הבחירה בן כמראיין שיתייחס לנאום של שרון נדמה, במידה רבה, כניסיון הפגנתי למצוא חן בעיני ראש הממשלה. הפגנות מסוג זה מאפיינת את קול"ישראל גם בפרמטר האחרון שנבדק, והוא דרכי הביטוי של המגישים. בנושא זה נמצא גם ההבדל המשמעותי ביותר בין התחנות. בעוד שבשתיהן לא נמנעו המגישים מביטוי עמדתם בנושאים הנדונים, ברמות שונות של סובטילי-ות, הרי שבברשת ב' ניכרה הטיה שיטתית, ובמידה רבה הפגנתית, בסגנון

ההבדל המשמעותי העיקרי בין שתי התחנות הוא בניחת ההגשה: הרושם הוא שדרי גל"צ צה"ל משוחררים יותר ופחות להוטים מאנשי קול"ישראל לרצות את הממונים עליהם

מהומה עד לב השמים". ברשת ב', לעומת זאת, נשאו לעתים דברי הפרשנות אופי דביק, למשל באמירתו של חנן קריסטל ב"עניין אחר" (1 באפריל) כי "העם זה איש אחר, אריאל שרון. לאן שהוא יכריע, העם ילך". המגישים, מצדן, הדגישו כל העת באופן מופגן את הפטריוטיות שלהם ("אנחנו מצטרפים", אמרה ענת דוידוב בתגובה לדבריה של דליה איציק כי "אני רוצה לומר לכל כוחות הביטחון שאנחנו כולנו אתם") ואת היותה של ישראל הקורבן בסכסוך ("האירופים היו מצפים שישראל תבליג ולא תגיב על מסע הרצח הזה של מאות חפים מפשע?", תהתה דוידוב).

עם זאת, יש לציין כי במקרים מסוימים נשמעו גם ברשת ב' דברי ביקורת על התנהגות הצבא. הפרשן הצבאי רון כ"ישי, לדוגמה, תקף בחריפות את החלטת דובר צה"ל לא לאפשר לעיתונאים להתלוות לכוחות, אף כי מיהר להדגיש כי הסיבה שיש לעשות זאת היא שהעולם יוכל לראות עד כמה התנהגות החיילים מופתית. גם פינתו של גר שמרון ב"עניין אחר" (1 באפריל) היתה ביקורתית מאוד כלפי מדיניות ישראל.

לסיכום, ניתן לומר שנמצאו כמה הבדלים משמעותיים בין שידורי קול"ישראל ורשת ב'. שתי התחנות אמנם מדגישות את האחרות, מתפקדות כמדורת שבת קולקטיבית ומצמצמות את גבולות השיח הציבורי, אך בקול"ישראל ניכר ניסיון הפגנתי במיוחד, לעתים צעקני, לבטא את הפטריוטיות בגרון נחר. גל"צ צה"ל לבטח אינה פטריוטית פחות מאחותה, והביקורתיות המבוטאת בה מוגבלת וקצוצת כנפיים, אך דומה שגישה זו נובעת יותר מדעותיהם האמיתיות של מגישיה, ופחות ממאמץ מופגן למצוא חן בעיני גורמים שונים במסדרונות השלטון.

הדיבור ובאופן ביצוע הראיונות. כך, למשל, ניכר שמגישי התחנה הפנימו במידה רבה את דרישתו של אמנון נרב לשימוש בהטיות השונות של גוף שני רבים: "צריך לעצור את גל הטרור שמכה בנו יום יום", אמר לדוגמה רון נשיאל לאברהם בורג ב"בחצי היום" ב-1 באפריל, ואילו שלום אורן, באותה תוכנית מיום 4 באפריל, ציין כי "זאת מלחמה שאנחנו חייבים לנצח בה". בגל"צ צה"ל נמצאו פחות עדויות למינוח מסוג זה.

בעוד שקשה לבוא בטענות על הודהות מוצהרת ומופגנת של שדרני רדיו ממלכתי עם המדינה שבה הם משרדים, הרי שלעתים היה נראה כי המגישים בקול"ישראל מצאו לנכון גם לתחום את גבולות ה"אנחנו" באופן פחות קונסנזואלי. כך, לדוגמה, בראיון שביצע שלום אורן ב"בחצי היום" עם עו"ד בנה שוגרייבדארנה מהאגודה לזכויות האזרח (4 באפריל), הגדיר אורן במדויק מי, לדעתו, נמצאים במסגרת הקולקטיב ומי לא. עו"ד שוגרייבדארנה, המייצגת ערבים המבקשים לקבל אזרחות בתוקף נישואיהם לאזרחים ישראלים, מתחה ביקורת על הצהרתו של שר הפנים, אלי ישי, כי הקפיא באופן גורף את כל ההליכי כים הנוגעים לבקשות מסוג זה, וטענה כי העובדה שמדובר בעניישה כלפי ערבים בלבד היא אפליה ברורה. היא הדגישה כי שיקולי הביטחון מובנים לה ומקובלים עליה, אך טענה כי אלה צריכים להישקל באופן פרטני ונקודתי, ולא כהוראה כוללת ומקיפה. על כך תקף אותה אורן, תוך שהוא מוציא אותה מהקולקטיב ולא מתייחס כלל לטיעוניה הענייניים: "אנחנו נמצאים במצב מאוד קשה. אתם מגיינים על זכותן של המשפחות להתאחד ואנחנו שואלים מי יגן על כל אותן אנשים שמתפוצצים... זכותנו כאן במדינה לחיות בשלווה". אורן גם טען כי "היו

ארן ליבוי הוא עיתונאי

מ

ה היית עושה אילו נקלעת, כעיתונאי אמריקאי, לאחד משרות הקרב בווייטנאם, ולעיניך היה מתגלה כוח של האויב הקומוניסטי, בדרכו להניח מארב ליחידה מצבא ארה"ב? האם תפנה למפקד היחידה ותזהיר אותו, או שתמתין בשקט, כדי לדווח על האירוע העומד להתרחש לנגד עיניך? את השאלה ההיפותטית הזו, הנשמעת כלקוחה מדיון בפעולה בצופים, הציג לפני שנים קולונל בצבא האמריקאי להרכב של פוליטיקאים ועיתונאים. "תפקידי לסקר את ההתרחשויות", השיב איש הטלוויזיה הבכיר שהשתתף בדיון, והמענה הקפיץ את הקולונל ממושבו. "הוא יצא ממש מדעתו לשמע התשובה, ואינני מאשים אותו על כך", שחזר לאחרונה הסנטור לשעבר אלן סימפסון מוואימינג, שהשתתף אז בדיון, וגם היום הוא משוכנע שעיתונאים חייבים לזכור שהם אמריקאים תחילה, ורק אחר-כך עיתונאים. הקשר בין עיתונאות לפטריוטיות מורכב בהרבה מן התרחיש הדמיוני והפשטני שהזכיר סימפסון, אבל אחרי התקפות הטרור ב־11 בספטמבר 2001 על המגדלים התאומים והפנטגון, דרשו רבים באמריקה מאמצעי התקשורת להתייצב בדום מתוח ליד הדגל האמריקאי. חלק מרשתות הטלוויזיה נענו בהתלהבות והשתלבו בגל הפטריוטי: מגישים וכתבים רבים ברשתות הטלוויזיה ובתחנות מקומיות ענדו סיכה של הדגל האמריקאי על דש בגרם, והדיווחים תאמו להפליא את מה שממשל בוש ביקש לומר לציבור. בכמה מקומות פוטרו מעבודתם כותבי מאמרים שהעזו למתוח ביקורת על תפקודו של הנשיא ג'ורג' בוש בשעות הקריטיות שלאחר ההתקפה ("העין השביעית", גיליון 35).

רפי מן

שקט, יורים

שבעה חודשים חלפו, ואמריקה עדיין טרודה בשאלת הקשר שבין עיתונאות חופשית ומקצועית לבין המחויבות למדינה בשעת חירום. בראשית אפריל קיצץ בית-המחוקקים של מדינת מיזורי חצי מיליון דולר מתקציב האוניברסיטה של המדינה, כעונש על דברים שכתב מנהל החדשות בתחנת הטלוויזיה האוניברסיטאית בימים שאחרי ההתקפה. המנהל, סטייסי וולפל, שיגר דואר אלקטרוני לכתבים, והורה להם להימנע מלענוד את סיכת הדגל בשידור. "שידורי החדשות שלנו אינם המקום לביטוי של הכרזות תמיכה אישיות לכל מטרה, ראוייה ככל שתהיה. תפקידנו הוא להביא את החדשות, משוחררות ככל האפשר מהשפעה חיצונית", כתב וולפל, והצית את זעמם של השמרנים בבית-הנבחרים המקומי. "הוא לא פטריוט", האשימו, ופתחו בהליכים לקיצוץ תקציב האוניברסיטה והתחנה, כמסר של עונשין.

עיתונאים וחוקרי תקשורת מתחו ביקורת חריפה על החלטתם של הפוליטיקאים. "במיוחד בשעה של מלחמה, עיתונאים עצמאיים הם אמצעי הבקרה היחיד על עוצמת השליטים ופעולותיהם", כתב ג'ורג' קנדי, מרצה לתקשורת, במאמר חריף בעיתון "סנטלואיס פוסט-דיספאץ'", שבו גינה בתקיפות את ההחלטה והאשים את הנבחרים בהנחת מהלומה על ערך-ליבה אמריקאי: עצמאות העיתונות.

הדגלים, כמו תמיד, היו רק סמל. מאחוריהם הסתתרה מחלוקת עמוקה ומשמעותית יותר, על תכני הדיווחים. מי שמצטרף לחוויה הלאומית המשותפת של הנפת דגלים, מתקשה לחפש ליקויים בתפקוד הרשויות, לדווח על עניינים שנויים במחלוקת או, שומו שמים, למתוח ביקורת. כאשר עברה החזית מגיורק ומושינגטון לשדות הקרב באפגניסטן, שוב נקראו אמצעי התקשורת לזכור שהבחורים שלנו במלחמה, וראוי להימנע מסיקור "שאינו פטריוטי". כך דרש הסנטור לשעבר סימפסון, בדיון ברשת הטלוויזיה הציבורית, כי כל העיתונאים ישתחררו מן הציניות המקצועית שלהם, וידאגו בראש ובראשונה לחיילים. המשמעות המעשית: הימנעות מכל פרסום שעלול לפגוע – בפועל או מוראלית – בלוחמים בחזית. את הדעה הנגדית הציגה באותו שידור מבקרת התקשורת ג'נבה אוברהולטר: "לא מדובר בציניות. עיתונאים אמריקאים הם פטריוטים במיטבם כאשר הם שומרים על הספקנות שלהם... האם הציבור נזקק לעיתונאי מניף דגלים האומר, 'אני כאן בעיקר כי אני אמריקאי, ולא עיתונאי', או למידע טוב, אמין ומבוסס?"

שנויה במחלוקת היתה גם הוראתו של נשיא סי.אן.אן, וולטר אייזקסון, למגישי החדשות ולכתבים "להכפיל את המאמצים להבטיח שלא ניראה כמי שמסדרים את נקודת הראות שלהם (של הטלביזן ואלקעדיה)... אנחנו חייבים לציין בשידור שהטלביזן העניקו מחסה לטרוריסטים, האחראים למותם

של קרוב לחמשת אלפים אנשים חפים מפשע". בממשל בוש היו מרוצים מאוד, אבל עיתונאים רבים סברו כי מאמצי "האיזון" מיותרים, ונועדו לשרת את דימויה של הרשת בעיני צופיה יותר מאשר לשקף ערכים עיתונאיים של סיקור מקצועי. בין הצופים היו אכן רבים ששיגרו תגובות של מחאה כאשר הוצגו תמונות של אזרחים אפגאניים שנפגעו בקרבות, או שודרו דיווחים על מחלוקות בצמרת בושינגטון. "אלה שידורים לא פטריטיים", נזפו אותם צופים. בדיעבד מודים עיתונאים בכירים שאפשר שהכניעה ללחצים – מן הבית הלבן ומחלק מהצופים – היתה טעות, אשר פגעה בעקרונות בסיסיים של עבודה עיתונאית. כתבת סי.אן.אן כריסטיאן אמאנפור אמרה בהרצאה באוניברסיטת הארוורד, בחודש מרץ, כי תחושת הפטריטיות גרמה לעיתונאים רבים לחשוש מלקרוא תיגר על ממשל בוש, ולנכונות "לצנזר את עצמנו".

הנחיתת האיזון של אייקוסון לא חסכה מסי.אן.אן את ההצלפה הימנית הקבועה של נשיא הרשת המתחרה, "פוקס", רוג'ר איילס, ששיווק את המוצר שלו בעטיפה פטריטית נוצצת. "פוקס" היתה הרשת שגייסה לסיקור באפגניסטן את כוכב השערוריות הראלדו ריברה, שדיבר בשידורים על "מאור רת העכברושים" שבה הסתתר אוסמה בן-לאדן, והכריז שהוא מעדיף להרוג את מנהיג אלקעידה מאשר לראיין אותו. סיסמת הפרסום הבטיחה לצופים כי "פוקס" היא רשת "אמינה, הוגנת – ואמריקאית", ואיילס פטר בזלזול טענות של עיתונאים בדבר הצורך להביא דיווח אמין על עמדות כל הצדדים כדי להציג תמונה שלמה ככל האפשר בפני האזרח האמריקאי.

הטענה של איילס כי "פוקס" היא פטריטית יותר מסי.אן.אן נשללה בידי חוקרים שבדקו את תפקוד אמצעי התקשורת לאחר פיגועי הטרור. המחקר, שנערך בידי "הפרויקט למציאות בעיתונאות", העלה כי גם סי.אן.אן, כמו כל יתר אמצעי התקשורת, העדיפה לשרד דיווחים שתאמו את הקו הרשמי של הממשל, ברוח הפטריטית שנתבעה מהם. ביטויים של ביקורת או הסתייגות כמעט לא נשמעו כלל. הציבור, מתברר, אהב את הסגנון החדש, ולראשונה מזה 15 שנים הסתמנה עלייה במידת האמון שרוכש הציבור בארה"ב לתקשורת.

עורכי הסקר אינם משוכנעים שדווקא פרץ הפטריטיות הוא ששיפר את הערכת הציבור לאמצעי התקשורת בארצות-הברית. המחקר, שפורסם חודשים אחדים לאחר ה-11 בספטמבר, מעלה כי בימים הראשונים לאחר הפיגועים השתנה התמהיל התקשורתי הרגיל: במקום שטף בלתי פוסק של הגיגים, פרשנויות, הערכות ותחויות, קיבל הציבור בעיקר דיווחים עובדתיים על המתרחש, תוך הקפדה דקדקנית מן הרגיל על ייחוס המידע למקורות. המחקר מעלה כי באמצע ספטמבר, 75% מן הכתבות המודפסות והמשודרות על האירועים היו בגדר דיווח עובדתי. יתר על כן, מתברר כי באותם ימים של שיא המשבר, 45% מהדיווחים הסתמכו על לא פחות מארבעה מקורות, רובם מזוהים בשמותיהם. בדיקה חוזרת באמצע נובמבר, ואחריכך בדצמבר, מעלה כי אמצעי התקשורת חזרו לסורם: הרבה פחות דיווחים, הרבה יותר הערכות, ניתוחים והבעות דעה. הציבור, מצדו, שב והוריד את רמת האמון שלו באמצעי התקשורת.

ממשל בוש, ובעיקר הפנטגון, עשו הכל כדי להבטיח שהעיתונות הפטריטית תלך בתלם זמן רב ככל האפשר. הסיקור באפגניסטן היה בעייתי ומסוכן, והכתבים לא הורשו להתקרב לאתרי הקרבות. כאשר נשמעו טענות על הרג אזרחים, היה קשה עד מאוד לאמת אותן. מדיניות התקשורת של הפנטגון, שספגה ביקורת חריפה גם לאחר מלחמת המפרץ, מנעה גם הפעם סיקור חופשי. "אם חשבתם שנאפשר לכתבים להסתובב אתנו בשטח באפגניסטן", אמר לאחרונה שר ההגנה דונלד רמספלד בנאום בכנס עורכי עיתונים, "הרי שהציפיות שלכם היו מופרזות".

החשדנות כלפי הפנטגון גברה כאשר חשף ה"ניו-יורק טיימס" כי "המשרד להשפעה אסטרטגית", גוף שנועד לגייס תמיכה באסיה ובמזרח התיכון במהלומה על אפגניסטן, עוסק בין היתר בהשתלת מידע שקרי בארגוני תקשורת זרים, כדי להשפיע בדרך זו על דעת הקהל בארצות שונות. הממשל הכחיש ומיהר להודיע על פירוק הרשות, אבל הידיעה הזו חיזקה את תחושת חוסר האמון השוררת בקרב כתבים רבים כלפי מומחי הספין התקשורתי המקיפים את שר ההגנה.

רמספלד עצמו נזף באחרונה בעורך הבכיר של ה"ושינגטון פוסט", בוב וודוו, לאחר שזה פרסם, יחד עם הכתב דן בלו, סדרה של שמונה כתבות, ששחזרו לפרטי פרטים את מהלכי צמרת הממשל בימי הפיגועים וההתקפה על אפגניסטן. אחד המקורות המרכזיים לכתבות היה הנשיא ג'ורג' בוש עצמו, שאירח את הכתבים לראיון ממושך בבית הלבן, וחשף מידע רב על לבטיו במשך ימי המשבר. "זה לא היה צריך להתפרסם", התלונן רמספלד. רעיית השר, לעומת זאת, שנתקלה בוודוו בקבלת-פנים בור-שינגטון, לא הסתירה את התלהבותה מן השחזור והחשיפה. "אהבתי את הכתבות", אמרה ג'ויס רמספ-
 ■
 לד, "כי קודם לא היה לי מושג מה הולך".

כתבים אמריקאים בכירים מודים בדיעבד: אולי טעינו לאחר הפיגועים במגדלי התאומים ובפנטגון, כאשר נענינו לדרישות ממשל בוש ולתביעות הציבור להפגין עיתונאות פטריטית שאיננה שואלת יותר מדי שאלות

דעת הנקהל

■ "עוד!" הוא חלק מהשיטה

הגיליון הראשון של כתביהעת המהודר "עוד!" מצטרף לגלגל של פרסומים מן העת האחרונה, היוצאים נגד תרבות הצריכה בחברת ההמונים הקפיטליסטית של זמננו: החל בתרגום ספרו החשוב של גי דבור "חברת הראווה", דרך רביהמכר "NO LOGO" וכלה בפרסומים של קבוצת התקשורת העצמאית "אינדימדיה".

עם פתיחת החוברת מוצאת עצמה הקוראת בתוך דיסקוטק של דימויים חזותיים: צילומים מעוררי בחילה של חלקי עוף; דוגמניות מוגדלות חזה בבגדיים; מגוון תרופות צבעוניות; פעוטות מתנודדים מעל הריסות בטון ושלל שלטי חוצות.

הטקסטים מועטים, ופרט לאחדים המעמידים אמירה שלמה יותר, מורכבים רובם ממשפטים קצרים דמויי סיסמאות פרסומת. המסרים, שאינם מתארגנים לכדי משנה סדורה, קליטים וחדרמשמעיים: "מתי נקנה אוויר בבקבוק?", "ואיזה ריח יש לבית הרוס?", "כסף קונה חופש" וכו'. למיטב הבנת, עיקר הביקורת הוא על הכפפת החיים כולם להיגיון הקפיטליסטי של השוק; הפיכת אנשים לסחורות, פגיעה בסביבה וכיו"ב. לאלה מצטרפות אמירות על דיכוי נשים, דיכוי פלסטינים, דיכוי מזרחים, דיכוי ודיכוי חופש המידע. אין ספק כי כל אחד מה"דיכויים" הוא בעיה מוסרית-חברתית חמורה וראויה לביקורת, אך לדעתי אלה בעיות שונות, שחשיבותן שונה. כל אחת מהן דורשת התייחסות נפרדת. הפיכת כולן לסימפטומים של ה"מחלה הגדולה" – שוביניזם כלפי השונה ממני, כמאמר אחד הכותבים, משייחה אותן, מעקרת אותן מרחיפותן והופכת אותן ל"מותג" אופנתי שנעים להתהדר בו.

לפי "עוד!", בעידן המהפכה התקשורתית, המוציאים לפועל והאחראים להפצה של אידיאולוגיית המותגים הם אמצעי התקשורת. התקשורת היא חלק מהשיטה, קרי, נשלטת עליידי אלייהון ומקרמת אינטרסים כלכליים במסווה של מסירת מידע. באמצעות הצפתנו באינסוף פרסומות, התקשורת מטמטמת את חושינו וגורמת לנו להאמין שאנו "חופשיים לבחור" מתוך מגוון אפשרויות. היא אינה מספרת לנו כמה רעות נעשו כדי לאפשר את המוצר המוצע, כמה הוא יזיק לנו ועד כמה בעצם אין לנו ברירה אלא לצרוך עוד ועוד. בכך היא מועלת בתפקידה ועושה שימוש ציני בכוח העומד לרשותה.

מתוך מטרה לחשוף את השקר, משתמשים יוצרי "עוד!" באותן טכניקות של "השיטה" התקשורתית. והיא עובדת. פרט לפועלים הרומנים ולילדים הפלסטינים המכוכבים בכתביהעת, שבוודאי לא יוכלו להרשות זאת לעצמם – יוכל כל אחד מכם לרכוש לעצמו קצת חתרנות בכרומו צבעוני, במחיר של 40 ש"ח בלבד.

ט ל א ר ב ל

היושבים בקרבה, מתוך ההבנה שאין לאיש בלעדיות על התבונה. פטריוט חלש סבור שיש לו ולבני דמותו מונופול על אהבת המדינה, ובתוקף כך הוא מרשה לעצמו לקבוע מה פטריוטי ומה לא. למרבה הצער, דומה שחלקים לא מעטים בתקשורת הישראלית מאוכלסים דווקא בפטריוטים מהזן השני.

א ר נ ל י ב י ו

הללו, מבפנים ומבחוץ, מובאים אך ורק כדי להנציח את הסטריאוטיפים הקיימים בקרב רוב רובם של אזרחי המדינה, כאשר העיתונאים תוקפים ומגנחים אותם, מלעיגים עליהם, והכל בשמה של הדרישה להיות "ביקורתיים".

פטריוט חזק יודע שעוצמתה של מדינה טמונה ביכולתה להתמודד עם ריבוי הדעות והאמונות של

■ לא עומדים בשער

הביקורת המושמעות תדיר על אופיים הלא פטריוטי של אמצעי תקשורת תורנים, כמו גם ההסת"ייגויות מביקורות אלה, מחמצות כמדומה את הנקר דה המרכזית שיש להדגיש בכל התייחסות לעניין: פטריוטיות אין משמעה תמיכה גורפת ובלתי מותנית בכל מעשה המבוצע על-ידי המדינה או בשמה.

לאהבת המדינה כשלעצמה אין משמעות כל עוד לא קיימת בתוך אהבה זו התייחסות לתוכן הערכי, המוסרי והרעיוני המהווה את תשתיתה של המדינה. מבחנם האמיתי של כלי התקשורת, בכל הנוגע לפטריוטיות שלהם, איננו במידה שבה הם מדגישים בדיווחיהם את הצלחות צה"ל והדמוקרטיה הישראלית, כדרישת ראש הממשלה, אלא במידה שבה הם מעמידים בפני צה"ל והדמוקרטיה הישראלית את הדרישה לשמור על הנורמות ההומניות והאתיות הנדרשות ממדינה השואפת להיות אור לגויים. מי שמלהג מבוקר עד ערב בשבחי עצמו ומדינתו איננו פטריוט; הוא סתם שחצן מן השורה. מורשת נביאי ישראל מחייבת את הפטריוטים האמיתיים לעמוד בשער, להוכיח ולהילחם על קיומה הרוחני של המדינה, שהוא חשוב לא פחות מקיומה הפיזי.

במבחן הזה אמצעי התקשורת שלנו עומדים בהצלחה מועטה להראי. במקום להרחיב את גבולות השיח הציבורי, ולבחון באופן רציני גם את עמדותיהם של אלה הנתפסים כנמצאים מחוץ לקונסנווס, מעדיפים מרבית העיתונאים להסתופף בחיקה החמים של האחדות, במיוחד בעתות משבר. מסגרות המדיה שבתוכן מוצגים הנושאים המסוקרים תואמות תמיד את עמדותיו של מרכז הגמוני וצר שוליים: ערבי יוצג דרך פריזמה בטחונית, חרדי דרך פריזמת הסירוב לשרת בצה"ל. האפשרות שדעותיו של אזרחי ישראלי ערבי או חרדי הן לגיטימיות, בדיוק כמו אלה של העיתונאי היהודי החילוני, אינה עולה כלל על דעתו של זה האחרון. מבחינתו, כל תפיסת עולם שאינה עולה בקנה אחד עם הלאומיות הצינונית הבטחונית, במובנה השבלוני ביותר, מהווה איום שיש להזהיר את הציבור מפניו. לכן העובדה שאמצעי התקשורת אכן נותנים, בהגדרת אריאל שרון, "במה לגרועים שבאויבי ישראל" אינה רלבנטית כלל. ה"אויבים"

גבול הסובלנות

עשרות טלפונים נזעמים הגיעו למרכזייה של "ידיעות אחרונות" ביום שלישי, 5 במרץ. מסגרת מיוחדת שהופיעה בעמוד 4, ובה רשימת שמות 16 הפלסטינים שנהרגו בידי צה"ל יום קודם לכן, היא שהניעה כמה מהקוראים להתקשר ולפרוק את רגשות הכעס שלהם באוזני המרכזניות של העיתון. הם ראו בפרסום מעשה לא פטריוטי, בלשון המעטה. 13 מההרוגים הפלסטינים היו אזרחים לא חמושים, מתוכם חמישה ילדים ורופא – מנהל "הסהר האדום" בג'נין. צה"ל, בצעד חריג למדי, פרסם התנצלות על המקרה שבו פגז סטה מיעדו והרג שישה אנשים – אשתו ושלושת ילדיו של בכיר בחמאס שנסעו ברכבם ברמאללה, ושני ילדים נוספים שהיו במכונית סמוכה.

מירון רפפורט, ראש הדסק בלילה הקודם, חשב כנראה כי רצף אירועים כזה והתנצלות רשמית של

צה"ל מעניקים צידוק עיתונאי לפרסום רשימת שמות ההרוגים. קהל הקוראים של "ידיעות אחרונות" לא קיבל כל-כך יפה את שיקול הרעת הזה, וגם לא עורך העיתון, משה ורדי, עובדים בדסק יודעים לספר שוורדי כעס על הפרסום כשראה אותו למחרת בבוקר. הוא אמנם העביר מסר במחשב לאחד מאנשי הדסק, ובו נכתב "נעמוד בזה", אך העורכים בדסק הבינו והפנימו כי מעתה עליהם לחשוב היטב ולהתייעץ בטרם יקבלו החלטה דומה. הסיפור הזה איננו סתם עוד אנקדוטה מתוך דסק החדשות של העיתון הגדול במדינה. הוא נוגע בשאלה בסיסית: כיצד אמורה עיתונות לנהוג בשעת מלחמה.

האם היא צריכה להטות אוזן לרגשות הציבור ולכוון את דיווחיה בהתאם?

האם עליה להקפיד על דיווח מאוזן שמציג את שני הצדדים, על תוקפנותם וקורבנותיהם? האם עליה לגבש עמדה ברורה לגבי הקו

קוסובו היא דוגמה מצוינת

מה ידענו אנחנו על קוסובו? לא הרבה. כל העניין לא היה בראש מעיינינו. קלטנו פה תמונה, שם תמונה בסי.אן.אן, אולי איזו כותרת על "טיהור אתני" שתפסה את העין.

כך – ויש כאן כאלה שזה עדיין מדהים אותם – מתבוננת אירופה בנעשה בשטחים. פה תמונה, שם תמונה. אף אחד בפריס או בפרנקפורט לא יושב רתוק לסי.אן.אן ומנסה לדלות כל פירוד מידע על המבצע המתגלגל, "חומת מגן" או מה. פה תמונה, שם תמונה, זה הכל.

כך מתעצבת דעת הקהל העולמית על סכסוכים מקומיים. בריוק כפי שהתעצבה דעתנו שלנו על הסכסוך בקוסובו. מישוה פה באמת ידע שקוסובו היא המצדה של הסרבים, "סלע קיר מם", אם תרצו? מישוה זכר שב-1389 ניהל הנסיך הסרבי לוז בקוסובו את קרב המאסף מול הסולטן טון מוראד, קרב שהביא להתמוטטות סרביה, החיץ האחרון בין אירופה לבין האימפריה העות'מנית?

מישהו כאן הבין שקוסובו היא חבל ארץ סרבי היסטורי, שהאלבנים נכנסו אליו, התרבו שם, וניסו לתלוש אותו מסרביה? שטבתו בסרבים שנותרו?

כן כן, זוריצה, העוזרת הסרבית שלי, טרחה לשפוך למעני אור על כמה עובדות היסטוריות. אבל עד השיחה עם זוריצה הייתי כמו כולם: קלטנו פה תמונה, שם תמונה, של עימותים בין צבא מסודר (הסרבי) לאוכלוסייה אזרחית (האלבנים), ומיהרנו לגבש עמדה: הסרבים הם הרעים.

כך, לרוע המזל, מסתכלת אירופה על הנעשה בשטחים. ובנסיבות אלה, כשעולות התמונות של הילדים עם האבנים, או אפילו רעולי הפנים עם הקלצ'ניקובים, מול הטנקים והנגמ"שים, הצופה האירופי המצוי ממחר לגבש עמדה: הישראלים הם הרעים.

כמו במקרה של קוסובו, הנראטיב הישראלי הוא ארוך מדי, מסובך מדי, קשה לעיכול: תראו, זה לא ככה, הצענו להם כמעט הכל והם לא רצו; אנחנו מוכנים לסגת אבל הם עומדים על זכות השיבה, ולזה איננו יכולים להסכים; היינו יוצאים מחוץ, אבל בתנאי שיהיו סידורי ביטחון סביב רים. כשנגד עיטת המלים הסבוכה הזו עומדת התמונה של הילד מול הטנק – הילד מול הטנק לוקח בנוק'אאוט.

הרבה טענות נשמעו נגד ההסברה הישראלית. האמת העגומה היא שבמלחמת ההסברה באי-רופה הפסדנו עוד לפני שנורה הכדור הראשון, וממילא גם לא יכולנו לנצח. כי לנו, מה לעשות, יש טנקים.

אמת, באמריקה זה קצת אחרת. לא מעט "בזכות" ה-11 בספטמבר מבינה אמריקה קצת יותר את התסכול של להיות חזק וצודק. אבל לאמריקה יש כרגע תוכנית משלה לאזור, והפעילות הצה"לית לא מיטיבה להשתלב בה.

אז מה נותר להסברה הישראלית לעשות? שלושה דברים. האחד, להפיץ תמונות זוועה מפי-גועים, אפילו כאלה שלא נהוג לפרסם בארץ; השני, לדבוק באמירות קצרות וברורות, סאונד-בייטס שקל לקלוט ולעכל. והשלישי, לברור את דובריה בקפידה: פחות פרס ושרון, יותר נתני-הו ואולמרט (מה לעשות, הם מתנסחים להפליא באנגלית). ואולי קצת זוריצה.

אודי טרלו

הצבאי והמדיני שיש לנקוט, ובהתאם לכך לכוון את דיווחיה?

ורדי דוגל בדרך-כלל באפשרות הראשונה. "הוא רואה את עצמו כסמוגרף הלאומי", אומר אחד העורכים בדסק, "ולפי זה מקבל את החלטות העריכה". ההחלטה של רפפורט, במכוון או בטעות, חרגה מן הניסיון לקלוע להלך-הרוח של הקוראים. הוא העז להעניק לפלסטינים שנהרגו ממד של אנושיות על-ידי ציון שמותיהם, גילם ונסיבות מותם. אבל איזו כותרת כן ראוי להעניק להחלטה זו: "דיווח מאוזן" או "עמדה פוליטית"?

הקוראים שהתלוננו ראו בפרסום נקיטת עמדה פוליטית. הם חושבים שעיתון אמור להתגייס אוטומטי טית לטובת המדינה, ובמסגרת המאמץ המלחמתי אסור לו להרגיש את הממד האנושי ואת סבלו של הצד השני, אולי אפילו לחסוך מן הציבור מידע על העור לות שנגרמים להפים מפשע בצד השני.

אלא שנקודת המבט של עורכי עיתון ושל קהל קוראיה לא אמורה להיות זהה. עיתונות בעלת עמוד שדרה אינה נסחפת אחרי מצב נפשי כזה או אחר, מובן ככל שיהיה. היא מודעת למחויבותה להתבונן במצבי-אות על כל היבטיה ולשקף אותה, ואינה מתעלמת מן הכוח שיש בידיה להשפיע על הידע של הציבור ועל עמדותיו. פרסום שמותיהם של פלסטינים שנהרגו מאש צה"ל הוא דיווח עובדתי, שיש בו תזכורת לאנושיותם של ילדים ואזרחים חפים מפשע שמתו בגלל סכסוך הרמים.

מירון רפפורט שקל שיקולים עיתונאיים מקצועיים כשהחליט לפרסם את המסגרת עם שמות ההרוגים. השאלה היא אם ימהר לעשות זאת גם בפעם הבאה. התגובה של ורדי למקרה הזה מציבה גבולות שקופים, לא מוצהרים, למה שהציבור יכול ומוכן לקבל מתוך המציאות המטורפת בישראל ובשטחים. סביר להניח שבפעם הבאה כשתצוץ דילמה דומה, ייוועץ ראש הדסק התורן בוורדי לפני שיקבל החלטה. ובפעם שלאחר מכן אולי לא יעשה אפילו את זה; הוא כבר יבין בעצמו מה מותר ומה אסור בעיתון שלו.

ענת בלינט

ב. מיכאל, אפרים סידון וחנוך מרמרי, יופתע בוודאי לגלות שעיתוני הסטודנטים הפכו מאז לזירות של מאבקי כוחות רוויי יצרים. הגידול בכוח הצרכנות של ציבור הסטודנטים ומגמת פילוח השוק הביאו לעלייה משמעותית בנתח הפרסום בעיתונים והפכה אותם לרווחיים יותר, ומכאן גם למסחריים יותר. כך הפך מה שהיה פעם כלי הביטוי הנסיוני והחתרני של צעירים מוכשרים, פרוצים וחסרי עכבות, לגרסה עכשווית של עסק כלכלי לכל דבר. אגודות הסטודנטים עברו תהליך דומה, והפכו, לטענת יועז, "ממקום של צעירים אידיאליסטים בחתימת דרכם, הפועלים בדבקות למען אינטרסים של ציבור הסטודנטים, לגוף שדואג בעיקר לשמור על האינטרסים והכוח של עצמו".

בין אגודות הסטודנטים לבין העיתונים שהן מוציאות לאור שוררים קשרי גומלין מסובכים. חלק מאגודות הסטודנטים מפיקות את העיתונים באמצעות חברת-בת, כמו למשל חברת נ.כ.ס באוניברסיטת תל-אביב או "פלפל" בחיפה, כדי שלא להיקלע למצב של ניגוד אינטרסים. יחד עם זאת, כל האגודות ממנות את עורך העיתון, ונושאות באחריות על תנאי העסקתו. כהונה של עורך נמשכת ברוב המקרים כשנה, במקביל לתקופת כהונתו של יו"ר האגודה שמינה אותו. לרוב נדרשים העורכים למידה לא מועטה של תמרונים ולהטוטים כדי להישאר בתפקידם. יניב פוהורילס, למשל, עורך "פי האתון" – עיתון הסטודנטים באוניברסיטה העברית, הגיע עם מעסיקו בהנהלת האגודה לפשרה המקובלת, לרבי ריו, על כל הצדדים: בכל גיליון של העיתון, הוראה אור אחת לחודש, מוקדש דף אחד לאגודה. שם, תחת הכותרת "אגודת הסטודנטים מציגה", רשאית האגודה לעשות כרצונה. התוצאה מסתכמת בעיקר בדיווחים נלהבים על פעילותה הענפה של האגודה למען רווחת הסטודנט. חגי פיינגולד, עורך "פסק זמן", עיתון

שי ראובן, העורך היוצא של "קולי", עיתון הסטודנטים של הטכניון בחיפה, היה בוודאי שמח למחוק מן הרקורד המקצועי שלו את החודשיים האחרונים. פרישתו מן העיתון, שבאה לאחר כהונה מוצלחת למדי בת שנתיים וחצי כעורך, לוותה באקורדים צורמים ביותר. במוקד הפרשה המביכה עמדה מודעת פרסומת גדולה למסיבה שראובן בחר להציב על גבי שער גליון חודש פברואר האחרון של העיתון. למראית עין, ראובן חטא רק בכך שביצע שיקול עריכה תמוה. אלא שבמהרה הסתבר שמדובר בהרבה יותר מזה. גל שמועות ולחששים הציף את הקמפוס מיד עם הפצתו של הגיליון, והדיו הגיעו לאוזניו של כתב המקומון "ידי עות חיפה". בדיעה גדולה, על עמוד שלם, פיזר הכתב את הערפל סביב נסיבות הופעתה של המודעה, וסיפר כי המסיבה שפורסמה בשער העיתון היתה למעשה מסיבת הפרידה שהפיק ראובן לעצמו לרגל עזיבתו את משרת העורך. לא סתם מסיבה שגרתית לחברים, אלא הפקה מהוקצעת שהכניסה אליה כרוכה בתשלום. ראובן השתמש, אם כך, בעיתון כדי לקדם את ענייניו האישיים והכלכליים. אגודת הסטודנטים, המוציאה לאור של העיתון, פתחה בחקירה, וועדה מטעמה מצאה שראובן אשם במעילה בתפקידו, והטילה עליו קנס בסך אלף שקלים.

ראובן עצמו מכחיש את הטענות נגדו: "הכל היה מתואם עם אגודת הסטודנטים", הוא אומר. "זו בכלל לא היתה מסיבת הפרידה שלי, אלא מסיבה של 'קולי' לכבוד סוף הסמסטר. אמנם נמכרו כרטיסים, אבל זו היתה מסיבה ללא מטרת רווח. מימנתי אותה מכיסי, ובסופו של דבר הפסדתי עליה כסף". ראובן מאמין

בעלי הדעה

היחסים בין עיתוני הסטודנטים לאגודות המוציאות אותם לאור מזכירים לא פעם את התסמונות המוכרות ביחסי מו"לים ועיתונאים בעיתונות היומית

הסטודנטים באוניברסיטת חיפה, מתגאה בהסדר דומה עם מנהליו ומקצה להם שני עמודים מן העיתון, היוצא לאור אחת לשבועיים. יחד עם זאת, פוהורילס מודה שיש עדיין נסיונות של גורמים באגודה להפוך את "פי האתון" לעיתון מגויס. "אבל אני מבין אותם", הוא מוסיף. "אחרי הכל, זה העיתון שלהם. זה נכון שהמו"ל לא אמור להתערב בתכנים המערכתיים, אבל לשם כך אנחנו נושאים ונותנים ומגיעים לפשרות. אני מרגיש שנשאר לי מספיק מרווח פעולה כדי להשמיע ביקורת ולפרסם סיפורים שמעניינים את ציבור הסטודנטים. בגליון חודש מרץ האחרון פרסמנו למשל כתבה תחקירית על נושא שכר הלימוד באוניברסיטאות, וגם על המספר הזעום של נשים מרצות בסגל האקדמי הבכיר".

הפוטנציאל המסחרי הטמון בעיתונות הסטודנטים מהווה כוח משיכה ליוזמים פרטיים. לפני כשש שנים הקימה גלית הוז, בוגרת האוניברסיטה העברית, את "איני טלקט", עיתון סטודנטים ארצי אשר אינו תלוי בשום גורם אוניברסיטאי או באגר דת הסטודנטים. העיתון יוצא לאור אחת לחודשיים, בפורמט כרומו מהודר, ועוסק בעיקר בנושאים כלליים העשויים להעסיק קוראים צעירים, כגון עצות בעניינים רומנטיים, מאמרי צבע מנסיעות לחו"ל וכדומה. העיתון מחולק בקמפוסים ברחבי הארץ, אך הוא נפוץ בעיקר בקרב תלמידי המכללות. בשיחה עמה הוז משתדלת להצניע את המגמות המסחריות שמאחורי היוזמה להקמת "איני טלקט", ומדגישה את הפן האידיאולוגי של הרעיון: "הכל התחיל במקרה. ישבנו כמה חברים לפני סיום התואר שלנו, והחלטנו שצריך לעשות עיתון סטודנטים כמו שצריך, לא סתם שופר של אגודת הסטודנטים. העיתון בכלל לא משתלם עסקית, אנחנו עושים אותו מאהבה ולא למען הרווח הכספי". אף על פי כן, עסקיה של הוז התרחבו מאז ימי הסטר דנטיאליים, והיום היא עומדת בראש גוף פרטי הקרוי גם הוא "איני טלקט", והפועל בעיקר כחברת פרסום בתחום האקדמי, והעיתון הוא רק חלק ממנו.

שהעילה להאשמות נגדו טמונה במאבקים חסרי הפשרות שהוביל בעבר נגד האגודה. "יש גורמים באגודה שחיפשו להתנקם בי", הוא אומר. "בתחילת שנת 2000 פרסמנו בעיתון שורת כתבות שביקרה את הנהלת האגודה והשפה מידע על תפקוד לקוי ויחסי אנוש בעייתיים של סגן יו"ר האגודה דאו. בעקבות זאת הסיו"ר הודח, אבל האגודה הפכה את 'קולי' לביטאון והייתה אותנו בצנזורה על כל כתבה. רק כעבור ארבעה חודשים, כשהנהלת האגודה התחלפה, הפיקוח ההדוק על העיתון בוטל והוא חזר להיות פחות או יותר חופשי".

טענות דומות בדבר צנזורה, התערבות בתכנים ולחצים מטעם אגודת הסטודנטים נשמעו גם בהקשר לפיטוריו של יובל יועז, עורך "תזה", עיתון הסטודנטים סיים באוניברסיטת תל-אביב, לאחר שמונה חודשים בלבד בתפקיד. יועז אמר לשבועון "העיר" כי העילה לפיטוריו היתה אי ההסכמה שלו להיכנע לתכתיבים של אגודת הסטודנטים, המוציאה לאור של העיתון. "החומרים בעיתון עוברים תחת עיניהם הבוחנות של פונקציונרים באגודת הסטודנטים לפני פרסומם", סיפר יועז. "הבקשות מהאגודה היו בדרך-כלל ברמה של איזכור שם של ראש מחלקה כזה או אחר... במקרה אחר נאטר עלי לכתוב במאמרי המערכת ביקורת על אגודת הסטודנטים. פסקאות שלמות שכתבתי במאמר מסוים באותו גיליון נמחקו". קודמיו של יועז בתפקיד עזבו גם הם לאחר זמן קצר ועל רקע דומה: בי 1999 התפטר עורך "תזה", עמית ארלר, לאחר שיו"ר האגודה דאו פסל גיליון שלם בעריכתו שהוקדש לסקס. שנתיים לאחר מכן, בי 2001, התפטר מחליפו, ליאור וייץ, במחאה על דרישת האגודה לשרב את שמו של מועדון בבעלותה לכתבה שעסקה בנושא ריקודי סלסה.

מי שזוכר בנוסטלגיה את ימי התום של עיתון הסטודנטים הירושלמי "פי האתון", שבימי זוהר המיתולוגיים שלו הצמיח משורותיו כשרונות כמו

איור: גיא חורד

תגובות

- הילה אשכנזי, דוברת אגודת הסטודנטים בתל-אביב: "יובל יועז פוטר על בסיס בעיות מקצועיות. לגבי הטענה בדבר הכנסת שמות של ראשי מחלקות לעיתון, לא היו הדברים מעולם".
- דנה לויז, יו"ר אגודת הסטודנטים בטכניון: "העורך לשעבר של 'קולי', שי ראובן, עשה שימוש לא ראוי בסמכות שלו והוא הבין זאת. לא ידוע לי על מקרים שכתבות ותכנים של ידיעות צונזרו עליידי האגודה. 'קולי' הוא עיתון חופשי, ומופיעות בו כתבות ביקורתיות על האגודה".
- כלילה שריאבי, העורכת הראשית של "דיפלומה": "אני דוחה בתוקף את הטענה שמו"ל העיתון מנסה להשפיע על התכנים המופיעים בו. לפעמים הוא מעלה הצעות, ואנחנו מנהלים דיון על אילו נושאים עשויים לעניין את הקוראים, אבל ההחלטות המערכתיות נמצאות בשליטת המלאה".
- מורן דויד, דוברת אגודת הסטודנטים בחיפה: "אנחנו לא מתערבים בנעשה בעמודי החדשות ובכתבות ב'פסק זמן'. יש בעיתון שני עמודים המשמשים כמידעון של האגודה, מעין לוח מודעות. אנחנו לא כופים את דעתנו על העורך ולא מכריחים אותו לפרסם את האגודה. אין שום צנזורה על התכנים".
- אדיר בנימיני, דובר אגודת הסטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים: "האגודה נותנת לעיתון חופש פעולה ולא מתערבת בתכנים. נכון שלא נתיר פרסום של דברי שקר נגד האגודה, אבל נאפשר ביקורת שאנחנו לא מתכחשים לה".

מתחרהו העיקרי של "אינטלקט" קרוי "דיפלומה", וגם הוא פרי חזונו של יוזם צעיר ונמרץ, בוגר החוג למנהל עסקים ושמו שחר גרינברג. גרינברג החל לגבש את מערכת העיתון לפני כשנתיים, והגיליון הראשון ראה אור כמה חודשים לאחר מכן. בדומה ל"אינטלקט", גם "דיפלומה" עוסק בסוגיות המעסיקות סטודנטים ברמה הארצית, ולא המקומית, וגם הוא זוכה לפופולריות בעיקר בקרב תלמידי המכללות. העורכת הראשית, כלילה שריאבי, מונה בין הישגי העיתון את הראיון שקיים עם רעי חורב, שהורשע ברצח הנער אסף שטיירמן בכפר-סבא, ואת כתיבת התחקיר על הטרדה מינית שביצע מרצה במכללת "אחוה" באחת התלמידות. גם היא מציינת את העובדה שהעיתון משוחרר מכל תלות ומחויבות לאגודת הסטודנטים. יחד עם זאת, גורם המקורב לנעשה בעיתון טוען כי גם ב"דיפלומה" חסרה אבחנה ברורה בין האינטרסים של המו"ל ובין חומרים מערכתיים. "העורכים והכתבים בעיתון חסרי ניסיון מקצועי בעיתונות", הוא אומר, "ולכן הם אינם מודעים לבעייתיות הכרוכה בעובדה שהמו"ל משתמש בהשפעה תו כדי להכתיב תכנים שמתאימים לו".

הפגמים האתיים שבעבודת עיתונות הסטודנטים בישראל משקפים את פניה הבעייתיות של העיתונות הארצית. גם ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות" נשמר עות, כידוע, טענות על התערבות ולחצים מטעם המו"לים ובני משפחותיהם על העורכים והעיתונאים. יחד עם זאת, לאחר סקירה קצרה זו של מצבה של עיתונות הסטודנטים היום, אייפשר להתעלם מחסרונו המורגש של עיתון סטודנטים עצמאי, בעטני ואנטיממסדי, הצומח מקרב הסטודנטים עצמם ועוסק בנושאים הקרובים ללבם, ומגדל את הדרור הבא של עיתונאים מקוריים ובלתי שגרתיים. במצב הדברים הקיים כיום, כאשר שוק עיתונות הסטודנטים נשלט בידי גופים ממוסדים ובעלי אינטרסים מסחריים, כגון אגודת הסטודנטים והיומים הפרטיים, קשה למצוא מקום לאלטרנטיבה.

תמר גוטמן היא דוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

"ערוץ 10 - דיווח מבין החפירות"

1 ברגע שעלה ערוץ 10 לאוויר, זינקו על הדרך הנולד מתחריו העסקיים וסכין בין שיניהם. ברונני התקשורת של חמש המשפחות המפורסמות ועיתוניהם יצאו למתקפה אכזרית, והפכו את הערוץ לאופציית הצפייה של אנשים סוטים, חסרי כל הבנה, או כאלה שאיבדו את השלט מאחורי הספה והם, רחמנא לצלן, נכים. בדרך, מבלי משים, הפכו המבקרים את שק החכמות של אתמול, את ערוץ 2, לטלוויזיה איכותית, כזאת שעומדת בכבוד רב קצת מאחורי צ'אנל 4 הכריטי, לצדו של הבי.בי.סי, מושא לקנאתם של יוצרי ה"סופרנוס".

הישגי ערוץ 2 בתקופה המקבילה לעליית הערוץ החדש היו כמה משיאי שבכל הזמנים: ביום השני לתחרות שודר בשידורי "קשת" סרט דוקומנטרי מבריק שחשף את הישראלים לשמה, פרצופה ואישיותה הציורית של אחותה של עפרה חזה - ויוי. רבים מאתנו לא יוכלו לשכוח לעולם היכן היו כשראו את ויוי חזה זועקת מעל מסך הטלוויזיה שלהם, "אמרת לי לה, עפרה תיזהרי במיאמי, יש שם הרבה כושים, אולי יש להם איידס!!!".

ימים ספורים אחר-כך שודרה אחת מתוכניות "פיספוסים" האיכותיות בכל הזמנים. בתוכנית נצפה פיל אפריקאי אחד, שנעמד מאחורי חברו, ובעוד הראשון משחרר את בני מעיו, קרי מעיף צואה באוויר מגובה ישבנו, קולט השני את המנחה בחרקו ואוכל אותה בעצמו. ועל כך נאמר, אין גבול למיחזור. הקטע המבריק הוא בעצם משל סאטירי על מנהיגינו כבדי הגוף, ראשי ממשלה ודומיהם, שכבר שנים מקיימים אתנו יחסים דומים לאלו שקיימים בין הפילים בטבע, רק שלצערנו אנו בתפקיד הפיל האחורי שאוכל. אם היינו באמריקה יגאל שילון היה זוכה באותו שבוע בפרס ג'יין גודול ליוצרים צעירים.

אולם השיא היה כמובן שידור משחקה של מכבי חיפה באחד ממוצאי השבת הנוראיים שעברו עלינו. מבלי להתחשב בשיקולי הרייטינג של משחק העונה, פוצצו גדודי אלאקצא מטען בירושלים. פרנסי ערוץ 2, ברגע נדיר של הארה, הבינו שהכל משחק אחד גדול, בחיפה שיחקו שתי קבוצות כדורגל, בירושלים שיחקו שרון וערפאת, ושידורו את שני האירועים במקביל במסך מפוצל. לאחר השידור הגיעו תגובות נזעמות של אוהדי חיפה, אשר מצאו טעם לפגם בכך שבשעה שקבוצתם הובסה על-ידי הנמושה קריית-גת, מצאו לנכון בערוץ 2 להראות במקביל אנשים שיצאו לבלות בבת-יקפה בירושלים. אין ספק, מדובר בחוסר רגישות מהמעלה הראשונה.

אחת מהשמחות לאיד הגדולות בתקופה שערוץ 10 שידר כרגיל, היתה שבאחת הפעמים שבת הערוץ הראשון, והפסיק את רצף הרמות המרתקות, הקומדיות המחודדות והתחקירים החושפניים של חנן עוזן במעיל גשם מרוה ומחמיא, ובזמן השביתה הקצרה, השקופית המודיעה על העיצומים וזתה לרייטינג גבוה מזה של ערוץ 10. העיתוננים חגגו את הבושה הגדולה. אולם מה באמת המסקנות שעלינו להסיק מן האירוע?

1. השקופית היתה כנראה מאור מעניינת. כתב אותה במו ידי הטכנאי יורי גורנינסקי. השבוע הוא קיבל הצעה להרים תוכנית של שקופיות בערוץ 2. הפיילוט יצא לדרך.
2. אנשים מעדיפים לצפות בשלושה משפטים, עומדים ולא משתנים, מאשר לראות חדשות בהגשתו של יעקב אילון, ביחוד חדשות הימים הרעים של זמננו.
3. יש בעיה חמורה ב... דרך מדידת הרייטינג!!! לעתים אנשים, חמישה אחוז

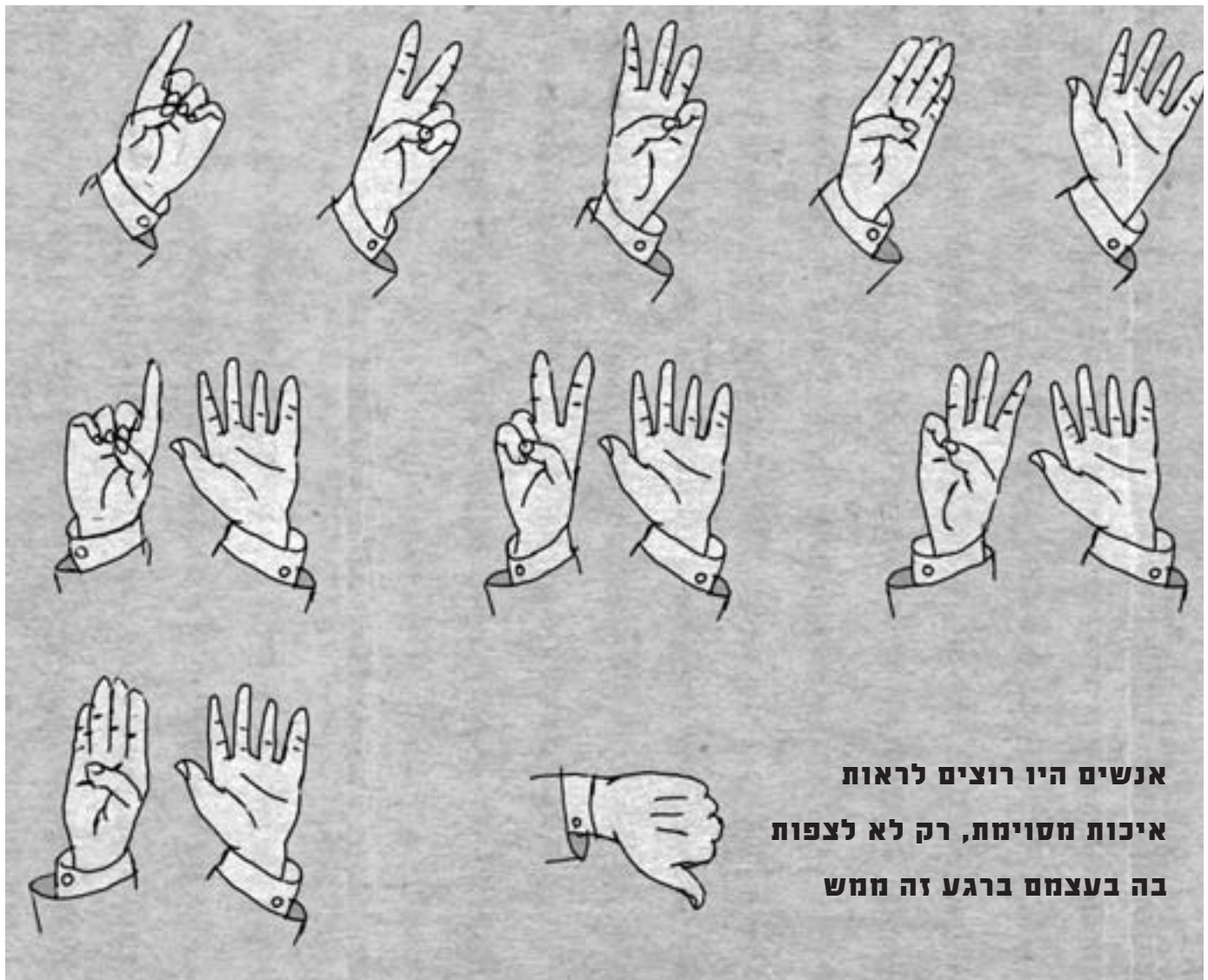
מהם אפילו, משאירים את הטלוויזיה פתוחה ולא צופים בה!! לתופעה הזאת אין קשר לערוץ 10, אלא דווקא לרייטינג של ערוץ 2, וכעת, מפרסמים יקרים, אתם רשאים במו"מ הכלכלי מול הערוץ להוריד חמישה אחוזים מהרייטינג של כל תוכנית, ובהתאם את המחיר לשידורה של הפרסומת שלכם.

2 התוכנית שזכתה לביקורות הקשות ביותר בימים הראשונים של ערוץ 10 היתה "החוליה החלשה" עם פנינה דבורין. כסלובודן מילושביץ' לפניה, הטאה דבורין בפשעים שהיום מגיעים על פעוטים מהם להאג. פנינה הזכירה לאלפי צופי הערוץ ולמאות מבקרי הטלוויזיה את הגרוע במפגשים שלנו עם נשים - זה עם המורה המעליבה. אין גבר שאיננו זוכר ברעד את אותה מורה קשוחה נבחנית, אשר נהגה לנעוץ שיניים ציניות במאחריים, בתלמידים החלשים, ובאלה שאהבו לחייך מבלי משים. לזאת שלי קראו ברכה והיא צעקה עלינו מתימטיקה. לזאת של יאסר ערפאת קראו מעלימה חמיס. פסיכולוגים בסי.איי.אי, שבנו את הפרופיל הפסיכולוגי של הראיס במשך עשר שנים והגיעו למסקנה המפתיעה שיש לו נטייה לאלומות, טוענים שרק בגלל אותה מורה קשוחה מקאהיר פנה מהנרס החשמל לקריירה בטרור, ולא המשיך כנטיית לבו, לכוריאוגרפיה של ריקודי עם. מעלימה היתה זו שהכריחה בשעתו את הראיס לכתוב בכיתה ב' על לוח הכיתה הירקרק אלף פעם: "לעולם לא אדבר עם שכני לכיתה בזמן שיעור, ותמיד אחזיר את כל הגירים למקומם". הפסיכולוג מייקל ריצ'ארד טוען בספרו "פרויד והטרור", שזאת הסיבה שערפאת מתקשה לנהל מו"מ מבלי לרעוד, דגל אשף מזכיר את המטלית שבה מחו את הלוח בקאהיר של 36', ובגלל אותו אירוע עם גירים (היא הכריחה אותו ללעוס את הצבעוניים) הוא מתעקש עד הסוף על זכות השיבה.

אפילו פנינה חשה שהיא איננה מספקת את הסחורה. כן שילון לפניה היא טענה בפני מקורבים שלא היתה צופה בעצמה בעד כל הון שבעולם. למקורביה סיפרה שיותר מכל כאבה לה השתיקה של ארגוני המורים שלא יצאו להגנתה. מגישי שעשועונים בערוץ 2 לעומת זאת היו תמיד שונים. קודם כל כולם גברים. מנומסים, חייכנים, והכי חשוב משחקים במשחקי חברה עמוקים, מלמדים ואיכותיים כמו השעשועון הזוכר לטוב "פחות או יותר", שבו אנשים קשי יום הפגינו את יכולתם בהערכת מחירם של מוצרי צריכה. מה מלמד אותנו יותר על מצבה של החברה הישראלית וכלכלתה הרעועה, משעשועון חברתי שכזה? מוזר כיצד התרומה של השעשועון הוא נסתרה מפרנסי פרס ישראל של השנים האחרונות, אולם עדיין ניתנת להם אפשרות לתקן את המעוות בעתיד הקרוב.

3 כמו שלימדו אותנו האמריקאים באלפי סדרות טלוויזיה, לכל סיפור חייב להיות גיבור. זאת של הסיפור שלנו היא יונה פרנר. פרנר עשתה את החטא הגדול ביותר בעולם הגברי שבו אנו חיים - היא הגיעה לראש הפירמידה. שאשה תצליח לפתח דרמות עוד אפשר לקבל, אבל לנצח את כולם ולזכות במכרז? פשע שאין לו סליחה.

כשיישב מישהו לרשום את קורות הטלוויזיה בארץ ביום מן הימים, כמעט בכל מקום שבו היתה איכות, הוא ימצא את יונה. יונה פרנר תיחשב תמיד מנהלת הטלוויזיה החשובה שהיתה בישראל (זכר או נקבה). כדי לעבור אותה חייבים מנהלי ערוץ 2 ומנהלי ערוץ 1 לדורותיהם לתת לעובדים שלהם,

**אנשים היו רוצים לראות
איכות מסוימת, רק לא לצפות
בה בעצמם ברגע זה חמש**

איור: מיכל בוננו

אשר לא רק שקבע מכסות לשעות שידור של ז'אנרים עליונים, ונאותות הפקה, אלא גם הציב תנאים לגבי התכנים שעל הערוץ לעסוק בהם. תוכניות על פטנטים או על חיות קדומות לא מכרו את עצמן לקהל הרחב. אולם למרות זאת, עליפי איכות המוצר של הערוץ, לא היית מצפה לכישלון גדול כל-כך. הערוץ הוכיח שוב שהכל שאלה של מכירה ושיווק. כמתנחלים לפניו גם הוא לא הצליח להתנחל בלבבות. טלוויזיה כמו קוקה-קולה, המבורגר ומועמדים לראשות ממשלה, איננה שאלה של טעם, אלא של מיתוג. מרבית אנשי טלוויזיה שהרימו את ערוץ 2 בימיו הראשונים לגבהים מרשימים של הצלחה מסחרית, הם אותם אנשים שהובילו את הערוץ הראשון לשום מקום בשלושים שנות קיומו לפני ערוץ 2. מישהו ידע שירון לונדון כזה cool, לפני שבאו אנשי "קשת" והמציאו אותו מחדש? מישהו העריך בעבר ששמעון פרנס, הג'ינג'י מהרדיו, ימכור חומוס לעם ישראל? זאת הפתעה בסדר-גודל של הגעת שרון למשרד ראש הממשלה. האנשים הללו לא השתנו בכשרונם או ביכולתם. הם פשוט עברו לפלטפורמה מנצחת, עטיפה נוצצת ומפתה, שמיתגה את עצמה בלי קושי רב, כאופציה הראשונה של השלט הישראלי. שומר המסך של העם. כעת, לאחר 10 שנים בלי תחרות, יש להתייחס אל ערוץ 2 כאל מונופול. ערוץ חדש שירצה לתפוס מעמד מסחרי לידו יצטרך קודם כל למתג את עצמו כ... כמשהו. והשאלה מה היא לא שאלה לרוגל אלפר, ולא לתסריטאי כמוני, אלה לחברת מיתוג ולסקרי דעת קהל.

וליוצרים שעובדים תחתם, לייצר למענם – וזו רשימה חלקית – את התוכניות הבאות: "זהו זה", "קרובים קרובים", "לתפוס את השמים", "הבורגנים", "בת-ים-ניר-יורק", "הפוך", "זבנג", "הסודות של כנרת", וכן אעז ובגאווה ואוסיף אחת משלנו, "תיק סגור". אחרי שיתפזר האבק סביב הפרשייה של ערוץ 10, עדיין ייוותר הצורך של התרבות הישראלית, שיוהנה תמשיך לפתח את הדרמות כפי שעשתה בשנים האחרונות.

וכעת לדיון מקצועי קצר ולא מחייב:

4 כולנו רוצים איכות, כולנו חולמים על עולם שבו לערוץ 8 יש 35 אחוז רייטינג. זאת הסיבה שבסקרים טלפוניים של מדידת רייטינג, תוכנית כמו "חשיפה" – מסמכים חדשים מגנזכי המודיעין הבריטי, זוכה לרייטינג דומה לזו של התוכנית "ספיישל הביקינג". אנשים היו רוצים לראות איכות מסוימת, רק לא לצפות בה בעצמם ברגע זה ממש. בתקופת הממיר הדיגיטלי ניתנת לך אפשרות לסמן, ולהזמין את התוכניות שהיית רוצה לראות הערב, תוכניות כמו "סודות הקוורקים", "כיצד הפלנקטון מתרבה בתנאים של חוסר חמצן", וכמובן ספיישל "ארטה", "ברנר פיבו מראיין סופרים דגולים במאה העשרים", ואז לשבת ערב שלם מול רודו טופו, "דארמה וגרג" ויאיר לפיד ולבטל בזה אחר זה את כל התוכניות שהיית שמח לצפות בהן, אילולי היית מטומטם כפי שאתה הערב.

ערוץ 10 נכשל בחלק מהזמן, בגלל המכרז שניסחו למענו הפוליטיקאים,

הכותב הוא התסריטאי ואחד היוצרים של סדרת הדרמה "תיק סגור", ששודרה בערוץ 10

מהסלון למחסן

על ערוץ 2 והחדשות בטלוויזיה המסחרית

פעם נהגו הבעלים של בתי-עסק להתהדר בתואר "סלון". כל חנות למוצרי חשמל, למשל, הפכה ל"סלון האלקטרוניקה". בשנים האחרונות, אם לא שמתם לב, עברנו מה"סלון" ל"מחסן": "מחסני אופנה", "מחסני תאורה", "מחסני מזון" וכו'. כולם פותחים "מחסנים" כדי לשדר מסר של עממיות ומחירים נמוכים, כביכול בלי פער תיווך, מן היצרן לצרכן. האמת היא שהמחירים בהנחיות הענקיות האלה לא דווקא זולים יותר, אבל זה לא משנה. כאן הגודל קובע (והרושם, כמובן).

את אותה התחנפות לטעם רחב משוער אפשר למצוא לעתים קרובות בערוץ 2.

גם הוא סופרמרקט נוצץ שבו עיקר וטפל ארוזים באותן עטיי פות מרשרשות, מוכנים לצריכה מהירה. גם שם יפתו אותך עם "דילים" (סליחה, "ספיישלים"), וימכרו לך מוצרים שאין לך שום צורך בהם.

נדמה לי שאני לא מחדש בכך חידוש גדול, ולא הייתי נדרש לעניין אלמלא כעת, לאחר קריסת ערוץ 10, מואר לפתע ערוץ 2 באור יקרות, כאילו היה מופת של טלוויזיה משובחת. עם רייטינג כידוע לא מתווכחים. אפילו מבקרי הטלוויזיה נפלו שדודים לרגל לי הערוץ המנצח. כך, למשל, ערן הרס מ"דיעות אחרונות" יכול לקבוע בלי שמץ של אירוניה: "איך יודעים ש'כלבוטק' היא תוכנית טובה? כי בשבוע שעבר ראו אותה 35 אחוז מהאוכלוסייה" ("ערוצים", 5.4.2002). ואת זה הוא כותב על התוכנית שבה שתי תחקירניות הניחו ל"רב ומקובל" מפוקפק לעשות בהן מעשים מגונים במשך דקות ארוכות. ההומר שצולם במצלמה נסחרת הוקרן בהרחבה באותה תוכנית, במהדורת החדשות (!?) שקדמה לה, ותזכורת שודרה גם באחת התוכניות הבאות של "כלבוטק" (אגב, מה השלב הבא בתוכנית: אונס "על אמת"? שחזור של רצח עם אקדה טעון כדורים חיים?)...

המחקר המקיף בנושא השפעת הרייטינג על התפתחות הטלוויזיה וצריכתה אצלנו טרם נעשה. אחד הפרקים במחקר כזה צריך להיות הקשר בין שיעור הצפייה בתוכנית לבין יחס הביקורת אליה. מרתק, למשל, לראות איך תוכניות שהתקבלו בקיי-תונות של בוז בתחילת דרכן זכו לפתע להכרה ואף לשבחים, ככל שטיפסו בטבלאות הרייטינג. הסדרה "שמש", אם להזכיר רק דוגמה אחת, הפכה כך, בלי מאמץ מיוחד מצד יוצריה, ממפגן מביך של חובבנות לקומדיית מצבים משעשעת וכתובה היטב. לא פלא שברדנים כמו דודו טופו וארזו טל מוגר-רים ברצינות גמורה "גאוני טלוויזיה", בזכות מיחזור של הלצות תפלות ומשחקי חברה ילדותיים.

חדשות ערוץ 2 הן עצמאיות, מנותקות כביכול מן ההיגיון העסקי המכוון למכנה המשותף הרחב ביותר, אבל גם הן יכולות לשמש דוגמה לדרך שבה הצורה משתלטת על התוכן: אפילו

חדשות קשות, כשהן מוגשות בקלילות הקופצנית האופיינית, נדמות קלות יותר לעיכול. אין מה לעשות, בטלוויזיה המסחרית גם החדשות אמורות לקדם את המכירות של המפרסמים. מי שמסכים לשדר חדשות על חצי מסך כדי שלא לפגוע באינטרסים עסקיים, אינו יכול להתקומם על האמירה הזו. המסך המפוצל הוא רק דוגמה קיצונית אחת לטשטוש המובנה שבין חדשות לבידור. צריך, למשל, מידה לא מבוטלת של אטימות כדי לשדר קרימון (פרומו) לתוכניות השבת תחת הכותרת "שבת אקשן" ולכלול בו את מהדורת החדשות (בין משחק הכדורגל לסרט "רשיון להרוג" מסדרת ג'יימס בונד). גם פיגועי התופת הם עכשיו חלק מ"האקשן"? שיקול דעת לקוי אינו רק נחלתם של הזכינים. צריך רק לצפות באותו קליפ של אירועי השבוע בעולם, המוגש לנו בגאוה רבה ככל מוצאי שבת. בזה אחר זה צועדים בסך קסטרוי פות נוראות לצד ווטות קלילות, אסון טבע נורא מאפריקה אחרי תחרות עפיפונים מיפן, והכל באותה דרגת חשיבות על רקע מוסיקה פומפוזית. כמו ב"מחסנים", בחדשות השבת של ערוץ 2 מאמינים, כנראה, בהגשת החדשות מהיצרן לצרכן, בלי פער התיווך ושיקול הדעת העיתונאי.

מיום ליום אנחנו נעשים קהים יותר. הפרסומות חוזרות כעת זמן קצר לאחר הפיגוע או האסון, תוכניות הבידור משודרות (ועכ"שיו עם הכתובית הפנטסטית "הוקלט לפני הפיגוע"). עולם כמנהגו נוהג. לכל היותר מאריכים קצת את זמן שידור החדשות. למה לא? חדשות בימים אלה הן רייטינג. העיקר שאפשר להמשיך למכור פרסומות. אני לא יודע אם אנו אמורים לצפות למשהו אחר מטלוויזיה מסחרית, אבל העובדה שערוץ 2 הפך לערוץ המרכזי בישראל, לפחות מבחינת שיעור הצפייה בו, מקשה על ההתייחסות אליו, ודאי בימים אלה, כאל כל חברה עסקית אחרת.

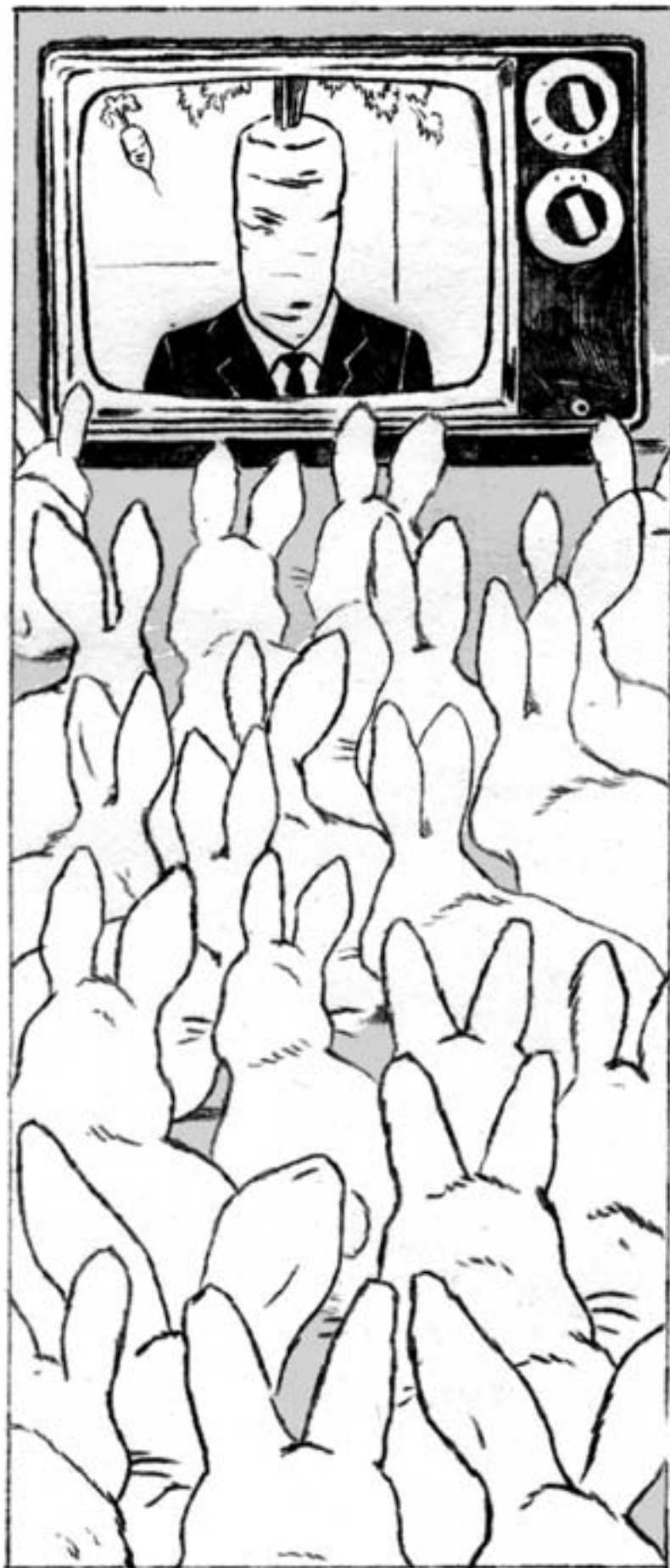
דווקא צפייה בחדשות ערוץ 10, אחי העניי וטעון הטיפוח של ערוץ 2, יכולה ללמד אותנו לא מעט על תפיסת החדשות בטלוויזיה זיה המסחרית. החדשות של ערוץ 10 הן חדשות בנוסח ערוץ 2 לכל עניין ודבר, ודאי במבנה ובסגנון, חוץ מן התקציב הדל שנשקף היטב מן המרקע. לכל עניין אחר אין הברל של ממש. עוד כמה חודשי הצעה ותקציב שמן יותר ולא יהיה אפשר לראות את ההברל. זו, אולי, עוד סיבה לכשלונן של חדשות ערוץ 10 (חוץ מן הפלטפורמה הרעועה, ההיערכות הלוקויה וכו'): מדוע לראות את החיקוי כשאפשר להישאר עם המקור? אבל דווקא דלותן של חדשות ערוץ 10 ובוסריותן חושפות, כמו בצילום רנטגן, את השלד שעליו בנוי מנגנון החשיבה של ערוץ 2 ובעיקר את הגישה הסלקטיבית שאינה מחויבת לשדר "את כל מה שראוי להירפס". זו הגישה המוכרת של "אנחנו נשדר את מה שנראה לנו שיעניין אתכם", ולא בהכרח את מה שנראה לנו שחשוב שתדעו. חדשות חוץ, למשל, הן עניין שאפשר לרפרף עליו במהירות (בשביל זה יש הרי מגזין יומי עתיר שעשועי גרפיקה וכתבות אוטוריות). ענייני כלכלה וחברה יידחקו הצדה, אלא אם יש "סיפור אנושי" בצדם. סיפור על

המסך המפוצל הוא רק דוגמה קיצונית אחת לטשטוש המובנה שבין חדשות לבידור; זו רק שאלה של זמן עד שהגשת החדשות תופקד בידיה של יעל בריזוהר, נגיד, או מגה-סלבריטי אחר מסוגה

התעללות מינית כמעט תמיד יקדים ידיעה על חקיקה חשובה. הבעיה היא לא בעצם בחירת הנושאים (הרי זה בדיוק תפקידו של העורך), אלא בכך שקשה לאתר מערך מנומק ועקבי של אמות מידה לאופן הבחירה. זמנה הקצוב של המהדורה דוחק החוצה עניינים חשובים. כשיש פיגועים, כמעט לא נשאר זמן לשום דבר אחר. משום כך, אגב, הצופה המבקש תמונה מלאה של החדשות אינו יכול להישען רק על הערוצים המסחריים. העובדה שרוב הצופים מעצבים את תמונת עולמם על-פי ערוץ 2 צריכה להראיג, מאותה סיבה שלא הייתי רוצה, למשל, שרוב מאזיני הרדיו ישאבו מידע רק מן התחנה הצבאית.

ייאמר בבירור, אין לי שום סיבה לפקפק במקצועיות וכישרה של אנשי החדשות בערוץ 2. עם זה, אי אפשר להשתחרר מן התחושה שהם מנסים למצוא חן בעינינו, לחזר אחרינו, מודעים מדי לעצמם, לאיך שהם נראים ול"שואו" הכללי, והעיקר: לא להרגיז או לעורר מחשבה, לא לנכר שום ציבור ממדורת השבט החדשה. חדשות ערוץ 2 אינן תורמות נקודת השקפה ייחודית או מעמיקה. או מה יתרונן? אפשר שמצאו נוסחה שעונה על הציפיות של ציבור רחב ואפשר שעיצבו את הקהל בדמותן. כך או כך, הסייבה העיקרית לכך ששרדו והתקבעו, לפי שעה, על השלט של הטלוויזיה המסחרית היא העובדה שהן היו שם קודם.

לא רק בחירת הנושאים, גם אופן הטיפול בהם בטלוויזיה המסחרית הוא פשוטני, עתיר קלישאות, כמעט תמיד מתואר במונחים של מאבק בין שני צדדים, טוב ורע, שחור ולבן נטול גווינים. זה בולט במיוחד בפתחים של המגישים שמתדללים תמיד להעצים את חשיבות העניין, כאילו אין הם סומכים על הכתב שידאג לכך (אגב, יעקב אילון דאג להעביר עמו את המורשת הזאת לערוץ 10: באותה מהדורה הכתיר את שדרות, לאחר נפילת רקטת קסאם אחת, "קריית-שמונה", ואילו אפגניסטן, לאחר שכמה חיילים אמריקאים נפגעו שם בקרב, הפכה ל"וייטנאם"). המגיש הוא הרי גם "עיתונאי" ולא רק קריין טלפרומפטר, ולפי כך לאחר הכתבה יישיר מבט מלא משמעות אל המצלמה ולעתים גם יחזור על המלים האחרונות של הכתב, כדי להאציל מסמכותו על העניין הנידון, ומיד לפריט החדשות הבא. הקצב מהיר, אסור לשעמם, אין זמן לראיונות, אפילו ה"סאונד-בייטס" נעשים יותר ויותר קצרים. החדשות נעשות צבועוניות וקצביות כמו קליפ או פרסומת. זו רק שאלה של זמן עד שיופקרו בידיה של יעל בר-זוהר, נגיד, או מגה-סלבריטי אחר מסוגה. אגב, העובדה שהפרסור מות מבתרות לשניים את המהדורה המרכזית של ערוץ 2 מבלי לפצוע אותה, שהן אינן נדמות כנטע זר בגוף המהדורה אלא משתלבות בה בטבעיות, מעידה גם היא על העובדה שהחדשות והפרסומות מדברות כמעט באותה שפה חזותית. בכלל, מאלף לראות איך מושגים כמו "לוק" או עיצוב אולפן השתלטו על השיח הטלוויזיוני אצלנו. אפילו את חדשות ערוץ 10 ניתחו (וקטי לו) במידה רבה לפי אמות-המידה האלה (האולפן, הגרפיקה, המר-אה הצעיר של הכתבים וכו' וכו'). מה הפלא שגם כתבים שבאו לערוץ 10 מהעיתונות הכתובה או מהרדיו אימצו מאניירות הלקוחות מן הרפרטואר של ערוץ 2. לטוב ולרע, זה מודל החיקוי. הדומיננטיות המוחלטת של ערוץ 2 צריכה להראיג את כל מי שרוצה לראות תחרות אמיתית ופלורליזם יצירתי. הדומיננטיות הזאת כבר הכריעה את ערוץ 10, ועכשיו היא מאיימת גם על ערוץ צים שעדיין לא קמו, כמו ערוץ החדשות הייעודי. אינני יודע אם הערוץ הזה יקרום עור וגידים, ואם ימצאו המשקיעים האמיצים שיהיו מוכנים בכל זאת לסכן שם את הונם (חדשות כידוע עולות הרבה כסף), אבל דבר אחד בטוח: לערוץ כזה יש סיכוי והצדקה רק אם ישתחרר מהצל של ערוץ 2, רק אם לא יתחנף אל הצופים ולא ינסה לרצות את כולם, אלא ינסה לפלס לו דרך משלו.

איור: רות גילי

רון נשיאל הוא עורך חדשות בקול ישראל

לנסוע רחוק, להרגיש קרוב

כך נשמע הרדיו האזורי - רשמים מיום של האזנה

האזורים כפי שנעשתה לא יכולה לאפשר התפתחות של רדיו אזורי. האזורים לא מתייחסים למרכיבי האוכלוסייה בכלל. מה משותף לתושבים של נהריה במערב ורמת-הגולן במזרח? מלבד זאת, הרשות הציבה דרישות להשקעה באולפנים וציוד שאין לה שום הצדקה לתחנה מקומית. הוכינים מצדם נכנסו עם השקעות גדולות וציפיות גדולות והתברר. התוצאה היא שאין לנו רדיו אזורי. התחנות חורגות הרבה מעבר לטווחי השידור המקוריים שלהם, וזה נעשה תוך עצימת עין של הרשויות, משום הקשיים הכלכליים שהם נקלעו אליהם.

נאוה בת-צ'ור, סמנכ"ל הרדיו האזורי ברשות השנייה שמלווה את הרדיו האזורי מלידתו, אומרת שהיא נמצאת בחילוקי דעות מתמידים עם אנשי האקדמיה המבקרים את "הבייבי" שלה, אך באופן מפתיע היא מציעה כעת רפורמה דומה לזו שמציע לימור לקראת תחילת תקופת הזיכיון השלישי, בסוף 2003, תחילת 2004: הגדרה מחודשת של אזורי הזיכיון כך שטווח השידור של כל תחנה יהיה קטן יותר, אך מספרן יגדל (למשל רדיו מקומי לאשקלון ואפ"י לו לאזור המלוונות בים המלח) - זאת כדי שאכן יתפקדו כתחנות קטנות ומקומיות. במקביל מציעה בת-צ'ור לתת זיכיון לכמה תחנות ארציות מאופיינות, שישדרו לפי אוכלוסייה וטעם (למשל רדיו דתי, רדיו ברוסית או רדיו בעל קו מוסיקלי מוגדר).

תחנה אחת ראוייה בהחלט להיחשב כסיפור הצלחה במונחי רדיו אזורי: רדיו "קול הים האדום" באילת. התחנה מובילה באחוזי האזנה באזור שלה (34%) בהרבה על פני האחרים, ואימצה אופי מקומי שמתייחס לאורח החיים בעיר ומקיים דיאלוג עם האוכלוסייה. יתרון אולי המסקנה היא שבמדינה זעירה כמו ישראל צריך לנסוע באמת רחוק כדי להרגיש קרוב.

ענת בלינט היא סטודנטית לתואר שני בפסיכולוגיה ועיתונות

החוויה שסיפקנו להם. רק אחד מהם (יאיר רוח) מאזין לתחנה האזורית שלו באופן קבוע (מדובר, ראוי לציין, בתחנה שמספקת אך ורק מוסיקה), לשלושה נוספים (עידן רבי, רויטל לוי-שטיין וארו אשרוב) יש היכרות לא רעה עם הרדיו האזורי בעירם, ולאחרים זו היתה חוויית האזנה ראשונה.

חזון הרדיו האזורי כ"מרכזל שכונתי" שמספק קצת מכל דבר בזול, רדיו שמתערה בקהילה, משקף את אופיה ומאפשר לתושבים נגישות אל התקשורת, לא התגשם כפי שקיוו יוזמיו בתחילה. הן הקטעים שמתפרסמים כאן משתקפות הדרכים שאימצו תחנות הרדיו האזורי כדי לשרוד: רבים מהזכיינים קבעו קו מאפיין לתחנה שאינו קשור בכלל למנדט האזורי, כזה שהוא פרובוקטיבי במיוחד, דוגמת הרדיו המדבר ב"רדיו ללא הפסקה", או מוסיקלי המזוהה עם התחנה והופך את תפוצה לזול במיוחד. אחרים חתמו על חוזה חסות מסחריים (דוגמת רדיו "פפסי מיוזיק 102FM" בתל-אביב, ורדיו "99FM BU" באזור השרון שחתם על הסכם עם חברת "אורנג'"), תוך ביצוע סלאום מול תקנות הרשות השנייה (ההסכם עם "פפסי קולה" מוגדר כ"שיתוף פעולה מוסיקלי", ההסכם עם "אורנג'" נמצא עדיין בהתדיינות מול הרשות). התחנות מרבות בסינדיקציה ובין אחרות מהן נחתמו הסכמים של ניהול משותף, רכישה או מיזוג. יש תחנות שההשקעה בהן נמוכה והתוצאה ניכרת בכל, דוגמת "רדיו ירושלים" שמגיע לאחוזי ההאזנה הנמוכים ביותר באזור שלו, בהשוואה לתחנות באזורים האחרים (רק 6%).

ד"ר יחיאל לימור מהחוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב אומר, כי הרדיו האזורי נולד מראש כיצור כלאיים מעוות בגלל כשל תפיסתי ותכנוני של משרד התקשורת והרשות השנייה, וכשל תפיסתי-כלכלי של הזימים. "חלוקת

ענת בלינט

איורים: אסף חנוכה

ניתוח שהכינה הרשות השנייה לגירעון הכולל של תחנות הרדיו האזורי הראה כי בתום שתי תקופות הזיכיון שהוענקו להן, רק שלוש תחנות מתוך ה-13 שפועלות תסיימנה ברווח. ארבע יסיימו בהפסד, והגירעון הכולל של התחנות יהיה 120 מיליון שקלים. הרדיו האזורי, כך למדו הזכיינים שהשקיעו בו, רחוק מלהיות מכרה הזהב שעליו חלמו כשהחתימו בתחילת דרכם כוכבי תקשורת על חוזים נדיבים. זהו אינו הדגם של מכונת המזומנים העליונה שבה זכו זכייני ערוץ 2 (בשנים הראשונות), וגם לא זה של חברות הכבלים. רחוק מאוד מכך. הזכיינים מצאו את עצמם מתמודדים בשוק קשה מבחינה כלכלית, מנווטים את דרכם בין הדרישות הגבוהות שהציבה הרשות השנייה בתחילה לבין התחרות מצד תחנות הרדיו הארציות על קהל המאזינים והפרסומות.

תיקון לחוק הרשות השנייה, שעבר בכנסת לאחרונה, מתיר למועצת הרשות השנייה להאריך את הזכיונות לרדיו האזורי לתקופה שלישית בתנאים שתקבע, וזאת כדי לסייע לעגלות המקרטעות (כאמור, לא כולן) לצאת מהבוץ, כלומר לפחות להחזיר את ההשקעה. מלחמת ההישרדות הזאת ניכרת באופיין של התחנות.

ביקשנו מתשעה כותבים ברחבי הארץ להאזין במשך יום שלם לתחנת הרדיו האזורי במקום מגוריהם. ההאזנה נעשתה בכל התחנות בריבזון, ביום ראשון, ה' 31 במרץ 2002 (לוח השידורים במרבית התחנות שונה בעקבות הפיגוע במסעדת "מצה" בחיפה וחלק מהכותבים בחרו להאזין פעם נוספת ליום שידורים רגיל). מיעוטם הודו לנו על

הם דווקא נחמדים

תדרים: 103 FM

אזור זיכיון: גוש דן

בתחילת יום ההאזנה שלי ל"רדיו ללא הפסקה", היה לי ברור לחלוטין כי אני צועד לקראת סיוט.

בסוף שבוע רווי פיגועים, אחרי ששרי התחנה הזו סתמו את הפה במשך חופשת הפסקה, היה ברור שלהם ולמאזיניהם יהיה הרבה מאוד מה להגיד על "המצב" והיה גם צפוי באיזה ווליום ייאמרו הרברים.

כי אחרי הכל מה זה "רדיו ללא הפסקה"? נו, זה ברור. התחנה הזאת היא תשובתו של הרדיו הישראלי לטלוויזיה האיטלקית: צהבהבות מהולה בצעקנות. היא איריס קול שנותנת עצות בשקל, וורדה רזיאל'ז'קונט שנותנת עצות בחמש. היא נתן זהבי שקורא למאזינים "חולירות", ודידי הררי שמפציר בהם להתפשט בתמורה למימון ניתוח פלסטי. התחנה היא כל מה שרע ברדיו האזורי. היא הזיעה, השנאה, ההמון.

התזה שלי, זו שהוכרה לעיל, קרסה בסופו של יום ההאזנה מהסיבה המפתיעה הבאה: גיליתי שזה לא כליך נורא. אולי הפיגועים הנמיכו את צעקנותם המפורסמת של המגישים, אבל ייתכן שסתם יצא לתחנה הזו שם רע?

קחו לדוגמה את "דידי לוקאלי" של דידי הררי. התוכנית שלו, שחגגה בצניעות את המימונה (בכל זאת, המצב), היתה מצחיקה ומקורית, ולמה להכחיש – גם מהנה (בלטו במיוחד הפרודיה על "התזמורת האנדרלמוסית" שמתעקשת להנעים את זמירות החג לדידי ואורחיו והמערכון על שמחה'ה שרון – קיבוצניק טוב לב המהווה גרסה קיצונית במיוחד של שרה'ה שרון). את אותו הרבר אפשר לומר על ורדה רזיאל'ז'קונט (פסיכולוגית חפיפניקית, נכון, אבל אם אתם הייתם מתמודדים עם המאזינים האטיים שלה אין ספק שהייתם צורחים "תיפרדו! תיפרדו!" הרבה לפני) וגם על אראל סג"ל, שהחליף את זהבי העצבני, שאמנם לא קרא לאיש "חולירע" אך טרח לנפנף קיצונים פשיסטים חיש קל מהאוויר.

בעצם, כשחושבים על זה, לא חייבים להקשיב ליום שלם של "רדיו ללא הפסקה" כדי להבין שנעשה לה עוול. מספיק להתכוון ל"במה המרכזית": תוכנית החותמת את הפרייטיים של התחנה (18:00). התוכנית היא מעין הייד-פארק רדיופוני שבו כל מאזין יכול להשאיר הודעה בת שישים שניות על כל דבר ועניין. מובן שהמשבצת מהווה מקור משיכה לסהרורים השונאים כל דבר שזו (משמאלנים, חרדים וערבים ועד – שימו לב: גבי גזית, "קול השלום" המנוח וחיית בית), אבל יש בה לפחות בחצי מהזמן מסרים של אנשים לגמרי שפויים שהפתרונות המדיניים ים שלהם הגיוניים קצת יותר מאלו של הממשלה. אז כן, "רדיו ללא הפסקה" הוא לא "קול המוסיקה", אבל נדמה שהיא אכן מהווה את "קול העם", ושאיפילו מדובר בעם לא כליך נורא. ■

גיורא יהלום

גיורא יהלום הוא מבקר טלוויזיה ב"גלובס" ותושב תליאביב

רדיו מוגז

אזור זיכרון: גוש דן

בצהרי יום ראשון, ה-31 במרץ, נכנסו כוחות צה"ל למתחם לשכתו של יאסר ערפאת ברמאללה. ב"רדיו תל-אביב" (102FM) התנגן באותה שעה השיר החדש של נטלי אימברוליה. אחר-הצהרים התפוצץ מחבל במסעדת "מצה" בחיפה. ובר-דיו תל-אביב התנגן הסינגל החדש של אלניס מוריסט. מעולם לא היתה למלה "אסקפיזם" פרשנות כה מלודית, כה אזוריית. האם נושבת ציניות מבין שורות אלה? נימה ביקורתית? בכלל לא. להפך, להתמסר ל"רדיו תל-אביב" זה כמו להעז לנשום לרווחה – דווקא כאן, דווקא היום. זו כמעט בחירה פוליטית. באותו יום ראשון, למשל, כלל לא שודרה מהדורת החדשות של השעה 15:00, שבה רווח לראשונה על הפיגוע בחיפה. שעתיים אחר-כך, כשמניין ההרוגים כבר היה ידוע, ניתן היה להבחין בטון מוסיקלי מלנכולי משהו, אך ייתכן שזו רק השלכה של מצב הרוח של המאזינים. "רדיו תל-אביב", יבורכו דיג'ייז, מגיף את חלונות הרדיו אל מול תמונת המציאות המזוויעה.

בשעה שרוב ערוצי התקשורת האחרים מתלהמים מול המצב ונכנסים ללופ היסטרי שרק מלבה את עצמו, "רדיו תל-אביב" מנסה, ולרוב מצליח, לשרד תחרה שיש של עסקים כרגיל. אם הוא שרוי בלופ, הרי זה אותו סכב להיטים ידוע מראש שמצדיק את קיום התחנה.

גם בימים רגילים, כלי פיגועים או מלחמה, "רדיו תל-אביב" הוא מסטיק מוסיקלי מוצלח. לעוס, מונוטוני, יוצר תחושה מדומה של שובע, מרגיע, נטול ערך תזונתי, ומנטרל את רמת החומציות בפה. לעומת זאת, אלה שמסטיקים עושים להם מיגרנות עשויים למצוא את ההאזנה ל"רדיו תל-אביב" מכאיבה משהו. הקו המוסיקלי נטול הפתעות, ידוע מראש, צפוי. לשירים יש נטייה להישמע מוכרים להפליא גם כששומעים אותם לראשונה. "זה טוב", יגידו אחרים, האוהבים לזמזם שיר קליט בפקקי התנועה. "זהו סופה של המוסיקה כאמנות", יגידו אלה הנחרדים מהגינגליזציה של המוסיקה הפופולרית. ו"רדיו תל-אביב" הוא הרי כולו ג'ינגל אחד ארוך. השירים הם פילרים בין הפרסומות, מבצעי קידום המכירות, ההגרלות, הפרסים, המתנות והמצעדים. לעתים, השירים עצמם הם רק מקדמי מכירות למכירת אלבומים, אוספים וכרטיסים להופעות. הערוץ כולו מוגש בחסות משקה מוגז (שמה הרשמי של התחנה הוא "פפסי מיוזיק 102FM, רדיו תל-אביב"), השירים הישראליים בו מוגשים בחסות משקה חלב.

תוכניות הדברת וההומור שאפיינו את ימיה הראשונים של התחנה נעלמו ברובן (תוכנית הבוקר המשובחת של דרור ושי נמצאת, כך נדמה, בחופשה מתמדת מאז עלתה תוכניתם "זו ארצנו" בערוץ 2). כיום זו תחנה עם פלייליסט – רשימת השירים המוזנת למחשב העריכה המוסיקלית – הקו הוא הומוגני, מאופיין מאוד, אחיד. כך קורה שהלהיטים שנשחטו שם עד דק בשנה האחרונה – של א.א.אם, "דיידו", "קולדפליי", "טראויס" – עדיין נשחטנים, שחוקים ונדרשים ככל שיהיו. אתם לא באמת אמורים להבדיל בין נטלי אימברר ליה, נלי פורטרו, אלניס מוריסט ועברי ליר. "רדיו תל-אביב" עובר על התנ"י ונתן כשתשמעו את השיר, חייגו אלינו. יש לנו פרס נפלא בשבילכם.

יאיר רוח

יאיר רוח הוא עורך "עכבר העיר" ותושב תל-אביב

מתי כבר פרסומות?

ירושלים רבתי

תדרים: 101FM (ירושלים), 89.5FM (בית-שמש)
ברדיו של העיר הכי מחוזרת בעולם, בבוקרו של ג' לחול המועד פסח, עושים קצת סדר מנקודת מבט לאומית, אחרי סוף שבוע של פיגועים, הלוויות ומצור על הראיס. טלי ליפקין-שחק, שמחליפה את נסים משעל, "המראיין מספר אחת בישראל" (שמשודר בסינדיקציה מ"רדיו ללא הפסקה"), מנהלת פטפטת פוסט-פיגועית שגורה על "המצב". מתן וילנאי, עוזי לנדאו ועוד כמה חכמי שעה תורניים, שיש להם תשובה על כל שאלה. בתשע עושים זסיאין לוקאלי עם התוכנית "מה קורה?" בניצוחו של ליאור רחמני. תפילת הכוהנים בכותל, ראיון עם מנהל הסופר מקריית-היובל, משפחת המאבטח שנהרג, ערכון יומי על מצב הפצועים, וסקירת אירועי תרבות לחג. בעיר שכולה הפסקה זוהי הפינה המקאברית.

בית"ד, "נושא כאוב לא פחות", אומר לנו רחמני, שנקבל קצת פרופרציות. הקבוצה של המדינה, האימפריה, יורדת למקום האחרון בליגה, והעולם שותק. שמוליק לוי, המגן לשעבר, מסתבך: "אפשר מבחינה תיאורית לשנות את המצב, אבל לא רואים סימנים כאלה, אבל זה אפשרי אם עושים ארבעה נצחונות רצופים, אבל צריך סימנים...". וחוזר חלילה. הדוברכן של הבוקר הוא ירון אילן שעולה לאוויר בעשר עם "משבר רוח". תמהיל של דאחקות, חידונים, חיקויים, שעשועונים ופרסים. את הסתירה בין "המצב" למצב-רוחו העליו פותר אילן עם מוטו מנצח: "הדרך הכי טובה להילחם היא פשוט להיות אנחנו".

"להיות אנחנו", אליבא דירון אילן, משמעו הומור של גן ילדים טעוני טיפוח. להתקשר בטלפון למשל, אל לשכתו הנצורה של "הראיס הרוטט" – האיש שכל חברת טלפונים היתה רוצה אותו כפרסומת. אחריכך יהיו גם חיקויים של הראיס ("אוסקוט, יא כלב") ושל אריק מלך ישראל, אל, שעונה מהמשיבון ברמאללה: "מנוי הטלפון מבורד".

בשעה שתיים מתאחד השידור עם זה של חברת החדשות בעקבות הפיגוע במסעדת "מצה" בחיפה. אחריו היו שירים ברצף. ברדיו ירושלים מניחים כנראה שממילא אף אחד לא מאזין, או מי צריך קריין באולפן, שימקם את המאזינים במרחב שבין רצף השירים האינסופי. העיקר להעביר עוד יום באוויר, ולחזור הביתה בשלום.

"רדיו ירושלים" הוא שילוב מעליב של חובבנות נטולת קונצפט, הומור נמוך מצח, ואפס אמירה מקומית אותנטית, שתצדיק את המור נה "רדיו אזורי". דלות ההשקעה ניכרת בכל. מרבית שעות השידור הן שירים עם הגשת רצף. כמו גלגל"צ, אבל פחות. מבוקי החצי מקומיים אמנם, אבל מהדרות השעה מגיעות מקולי-ישר"אל, יומן הצהררים מצוטט מגל"צ, וארבע תוכניות הדגל עוברות בסינדיקציה מתחנות רדיו אזוריות אחרות.

מה שגרם לי להרגיש הכי בבית היו הפרסומות. תחושת מוכרות השמורה לפרובינציה. חנות הצעצועים של האן, הבורגר-ראנץ' במושבה, חנות הכובעים של רוחליטה, והמון פרסומות לאולמי שמחות: "טלפון קטן – אירוע גדול".

אירי ריקין

אירי ריקין הוא מבקר ספרות, מרצה לפילוסופיה ותושב ירושלים

ר ד י ו ק ו ל ח י

פיראטי בעורף האויב

אזור הויכיון: גושן (רדיו דתי) תדרים: 93 FM

דומה "רדיו קול חי" לשרכנית העיירה: עטוית שחורים, פטפטנית, פולשנית ומעיקה. עניין יעילותה מוטל בספק, אבל איש לא מעז להשתיקה. "קול חי", הערוץ החרדי האזורי שרק חותמת ההכשר של הרשות השנייה חוצצת בינו לבין ערוצי הקודש הפיראטיים, מפיץ באדיקות מדי יום דברי תורה, ניגונים והרהורי אמונה. בעיקר של המאזינים. נדמה שלוח המשרדים מבוסס ברובו על שיחות עם מאזינים, וכשאין שיחות עם מאזינים, יש שיחות עם רבנים, וכשאין שיחות עם רבנים מוקראים פקטים של מאזינים נרגשים: "לתוכנית שלא מחקה את החילונים ושאני מאזין לכם בקביעות... ומה נותר לאחל ולשבח? שתגדלו כמו עץ פורח ותמשיכו לשרר עד שיהיה לכולנו שמח". בין לבין משובץ לוח המשרדים בשירת זכרים (בלבד) מרוממת. ימי ספירת העומר היו מאז ומתמיד ימים קשים לישראל וליצירני מכונות הגילוח, אך נדמה שהמשבר הקשה ביותר עובר דווקא על מפעילי "קול חי". במשך שבועה שבועות הספירה משתנה מתכונתו הסדורה של הערוץ, ובמקומה מוצבת הגרסה המאופקת ברוח הימים. ברוב שעות התוכניות בלוח השידורים המיוחד של ספירת העומר ניתן לזהות בקלות את השורש ס.פ.ר: בדרך לספירה, לקראת הספירה, ספירה אחרת והספירה לאחור. המוסיקה שקטה ומהורהרת כפי שמחייב זמן זה של השנה היהודית, אולם, כשלפרסומות צמוד ג'נגל קופצני, הפואנטה, אפעס, מתפקשת. מי שמאזין לתחנה במשך כמה שעות בהתמדה יקבל את התחושה כי יוצרי התחנה מלאים גאווה ניצחון על הטריטוריה התקשורתית שכבשו כחוק, אבל עכשיו הם רוצים לנוח. כאילו לא משנה מה ישודר ומי ישר, העיקר שיתמלא זמן האוויר ואפשר יהיה לרחוף עוד ועוד פרסומות למארגני חתונות ולמשכנתה.

רוב השדרנים ב"קול חי" מקצועיים ("אתם שומעים מוסיקה כי בינתיים אנחנו באתנחתא של אוכל. צ'ולנט. מנחם הביא לנו סיר מלא, ואיך אפשר ערב שבת בלי? שבוע שעבר לא היה לנו בגלל הפסח אז לפחות השבוע אנחנו מפצים את עצמנו"), יצירתיים ("הראשון שיגיע לאולפן עם חלה בצורת מפתח אנחנו נעלה אותו לשידור ונזכה בפרס"), ופתוחים לדעות חדשות ("אם את מתכוונת להתלונן על החרדים שלא מתגייסים לצבא אני סוגר אתך את השיחה מיד").

לא ברור למה החליטו ברשות השנייה שרק תושבי גוש דן זכאים להתענג על רדיו דתי שאיננו פיראטי ובחרו להקים רדיו מגזרי על בסיס אזורי. אבל אל דאגה, אנשי "קול חי", שאינם מסתפקים במתחם שהוקצה להם, מצאו פתרון יצירתי לבעיה: כל החפץ במעט דברי התחזקות ואמונה יחייג ל- 055-997744, יאזין ממקום מושבו – וירווח.

יטבת פייראיון-וייל

יטבת פייראיון-וייל היא עיתונאית ותושבת יהוד

רדיו חיפה

קרתני זה טוב

אזור זיכיון: הכרמל והמפרץ

תדרים: 107.5 FM

הבוקר של "רדיו חיפה" נפתח ב-7:00 עם נמרוד שיין, מנהל התוכנית של התחנה, ולצדו שרון פרי, שדרנית ספורט בדרך-כלל, שתופה להגשה במקרה זה. ב"שיין על הבוקר" עושים מתיחות. לא כמו אלה שפעם היו עושים ברדיו בבוקר, אלא כמו אלה שעושים היום בערוץ 2. התוכנית לא מתבססת רק על ה"אנר הוזה", אך הרושם שנותר אצל המאזין הוא כל ימחה. פעם מתבשרת אורחית שעליה להתייבב בתחנת המשטרה כי נסעה באור אדום; לאחר מודיעים בתקיפות גסה כי החופשה שלה בוטלה וכי לא תוכל לנסוע לאילת כפי שתכננה. את המתיחות יזמים בני זוג אוהבים. מיהם האנשים שמתאכזרים כך לבני ובנות זוגם? האם הם חיים באושר ובעושר גם אחרי הרגע המכוער הזה? לאנתרופולוגים פתרונים.

בתוכנית "ברקאי לנשים בלבד" מציעה איריס בראון ייעוץ ל"כל בעיה שלא תהיה" בווגיות, ושתי נשים עולות לשירור לספר בדיחות. זו שהשכילה להשתמש במבטא מרוקאי - אמצעי ההצלחה הברזק ביותר בהומור הישראלי - עולה לשלב הבא. אם תצחיק גם כיום שלישי תקבל פרס: פינוק זוגי.

אחרי הפרטמות - שרה חתן מחמדת הגליל שהיא, כפי שמבשר לנו הג'ינגל באפקט הר: "זקנה וחכמה... זקנה וחכמה... זקנה וחכמה". יש לה מבטא אותנטי, כמו בכריחה מהשעה הקודמת, והיא מופיעה על תקן ה"עממית".

ב-11:00 עולה לאוויר "זמן איכות" בהגשת לימור שיין, אשתו של נמרוד, שגם היא מארחת את איריס בראון, המספרת הפעם על חוויה שגיבה שעברה: שאיבת שומן בעמידה. הרופא היה "חתך", מדהים, נחמד ומקסים", והיו חיזוקים חיוביים: "ביקיני, ביקיני קניתי, אנביליבל!".

עד השעה 14:00 יש מחררות שירים עם ערכוני חדשות ועם קישורים מודרניים ופרטיקולריים: "פ...פ...פ...פופ מיוזיק". תאכל את הלב, טוני פיין!

ב-14:00 אנחנו מדווחים על פיגוע במסערת "מצה" בעיר, ולומדים ש"הפיצוץ התפוצץ מחוץ למסעדה". הרדיו מרבה לאחד שידוריו עם ערוץ 2, כתבים מטעם התחנה רצים לזירת האירוע ולבתי החולים, אבל פה מתגלה שכאשר העניין המקומי הופך לאומי, שוב אין לתחנה הרבה מה לתרום. לא שכתביה אינם מיומנים, אבל כשעליהם להתחרות בשאר הערוצים הם לא יכולים לספק זווית ראייה שונה.

"רדיו חיפה" מתפקד לא רע, אפילו טוב, כל עוד הוא מקומי. במבזקי חדשות מקומיות (תאונה קלה פה, פריצה שם, תגרה במועדון שהובילה לפציעה וכיו"ב), בשיחות תושבים עם ראש העיר, בריווחים על פקקים והסדרי תנועה, ואפילו בהקראת מאמרים מהמקומונים, גם אם מדובר במדורי הרכילות. כמה שיותר קרתני, במקרה הזה, יותר טוב.

אבל, ברגע שהוא הופך ל"רדיו", כלומר לערוץ שנשמתו מחוברת למכונת הרייטינג, הוא סובל מכל תחלואי המדיה, ובגדול: המתחות שכבר הווכרו, הלהג, המוסיקה ההמונית, ובאופן כללי תחושת הריקנות, האילווש, ובזבוז הזמן. ■

ארו אשרוב

ארו אשרוב הוא עורך מדור התרבות של העיתון "לבו" ותושב חיפה

רדיו דרום

בכל חונית ודוכן שווארמה

אזור זיכיון: נגב

תדרים: 97FM באר-שבע והנגב, 96FM קריית-גת, אשקלון וחבל לכיש, יישובי הערבה וים המלח

ביום ראשון בבוקר, ה-31.3, היה למחלקת החדשות של "רדיו דרום" סיפור מצוין ובלעדי, במונחים מקומיים. פלונזי, פונקציונר בכיר מהנגב, שהואשם בעבר בהתבטאות גזענית, שבר את שתיקתו התקשורתית אחרי קרוב לשנה של דממת אלחוט. במקום ללכת על האייטם הזה בהרחבה, כולל תגובות, עסקה חצי השעה הראשונה של בט"ד ("בוקר טוב דרום") בתנאי מעצרו של יאסר ערפאת. חבל. תושבי הדרום אמנם עוקבים בדריכות אחרי ההתרחשויות המדיניות, אבל נדמה לי שלפית ביוב בשכונה ג' מעניינת אותם לא פחות מאשר ההתבטאות האחרונה של קונדוליסה רייס. מי שמשתוקק לדעת אם הי"ד כבר יצא מהשירותים ואם הוא מיוחד, יכול להאזין לרזי בגלי צה"ל.

בשעות הערב, בהמשך למגמה האנטי-מקומנית, שודרה התוכנית "בוא נדבר", שעליה שמה ניתן להבין בקלות שהיא הגרסה המקומית של "יש עם מי לדבר". דוד יוסוב, מנכ"ל התחנה, ישב הפעם מאחורי המיקרופון ושוחח עם המאזינים על הפיגוע שהתרחש בצהרי אותו היום בחיפה, והביא לשינוי בלוח המשרדים. אחת המאזינות הטחה ביוסוב שהוא שמאלני והוא ענה לה, כמה שנשמע כשליפה מהמותן, "לא שמאלני ולא בטיח". איכשהו קשה לרמיין את המשפט הזה מגיע מפייהם של, נאמר, שלונסקי או בניהו.

אבל מעבר למחלקת החדשות, שפוזלת קצת יותר מדי לכיוון הארצי, "רדיו דרום" מצויד במחלקת ספורט איכותית וחיבת דאחקות לא רעה (יורם סוויסה משרד שעתיים בכל יום, החל מ-12, ואחרי משודרת, במסגרת הסכם סינדיקציה, תוכניתו של דידי הררי). התחנה, ואני מוכרח להודות שזה קצת מפליא אותי, מצליחה בסופו של דבר למנטא אליה רכבות מאזינים באזור

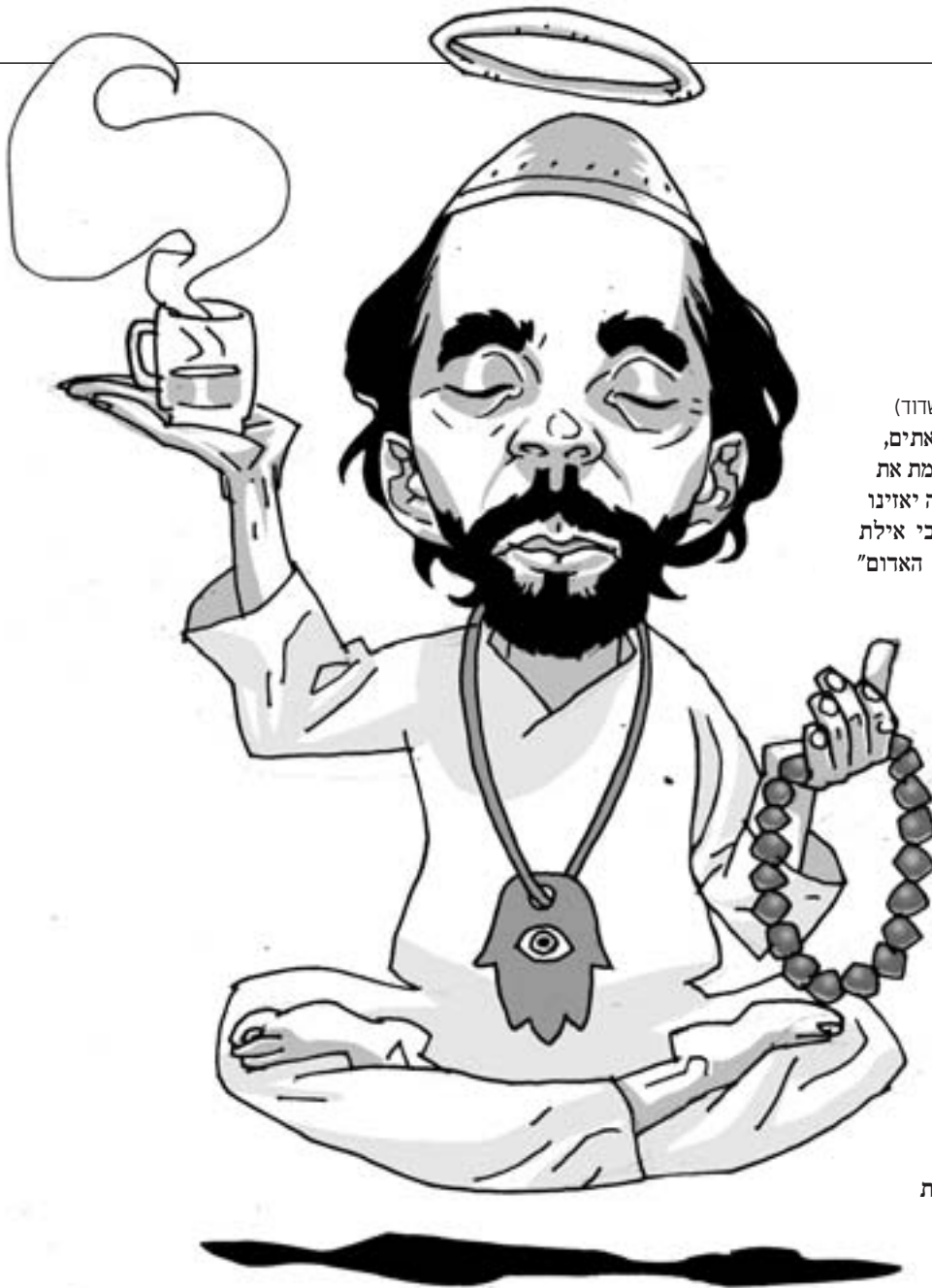
הנגב. "רדיו דרום" הצליח לפצח את הקוד של מאזיניו. הוא יודע מה הם רוצים לשמוע. איכשהו, בסוג של חינניות דודו טופזית, נניה, מצליחים יוצריו לגעת בכל, גם אם במידה של חפיפניקיות, ולהישאר רלבנטים ומאזונים.

מקצה שיפורים קל ושימת דגש נוסף על מה שקורה "מתחת לאף" לא היו מזיקים, אבל גם כך "רדיו דרום" מתנגן לו בכל מונית, דוכן שווארמה וחנות של "הכל בדולר". ■

עידן רבי

עידן רבי הוא עיתונאי, סופר ותושב באר-שבע

רדיו לב המדינה

באותות ובמופתים

אזור זיכיון: שפלת יהודה תדרים: 91FM (שפלת יהודה), 89.1 FM (אשדוד)
עוד יבוא שלום עלינו. ואז, לאחר שיכתתו חרבותיהם לאתים, יהיה צורך ברדיו שיספק לכל אזור במדינה השלווה והמשעממת את התוצרת הרדיופונית הנצרכת לו. רדיו אזורי. תושבי טבריה יאיזנו בשקיקה לתוכניות על הכינתת ברדיו "קול רגע", תושבי אילת יעודכנו אוןליין במצב האלמוגים והשוניות ב"קול הים האדום" ותושבי השפלה יוכלו לדעת מה קורה ממש עכשיו ב"קניון הזהב" באריכות שירודי "לב המדינה".
אבל כינתיים אין שלום. תושבי טבריה, אילת וגם ראשון-לציון רוצים לשמוע בעיקר מה קורה בשכונה קטנה במרכז רמאללה. אולי גם קצת מוסיקה. לכן הרדיו האזורי לא רלבנטי כרגע. הטעם הרדיופוני של תושבי מדינת ישראל לא נחלק לפי אזורי קליטה.

נכון שרוב האנשים שמסוגלים להקשיב למה ששודר בצהרי היום ברדיו "לב המדינה" מרוכזים בעיקר באזור לוד-רמלה-דאש"צ-אשדוד-בתים-חולון, אבל נראה לי שיש לא מעט אנשים, גם בצפון וגם בדרום, שהיו שמחים אף הם להאזין ולמצוא עצה, תושייה ונחמה:

אנחנו כאן בתוכנית "אור הקבלה". והאור שלנו מוזרם אליכם מכל הלב, "לב המדינה", 91 א.א.א. כל המעוניין לעלות לשירודי ישלח פקס אלי, נתנאל. צהרים טובים למו?

הו, אני מחכה לך... כמה פקסים כבר שלחת... שמי אביבה עוז. קודם כל אני רוצה להגיד לך שאני שומעת את התוכנית שלך יומיום. ואם אני צריכה לצאת, אני לא יוצאת מהבית...

לא יוצאת מהבית? טוב... בימים אלו לא לצאת מהבית ולשמוע "אור הקבלה" ב-91 א.א.א. – זה טוב! מה אני יכול לעזור לך?

תראה, יש לי בעיה עם איזה בחורה שהיא נכנסת אלי הביתה.

מלכלכת לי את הבית. פעם לקחה, לא נעים לי להגיד, משהו אדום ושמה לי בגרביים ואחר-כך רבתי עם בעלי. כל פעם אני רואה חור באיזה חולצה או דברים כאלה. היא עברה יחד עם בעלי, והיא נכנסת היום גם ביום וגם בלילה... יש לה כוח בידיים והיא פותחת לי את המנעולים בצורה כזאת... אני אומרת לך, נתנאל, אני לא רגועה, אני אוכלת אותה גם ביום וגם בלילה.

אוקיי. בואי נראה. תאריך הלידה שלך?

אני? ארבע-עשרה לשתים-עשרה ארבעים וארבע.

שלושה מספרים מאחת עד ארבע?

"20... 27... 40"

טוב, בואי נבדוק.

(שתי דקות של מוסיקת מעליות, פרסומות של "ארמונות הוואי", חנות הירקות של בנבנישת" ועוד.)

אביבה? אז ככה: הבחורה שנכנסת אלייך הביתה היא בחורה מאוד

מוזרה. היה לה רומן עם בעלך. היא מטורפת עליו באובססיה. כאשר היא מגיעה אליכם תני לה להיכנס, אבל כשהיא יוצאת תשפכי חמש כוסות מים. זה פשוט ירחיק...
ולא לנגב?

לא, לא. פשוט לשפוך מים, וזה ירחיק אותה. אפילו לצמיתות. וכבר אני רוצה לפנות למאזין הבא...

המופתים של נתנאל מתרחשים כנראה רק באזור הקליטה של "לב המדינה". מעט לפני סוף התוכנית התפוצץ המחבל במסעדת "מצה" בחיפה. ב"רדיו לב המדינה", כמו בשאר התחנות האזוריות, חברו אל שירודי חדשות ערוץ 2, אל המציאות הלאומית.

ידידיה מאיר

ידידיה מאיר הוא עורך עיתון המייל "אפעס" ותושב כפר גמזו

חכבסה למצפון החברתי

אזור זיכיון: הגליל והגולן

תדרים: 104.5FM (גליל מערבי, גליל תחתון, עמק זבולון, אצבע הגליל), 101.5FM (גליל עליון, אצבע הגליל, רמת הגולן)

בימים של שגרה אני מתחברת ליומן הבוקר של גלייזה"ל, שם אני מקבלת מידע בענייני ביטחון, פוליטיקה וכלכלה עם נגיעה קלה בענייני חברה ופוליטיקה. ב"רדיו צפון", בבוקר יום ראשון, ה-31, לעומת זאת, קיבלתי תוכנית בוקר אישית, מבזקי חדשות מקומיים, הרבה מוסיקה וקריי אה של עיתוני הבוקר שהשרדנית בררה עבורי לפי ראות עיניה. היא מחליקה במהירות על ה"חשוב", ומתרכזת בעיקר בחדשות "רכות". קטעי העיתונות ופרשנותם מהולים בהומור קליל כדי ששם ישראל הצפוני יתחיל את הבוקר בריגוע יחסית, למרות ריח המלחמה מסביב.

מי 9:00 עד 12:00 האזנתי לתוכנית המועברת בסנידריקה "לנשים כלבד" בהנחיית שרון זכר, איל ברקאי. התוכנית, לפחות לפי כמות התגובות והטלפונים שהגיעו במהלך השידור, נהנית מפופולריות. המאזינות שעלו לשידור זכו לפלירטוט עדין מצד השרדן.

הוא תחקר אותן על חלומותיהן, רצונותיהן, ואפילו העניק פרסים לסיפורים פיקנטיים במיוחד. חיפשי נימה פמיניסטית בצד הפלירטוטים והפריסים, אבל מצאתי רק שירים רומנטיים מתקתקים שכל הנראה ימשיכו להנציח את מצבנו הלא אופטימי כנשים, כמובן עם מוסיקת רקע מתאימה. על אף המתחנות הבטחוניות הגבוהה ביום זה של חול המועד, התעקש "רדיו צפון" להמשיך לשדר "עסקים כרגיל". בתוכנית המוסיקה העכשווית "fun radio" ששודרה בצהריים חזר השרדן ואמר: "רק מוסיקה טובה וכלי דיווחים מהשטח". לא משנה מה קורה, הפסטיבלים בצפון ממשיכים. רק הפיגוע הנורא בחיפה ב-2 בצהריים הצליח לקטוע את השלווה המדומה. התחנה, כמו שאר התחנות האזוריות, התחברה לחדשות ערוץ 2. מרגע זה אנחנו עם אחד עם תחנת רדיו אחת והמציאות משודרת לכולם שווה בשווה.

הרדיו האזורי הוא בעיני רדיו של בריחה, כמעט בכל מובן. מהמצב הבטיחוני, מהמצב החברתי. כך, למשל, "רדיו צפון" משדר לאוכלוסייה מעורבת של יהודים וערבים ישראלים. הציבור הערבי לא מוזכר בשידורי התחנה, למעט בפרסומות למסעדות וצימרים. עוד הזרמנות מפוספסת לשיח שיריד את מפלס חוסר ההבנה, האפליה ואי-השוויון.

במקור נועד הרדיו האזורי לתת מענה למצב שבו קבוצות אוכלוסייה שלמות לא שמעו את עצמן, קולן או השקפת עולמן ברדיו. הוא היה אמור לשבור את הבלעדיות של הרדיו הממלכתי, ששפתו היתה אחידה, אשכנזית, ציונית, ושהעניק גטאות של זמן שידור לציבור השקוף והאחר. תחנות הרדיו הפיראטיות היו הראשונות שנתנו לשקופים צבע משלהם. המדינה ניסתה מצד אחד לסגור את הפיראטיות, ומצד שני פתחה את תחנות הרדיו האזוריות, שיהיו מעין פתח ניקוז למוגלה הרבה שמצטברת ולא מקבלת מספיק מקום ברדיו הארצי. אלא שבסופו של דבר הרדיו האזורי הוא דרך נוספת להתנערות מאחריות חברתית. הרדיו הארצי (קול-ישראל, גל"צ) ממשיך ומתמקד בביטחון, פוליטיקה וכלכלה, וכל שאר הנושאים – באזורי. שכל קנטון ידאג לעצמו, שייגבש אחוות שבט אזורית, שינקו אליו את המצורקה והעוני, שיתמודד אתם באופן מקומי. ממש כמו בתי-התמחויה שתפסו את מקומם של מדיניות הרווחה, כך הרדיו האזורי "מאוויר" את בעיות האזורים השונים והארצי רואה עצמו פטור מלעסוק בנושאים אלה.

איריס מזרחי

איריס מזרחי היא עיתונאית, פעילה חברתית ותושבת ראש-פינה

מלך השכונה

אזור זיכיון: אילת וחבל אילות 101.1 תדרים: 102FM (אילת), 101.1FM (חבל אילות)

"קול הים האדום" היא ללא ספק סיפור הצלחה מקומי: כמעט בכל מקום ורגע נתונים בעיר אילת מכוונים מקלטי הרדיו לתדר 102FM. ההצלחה הזו אינה בהכרח עדות לעמידה בסטנדרטים תקשורתיים מקובלים, אלא לכך שראשי התחנה השכילו לענות על הצרכים האמיתיים של הקהילה האילתית, המבודדת והרחוקה ממרכז ההתרחשויות הארציות.

כך למשל, ביום שבו מודיע ראש הממשלה על כינוסה של ועידה אזורית לשלום במזרח התיכון, נפתחות החדשות המקומיות ב"קול הים האדום" ברדיו על קבלן אילתי ששם קץ לחייו.

בניגוד לתחנות אחרות, התחנה לא ייבאה כוכבי תקשורת יקרים לאילת. שדריה צמחו בתוכה והפכו לכוכבי התרבות האולטימטיביים של העיר. את הבוקר פותח בשעה חמש אריק בן-אריה, שנותן פרשנויות משלו על כותרות העיתונים ובוחר לדבר רק על "דברים טובים". אחריו עולה איריס קדם, בתוכנית מוסיקה קלילה משולבת ברדיוחי תנועה וברכות יום-הולדת. מעט משונה נוכח שפע הרדיווחים המעורכנים מזירת הקרבות בכל תחנות הרדיו האחרות.

מי שרוצה לשמוע אקטואליה (כמובן, רק מקומית), ייאלץ להמתין עד השעה 11, או עולה לשידור אמיר איבגי, 27, מנהל התוכניות של הרדיו, עורך ומגיש התוכנית "עצם העניין" והעיתונאי היחיד בצוות התחנה. ורדה צוברי, שהיא בכלל מלכת הזמר היסתיכוני של אילת וגם בעלת תוכנית משלה בתחנה, עוזרת לאיבגי עם מעט חומרים מהשטח. לרוב הם אינם מתאמצים למצוא 'אייטמים'. הזמירות והתהודה הגדולה שניתנת לשידורי הרדיו באילת מביאים את החדשות אל פתח האולפן. כל אמירה ברדיו הופכת מיד לאמת מוחלטת המדוברת "בכל העיר". וכך, צוות של שלושה אנשים מייצר מדי יום את החדשות של אילת.

התחנה מרבה לתמוך בפעילויות בקהילה ונענית ליוזמות מסוגים שונים. כאשר שוטרי מג"ב בעיר התלוננו שהאילתים אינם מסבירים להם פנים ומקשים עליהם את ביצוע משימותיהם, יום הרדיו תוכנית הצדעה למג"בניקים מתוך רצון לסייע ולתגבר מודעות לחשיבות עבודתם. לקראת יום העצמאות הצטרפה התחנה ליוזמה של איש עסקים מקומי לרכישת דגלי המדינה וחלוקתם חינם לתושבים, לצורך העלאת המוראל. ליוזמות מן הסוג הזה הרדיו נענה ומצטרף בשמחה. אבל בדרך אל לב הקונסנזוס המקומי ויתר הרדיו באילת על אחד מתפקידיו החשובים ביותר של כלי תקשורת: הוא אינו מעוניין להרגיז את המאזינים. אין בו ולו תוכנית תחקירים אחת, והחדשות מתמצות בעיקר ברדיו, על-פי רוב מפי המרואיינים. לעתים רחוקות בלבד מעמת מגיש תוכנית האקטואליה את מרואייניו עם עובדות הידועות לו. הרדיו האילתי ממעט להביע עמדה, אף לא בנושאים מקומיים, ועיקר כוחו והצלחתו נובעים ממעמדו כגורם מקשר ומאחד בקהילה המבודדת.

משהו ב"קול הים האדום" מזכיר דינמיקה פנימית של קיבוץ. ספק אם זר יבין זאת או יתלהב, אולם הצלחתו של הרדיו האילתי מלמדת שכן בדיוק רוצים האילתים את הרדיו שלהם.

רויטל לוי-שטיין

רויטל לוי-שטיין היא כתבת "הארץ" והמקומון "העיר אילת" ותושבת אילת

העין השביעית

כתב עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" הוא במה לעיתונאים המוטרדים מהרמה המקצועית ומהאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב העת היחיד בו תמצאו התבטאויות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתוננים, על יחסי מו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

ניתן לרכוש את גיליונות "העין השביעית" בכל חנויות "סטימצקי" ו"ספרי"

סודה של מאמה רוממה

סרטים איטלקיים יש סצינה קלאסית: האם הזקנה נוטה למות, הרופאים התייאשו ממנה, בניה באים ממרחקים להיפרד ממנה ואז, לאחר שכבר התוודתה באוזני הכומר הכפרי וקיבלה את המשיחה האחרונה, היא מתאוששת בדרך נס, יורדת מן המיטה, ניצבת ליד הכיריים ומכינה לכולם את המינסטרונה הישן והטוב שלה. כך גם מאמה רוממה, הידועה יותר כרשות־השידור. כל המומחים שברדקו אותה קבעו כי היא גוססת וככה לא תוכל עוד להתקיים, וכל אחד מהם הציע ניתוח אחר: ביטול המליאה והוועד המנהל והקמת גוף אחר במקומם, הפרדה גמורה של הרדיו מהטלוויזיה, פיטורים המוניים, סילוק מידי של כל המנהלים הבכירים עד דרג של מנהלי חטיבות ועד בכלל, ועוד. אך המכנה המשותף היה אחד – או ניתוח מידי או חידלון גמור, כפי שניסח זאת האלוף (מיל') רפאל ורדי ב־23 בפברואר 2000 בדו"ח שהגיש לראש הממשלה דאז אהוד ברק: "הרשות חולה, חולה מאוד. לצורך הבראתה דרוש לאלתר ניתוח כואב ומעמיק אשר יוביל לביסוסה על יסודות חדשים, שונים מהקיימים".

דו"ח ורדי, על כריכתו הוורדרדה, מונח כיום בארכיון רשות־השידור על גבי הדו"חות של קודמיו – לבני, צוקרמן, גרניט, וכו' – כאשר למטה למטה, בבסיס הערימה, שוכב הדו"ח המרשים מכולם, זה של סר יו גרין, מנהל הבי.בי.סי. לשעבר, שהוזמן במיוחד מאנגליה לברדק אם החולה מסוכנת עוד כשהיתה צעירה. החוברות העבות, הכרוכות במידה כזו או אחרת של הידור, מעלות אבק, וצבע כולן כיום אפור; ואילו רשות־השידור ממשיכה בדרך הרגילה, מגישה את המשדרים שהגישה תמיד ואיש מעובדיה לא שינה את שגרת יומו כהוא זה. איך הצליחה רשות־השידור לעשות זאת? איפה טעו כל

המומחים? התשובה פשוטה: הם טעו כבר בצעד הראשון. הם השתדלו, גייסו את הידע הרב שלהם ועשו כל שביכולתם להביא תרופה ומזור ורק דבר אחד שכחו – לוודא מיהו החולה. המומחים היו משוכנעים שהם מציעים רפורמה לתאגיד ממלכתי רשמי, אך הפצינט הוא בעצם קואופרטיב ולא תאגיד, קואופרטיב ישראלי שעוסק בשידור וקרוב הרבה יותר לחברת הובלות מאשר לבי.בי.סי. לו היתה רשות־השידור תאגיד שידור ממלכתי כמו הבי.בי.סי. או הפי.בי.אס. האמריקאי, כי אז היו דברי המומחים מתאמתים, שהרי תאגיד מסודר לא יכול לחיות בתנאים השוררים ברשות, ואולם קואופרטיב יכול בהחלט לחיות בתנאים כאלה ואפילו צריך אותם כדי להמשיך את קיומו.

ומה עם חוק רשות־השידור? נכון שיש חוק הקרוי כך והוא מתועד בספר החוקים, אך במציאות, הרשות היא קואופרטיב על כל סימני ההיכר העיקריים שלו, למשל: בקואופרטיב הגורם הקבוע הוא החברים ולא המנכ"ל. זכויות החברים, מנהגיהם וסגנון עבודתם הם הקובעים את דרך העבודה. אם הנהגים אדישים לנוסעים העומדים ליד הדלת האחורית של האוטובוס, שום הוראה מלמעלה לא תוכל לשנות זאת, כשם שאם החברים אינם רוצים לענוב עניבה לצווארם, שום מזכירות מרכזית לא תוכל לכפות זאת עליהם. החברים בעלי הזכויות, המאורגנים מסביב למוקרי כוח אזוריים, הם המכתיבים למנכ"ל מה יהיה ולא להפך, ותפקידו של המנכ"ל הוא להיות שר החוץ של הארגון, לתרום בשקט כספים למפלגות הגדולות ערב בחירות ולהשתדל אצל הפוליטיקאים בעניין סובסידיות והיתרים להעלות את תעריפי הכרטיסים. כך גם מנכ"ל רשות־השידור: עיקר תפקידו להשתדל אצל ועדת הכספים של הכנסת לקבל אישור לתעריפי האגרה

אירון : בתיה קולטון

ולדחות משנה לשנה את מימוש היוזמות הפרלמנטריות לביטולה, ואילו על השידורים עצמם אין הוא מטביע כל חותם ואף אינו מתיימר לעשות זאת.

למנכ"ל רשות השידור יש תואר וסמכויות של עורך ראשי, אך השוואה בינו לבין עורך ראשי אמיתי, למשל בעיתון, חושפת מיד את ההבדל. עורך עיתון יושב בלב המערכת, רואה כל יום את ראשי הדסקים ואת הכותבים הבכירים, נכנס כשצריך אל חדרי העריכה עצמם, מכון את קו העריכה, מעריך את משקלם של הכתבות והמאמרים, קובע מה ייכנס ומה לא ייכנס, ומחליט היכן למקם כתבה בעייתית. ברשות השידור יושב העורך הראשי בבניין נפרד, בלי קשר פיסי עם המערכות, ורק לעתים רחוקות הוא רואה את האקשן האמיתי כמו עיניו. רק במקרים נדירים מביאים לפניו דילמות של שיקולי עריכה, וסיפורי חדשות חשובים משודרים בלי שידע על כך. לדוגמה: קלטת האונס מחיפה שודרה במשרד טלוויזיה מרכזי בלי שהמנכ"ל/העורך הראשי יידע עליה דבר וחצי דבר, והוא צפה בה כאזרח מן השורה, כשהוא שרוע אין אונים על הכורסה בביתו. יש מערכות חשובות שאינן רואה כלל חוץ, אולי, מפעם

רשות השידור אינה תאגיד

מחלכתי רשמי אלא קואופרטיב.

והיא קרובה הרבה יותר לחברת

הובלות מאשר לבי.בי.סי

אחת, בעת סיור ההיכרות שלו ברחבי הרשות לאחר מינויו. את מערכות הרדיו שבקמפוס הלני המלכה בירושלים, ובכללן מערכות החדשות החשובות בערבית, באנגלית ובצרפתית, רואה מנכ"ל פעם-פעמיים בכל הקריירה שלו.

במצב זה, של עורך ראשי כמעט וירטואלי, נוטלים עורכי תוכניות ומפיקים את שבט העריכה לידיהם, עושים בו כפי רצונם ובמקום עורך ראשי אחד יש חמישים עורכים המאוגדים במבנה פיזי, שבו כל ואסאל שוקל שיקולי עריכה משלו בלי קשר שוטף לקו מקצועי או אפילו אתי של המסגרת הרשמית, התיאורטית.

תדובר בעורכי מהדורות החדשות ברדיו, עורכי יומני הבוקר, הצהרים והערב, עורכי ומגישי תוכניות האקטואליה, המתמחות בנושאים מיוחדים כמו תקשורת או משפט. בטלוויזיה מדובר בעורכי ומגישי חדשות הבוקר, חדשות חמש המשודרות מרוממה בטלוויזיה החינוכית, ואנשי החדשות והאקטואליה הפועלים ברציפות משבע וחצי ועד חצות. מאחר שאין איש המכוון אותם לקו עריכה של חדשות, שהרי אין איש המתווה קו זה, פועלים אנשי המפתח הללו על-פי וריאציות שונות של תורה שבעל פה שהם קובעים אותה לעצמם. הקשר היחיד של המנכ"ל עם החדשות הוא בישיבת פוסט-מורטם שבועית, הקרויה "פורום החדשות", שבה מתבזבז זמן רב על שיחות חולין ועל מאבקי כוח קטנוניים.

בהעדר עריכה מרכזית הפכו כמה תוכניות של אקטואליה רכה למועדוני חברים, ומאזינים קבועים בעלי אוזן רגישה יודעים עוד לפני הצגת המראיינים מתי ואצל מי יופיעו אפרים סנה, אמנון ליפקין-שחק, מאיר שטרית וכו'. גם סגנון השיחה צפוי לחלוטין – סגנון של חביבות נינוחה שבה המראיין מדבר כאוות נפשו על עולם ומלואו, כשרק מבזקי

חדשות במחצית השעה ותשידי פרסומות משמשים לו כסימני פיסוק, עד שבסופו של דבר המראיין או המראינת נפרדים ממנו בהתרגשות כמעט משפחתית. המאזינים המבחינים יודעים גם מי הם האישים המסומנים אצל עורכי התוכנית כמי שאינם ראויים לבוא בסלון ולא יופיעו בתוכניתם לעולם.

מועדוני החברים המשודרים נוצרים מפני שבשיטה הזו על העורכים להתאמץ פחות, והכל זורם בניחותא בלי חריקות ולפי תבנית קבועה. מובן שבאווירה הזו נוצרים קשרים אמיצים בין המראיינים הקבועים ובין ידידיהם השרדנים. וכך קורה שכאשר התוכנית שבה מרגיש הפוליטיקאי בבית נקלעת לבעיה תקציבית או מנהלית, הוא מוכן לעשות למען האכסניה שלו ולהתערב אצל השלטונות. בכל פעם שתוכנית או רשת צפויה לשינוי כלשהו, בעיקר לצמצום או להחלפה בתוכנית אחרת, נרשמת פעילות ערה בכנסת ובחוגים פוליטיים כדי למנוע את השינוי, ואכן, במקרים רבים, נשאת התוכנית כמו שהיא. התערבות הפוליטיקאים יורדת עד רמת הפרט, וידוע המקרה של כתבנית ותיקה שרצתה לעבור לתפקיד קל יותר, ומשמעו זאת מנהליה הפעילו שדולה של חמישה ח"כים עד שהגברת קיבלה את מבוקשה.

גם בתחום קבלת כוחהאדם אין הרשות נוהגת כתאגיד אלא כקואופרטיב, שבו עוסקים החברים בעלי המעמד בהעסקת עובדים חדשים מנאמניהם. בתאגיד, ההנהלה המרכזית מטפלת בגיוס עובדים, מגדירה לעצמה צרכים ומכסות, בוחנת מועמדים בוועדות מכרו שבהן יושבים אנשי מקצוע ויודעת בדיוק את מי היא מקבלת. ברשות השידור אין להנהלה המרכזית שום קשר לקבלת עובדים. אנשים חדשים מתקבלים לרשות על-ידי עורכי תכניות ומפיקים המכירים אותם ומכניסים אותם לעבודה כעוזרי הפקה או כתחקירנים מבלי שהנהלה המרכזית רואה אותם, בוחנת אותם או אפילו רושמת את שמותיהם. גיוסם נעשה בדרך של העסקה על-פי שוברי תשלום (ש/ת בעגת הרשות). מדובר בצורת תשלום "על-פי חתיכה", שנועדה במקורה לשלם לנותני שירותים חד-פעמיים או לא קבועים, למשל למרצה המופיע בשידור מיוחד או למוסיקאי הבא לאולפן להופעה אחת. במציאות מביאים עורכי תוכניות לאולפן את מקורביהם או מקורבי מקורביהם, מעסיקים אותם בכל יום או פעמים אחדות בשבוע, ומשלמים להם בעבור כל יום עבודה בנפרד כאילו הם קבלנים. את טופסי הש/ת הממולאים והחתומים בידי עורך התוכנית שולחים למחלקת הכספים, ושם הם נערמים בערימות ענקיות עד שהם משולמים באיחור כמה חודשים. בינתיים מתאקלמים העובדים החדשים במערכות, נוטלים עליהם חלק מן העומס המוטל על העובדים הקבועים, נעשים נחוצים ואפילו חיוניים לקיומו של השידור וצוברים לעצמם ניסיון, מוניטין וזכויות של עובדים מן המניין, על-פי דיני העבודה ותקדימי בית-הדין לעבודה.

במטה הרשות מכירה רק פקידה אחת, פקידת הש/ת, את שמות מקבלי התשלומים, אך גם היא אינה רואה אותם ואינה יודעת מה הם עושים באמת. שיטת העסקה זו הביאה לכך שבתוך שנים אחדות גדל מספר העובדים ברשות מ-1,500 ל-3,000 ואולי 4,000. ההנהלה המרכזית אינה יכולה לדעת מהו המספר המדויק, מפני שהסיכומים שלה אינם מעודכנים. בכל כלי תקשורת אחר לא ייתכן מצב כזה, ואין שום עיתון שבו

יכול מישוהו לתחקר, להפיק, לכתוב או לערוך פינה או מדור בלי שעורך העיתון יידע על כך, כשם שאין תחנת שידור שבה יוכל מישוהו להביא מרואיינים לשידור ולפתוח ולסגור מיקרופון בלי שמנכ"ל/עורך ראשי יידע על כך.

ברשות השידור יש לסגנון הקואופרטיבי של הטיפול (או חוסר הטיפול) בכוח-אדם גם משמעות חברתית. הקבוצה החברתית של עורכי התוכניות הוותיקים מנציחה את עצמה מדור לדור, משום שהיא מגייסת את כל כוח-האדם הטרי מסביבתה הקרובה, גם כאן, כמו בבחירת המרואיינים, מטעמי נוחיות ותחושת שייכות וקרבה. יוצאי קבוצות חברתיות אחרות, בעיקר אם הם באים מן הפריפריה הגיאוגרפית הרחוקה מן המרכז, מוצאים את עצמם מחוץ לגדר והשער היחיד הזמין לכאורה להם, שער ועדות המכרזים, סגור בפניהם בפועל משום שוועדות המכרזים אינן מתקיימות בטענה שהוחלה הקפאה על קבלת עובדים. כך שומעים ברשות שמות חדשים רבים של עורכי הפקה וכתבים מתחילים, כאשר רשמית אין איש מתקבל לעבודה. אנשי הפריפריה מוסיפים להתרפק לשווא על השערים, ואת בקשותיהם, המלווה בקורות-חיים ובדוגמאות של עבודות קודמות, מתייקים היישר בסל הניירות.

קו אופי קואופרטיבי שלישי, אופייני לא פחות משני קודמיו – חולשת הניהול המרכזי ודרך קבלת העובדים – הוא היחס ללקוחות. בקואופרטיב ישראלי שמרני יש חשיבות לחברים ולא ללקוחות; החברים משוכנעים שהלקוחות קיימים בשבילם ולא להפך. שוררת בו תרבות שירות של הפניית גב בעל-ביתית כלפי הלקוחות, ולכן מסוגל נהג האוטובוס לנסוע עוד בטרם הספיקו הנוסעים להיאחז במשהו, לטלטל זקנים וילדים קטנים כמו בצנטריפוגה, להיות אדיש כלפי המשתמשים בדלת האחורית וללבוש לבוש מרושל למרות כל ההוראות מלמעלה. ברשות השידור מתבטאת הבעל-ביתיות בחיבורים עצלניים בין האולפן ובין מקורות קול ותמונה שמחוצה לו, בהורדת תוכניות רדיו מן השידור או בשינוי מועדי השידור בלי הודעה מראש למאזינים, בשידור סרטים שלא פורסמו במקום סרטים שפורסמו, בקטיעת סדרות, בהתייחסות אל הפונים בטלפון כאל נורניקים (חלקם באמת כאלה), ובאי משלוח פרסים לחלק מן האנשים שזכו בהם בחידונים.

יתרה מזאת: רשות השידור לעולם אינה שואלת את צרכניה מה הם מעוניינים לראות ולשמוע. כמובן, יש סקרים סטטיסטיים של צפייה והאזנה, אך אלה נעשים כולם לאחר שידור ולאחר שהצופה כבר אכל את הארוחה היחידה הרשומה בתפריט. מעולם לא צורף לטופס הדרישה לתשלום האגרה שאלון ובו מוזמן משלם האגרה לכתוב מה הוא רוצה לראות ולשמוע בשידור. שאלון כזה קיים בבי.בי.סי והוא מופץ בכל שנה במדגם של 25 אלף משלמי אגרה, עם מעטפה מבוילת לתשובה. באופן זה, מחלקת המחקר של "ברודקאסטינג האוס" מקבלת מידע חשוב ומערכת את ראשי התאגיד בצפיפותיהם מהשידורים. אצלנו נדחה רעיון המשוב בידי כמה מנכ"לים. הסיבות לדחייה היו כספיות – מדגם גדול עולה כסף – אך בעיקר מגטילות. מנכ"ל של קואופרטיב פיאודלי, שהוא בקושי

ראשון בין שווים ועסוק כל הזמן במאבק על הישרדותו, במשברים תקציביים, ניהוליים וארגוניים, בהתגוננות מתככים, בהורדת ידיים עם ועדי עובדים, בחיזורים אחרי חברי-כנסת וכתבי תקשורת ובפתרון בעיות אישיות של מקורבים – אינו פנוי להתעסק עם הציבור או לקבל ממנו משוב. הציבור אמנם משלם אגרה, ובסופו של דבר הוא האסיפה האמיתית של בעלי המניות, אך בשביל מה לטרוח? אסיפת בעלי המניות הזו מעולם לא תתכנס.

האטימות הבעל-ביתית נובעת מאווירת המונופול. רשות השידור איבדה את המונופול שלה לפני שנים, אך המציאות החדשה בעולם התקשורת אינה משפיעה עליה. המונופול רב השנים ממשיך להתקיים בתודעתה גם לאחר שנעלם. הדבר דומה לכאב פאנטום באיבר שנקטע, כאשר קטוע האיבר ממשיך לחוש כאב או גירוי במקום הגיאומטרי, אם אפשר לומר כך, שבו היה האיבר.

ביודענו כל זאת הגיע הזמן לשאול, איזה טיפול לתת? הבה נסתכל שוב על האוטובוס הישן והטוב ונשתדל להיות הוגנים: הוא אמנם מסומן ברשלנות, אינו נושא את יעד הקו, הכניסה אליו והיציאה ממנו הן הרפתקה, הוא מיטלטל מצד לצד, מעצבן, לא נוח, אך בסופו של דבר עושה את מלאכתו ומעביר את נוסעיו מנקודה לנקודה. כולם יודעים שאם ינהיגו בקואופרטיבים לתחבורה רפורמות ויהפכו אותם לתאגידיים, השירות רק יורע ויהיו גם אוטובוסים שלא

יגיעו ליעדם. כך גם רשות השידור: היא מהבהבת, משרדת למקוטעין, חוזרת על עצמה, מתעלמת מרצונם של צופיה ומאזיניה, אך בסופו של דבר מספקת להם את השידור המוכר והצפוי שאליו הורגלו. יש לה שק של פגמים מולדים שתאגיד נורמלי כבר היה מת מהם מזמן, אך מאחר שהיא קואופרטיב ולא תאגיד, היא יכולה לחיות אתם

ובצעם לא יכולה לחיות בלעדיהם. אם ינתחו אותה ויוציאו אותם מגופה היא לא תדע איך להתנהג. הטיפול הטוב ביותר שאפשר לתת לה הוא הטיפול שנותנים לפרדס אתרוגים: לא לעשות כלום ולתת לעצים לגדול.

רבותינו המומחים, אם רק תניחו לרשות הזקנה והטובה שלנו ותפסיקו להפציץ אותה באבחונים שלכם, היא תמשיך לחיות. מנכ"לים באים והולכים, מליאות וועדים מנהלים מתחלפים, ממשלות מוקמות ומתפרקות, כנסות נבחרות ומתפוררות, ועדות כספים משנות הרכב ויחסי כוחות, כלי תקשורת מתחרים קמים, פורחים, מצליחים, מתנוונים וקמלים והיא, האמא הזקנה שכבר ראתה הכל ושמעה הכל, קמה מן המיטה בכוחות עצמה, מתייצבת שוב ליד סיר המינסטרונה המבעבע, מסירה את המכסה, מריחה את האדים וקוראת בקולה הסרוק והמוכר: "ילדים, האוכל מוכן!" ■

הכתוב עובד ברשות השידור מיום היווסדה

הטיפול הטוב ביותר שאפשר לתת לרשות השידור הוא הטיפול שנותנים לפרדס אתרוגים: לא לעשות כלום ולתת לעצים לגדול

הלהיט החדש: חדשות לפי בחירה, 24 שעות ביממה, ישר לטלפון הנייד. מי צורך את זה?

מיה רייזנר-אורן

כמה פעמים בתקופה האחרונה נמצאת באחד מהמצבים הבאים?

א. בילית כל היום בישיבות, אין לך מושג מה היה בחדשות. נכנסת לרכב, הרלקת רדיו, רק כרי לגלות שכרגע החמצת את המהדורה. יש עוד כמעט שעה עד לפעם הבאה. ב. קניות בסופרמרקט, הטלפונים הסלולריים מתחילים לצלצל, אנשים מתלחשים ויוצאים בבהלה. מתחילים לדאוג, מה קרה? ג. טיול עם החברה באמצע המדבר, הרכב רחוק, הסלולרי בכיס. לא שמענו חדשות כבר יומיים. מה קורה בארץ?

היום אנחנו רוצים לדעת כל הזמן "מה קורה". התרגלנו לצרוך חדשות יותר מחמצן. תוכניות האקטואליה ברדיו ובטלוויזיה משודרות סביב השעון, שידור חי

שקורה כאן, אחרי-כך כשחוזרים קשה להתחבר למצב הקיים", אומר ראב"ד. דרך נוספת להתעדכן בחדשות האחרונות היא באמצעות האינטרנט הסלולרי. המנוי יכול להיכנס לכתורות אתרי החדשות ובהתאם לרצונו לקבל הרחבה על המידע המבוקש. האחריות התוכנית היא של אתר האינטרנט שאליו גולש המנוי. לרוב רי רביב קורן, מנהל פיתוח עסקי ושירותי ערך מוסף בחברת "אמיגו", "אנחנו לא מייצרים תכנים אלא רק מהווים צינור המביא את התוכן ללקוח. מי שגולש בוחר לאיזה אתר הוא רוצה להיכנס, והאחריות התוכנית היא שלהם". אלון, איש הייטק המשתמש בשירותי האינטרנט הסלולרי באופן קבוע, אומר כי הוא רואה בשירות כלי משלים לצריכת חדשות. את עיקר השימוש הוא עושה כאשר הוא נמצא הרחק ממכשיר רדיו, אם זה באמצע טיול או במהלך דיון. יחד עם זאת הוא מציין כי "הנגי" שות לאינטרנט דרך הסלולר עדיין לא טבעית. הדפדוף יותר מורכב, המהירות אטית וכמות המידע שניתן לראות מוגבלת. מצב זה מוריד את מוטיבציית השימוש. ככל שהטכנולוגיה תשתפר, סביר להניח שהשימוש יהיה נגיש יותר".

הדרך השלישית לקבלת מידע חדשותי היא הפלטפורמה הטקסטואלית. הלקוח יכול לקבל הודעות חדשות כתובות בשני אופנים. ראשית, באמצעות "משיכת" המידע החדשותי באופן אקטיבי (Pull). הלקוח שולח הודעת טקסט ומקבל חזרה את המידע המבוקש, בתוך שניות ספורות. שנית, הלקוח יכול

ה ע ר ו צ י ם

מפה, שידור חי משם. מגיעים לעבודה, מתיישבים ליד המחשב, ומיד מתחברים לרשת. שלא נפספס, שנדע לפני כולם. גם אם קצת מתרחקים, רוצים להיות כל הזמן "מחוברים". ר"ד עוז אלמוג, סוציולוג המתמחה בחברה הישראלית, רואה בכך מאפיין של החברה הישראלית השבטית, הקולקטיביסטית. "אנחנו חברה כליכך קטנה עם צרות כליכך גדולות, שהחדשות בה נוגעות לכולנו. כל פעם שאנחנו שומעים שמישהו נפצע או נהרג, אנחנו לוקחים את זה באופן אישי", אומר אלמוג.

יתרוננו הגדול של הטלפון הנייד הוא שבשונה מאמצעי תקשורת אחרים, כגון רדיו, עיתון או טלוויזיה, אין צורך "לחפש" אותו כדי להתעדכן. הוא תמיד נמצא שם, לידך. יותר ויותר אנשים מוכנים לשלם לא מעט כדי להי" ות מעודכנים בחדשות. כל אחת מארבע החברות הסלולריות מציעה למנר ייהן דרכים אחרות לעשות זאת. מגוון האפשרויות אמור להתאים ללקוחות השונים על-פי צרכיהם המשתנים. לדברי יואב רוט, מנהל מחלקת שירותים מתקדמים בחברת סלקום, "מדובר במדיה אולטימטיבית ללקוח – אנחנו יכולים להתאים את המידע שהלקוח מקבל לטעם שלו, להגדרות שלו, בהתאם למקום שבו הוא נמצא ובזמן המתאים לו".

ר"ד מנחם בלונדהיים, מרצה לתקשורת ולהיסטוריה באוניברסיטה העב" רית, רואה בהתפתחות המדיה הסלולרית ביטוי לתופעה כוללת. במשך עשרות שנים הלכה התקשורת והתרחבה. הפכנו לקהילה כלל אנושית המרושתת בלוויינים, ברשתות ובכבלים. אולם בשנים האחרונות ישנה ריאקציה ל"תקשורת ההמונים" ומעבר ל"תקשורת מעטים". תקשורת המיועדת לאינדיבידואל, המתאימה לו באופן פרטני. ניתן לראות זאת בעלייה במספר הערוצים הייעודיים בטלוויזיה ובהתפתחות קהילות ייחודי" ות באינטרנט. באופן דומה גם הטלפון הסלולרי, המאפשר לכל פרט לצרוך חדשות על פי טעמו, מהווה ביטוי למודל התקשורת האישי, הפרטי.

דרך אחת לקבלת מידע חדשותי במכשיר הטלפון הסלולרי היא באמצעות פלטפורמה קולית. הלקוח מחייג למספר כלשהו ובאמצעות מערכת קולית, הוא יכול לשמוע הקלטה של מהדורת החדשות האחרונה ששודרה ברדיו או בטלוויזיה. אחת החברות אף מאפשרת ללקוחותיה לשמוע מהדורת חדשות עדכנית בשפה הערבית. המשתמשים בשירותים הקוליים הם בעיקר לקוחות מזדמנים. עלות השימוש היא בהתאם לזמן אוויר, בדומה לשיחה רגילה. על-פי נתוני כל החברות, לאחר כל פיגוע ישנה עלייה של עשרות אחוזים בשימוש בשירותים אלו. יורם ראב"ד, עורך-דין, משתמש הרבה בשירותים הקוליים. "במצב מתח, חייבים לדעת מה קורה. אני מאזין לחדשות במיוחד כשאני נמצא בחו"ל, פעמיים-שלוש ביום. אייפפשר להתנתק ממה

להירשם לקבלת שירותי "דחיפה" (Push). הודעות אלה מגיעות אליו בזמן אמת, ללא כל פעולה אקטיבית מצדו. בשונה מהדרכים האחרות שהוזכרו לעיל, הלקוח כאן איננו לקוח מזדמן. לכל לקוח הנרשם לשירות זה מורכב פרופיל אישי המת" אים לו – הלקוח מגדיר אילו סוגי חדשות מעניינים אותו ומה התדירות שבה הוא מבקש לקבל עדכונים. בחלק מהחברות התשלום הוא תשלום גלובלי חודשי, ובאחרות הוא נקבע בהתאם למספר הידיעות הנשלחות למנוי.

מסתבר, שאם בעבר היית צריך להיות עיתונאי ולהחזיק מכשיר זימונית כדי שתעודכן בזמן אמת לגבי האירועים המתרחשים, הרי שכיום כל מה שאתה צריך זה טלפון נייד. לכאורה נדמה כי לפנינו אמצעי תקשורת חדשני, ה"דוחף" לקהל

אני מרוצה מכך שעיתונאים שמחים לקבל אינפורמציה רכ"י, אומר גלזר. אל מגרש החדשות הסלולריות הצטרפה לאחרונה חברת החדשות של הערוץ השני, שהכירה בפוטנציאל הטמון בשוק. זהו אמצעי התקשורת הראשון והיחיד עד עתה המאפשר לכל בעלי הטלפונים הסלולריים להתקשר ישירות אל מערכת החדשות שלו ולקבל במשך כל שעות היממה מהדורות חדשות מעודכנות. אין מדובר כאן בתופעה מקומית. רשתות הטלוויזיה הבינלאומיות מספקות לאנשים הנרשמים לשירותיהם מבוקי חדשות ב"דחיפה". כל מה שעל הלקוח לעשות הוא להיכנס לאתר האינטרנט של סי.אן.אן-אירופה או של "סקאי", למלא את טפסי ההרשמה, והרשת כבר תדאג לדווח לו ישירות לסלולרי על כל החדשות המתפרצות. לדברי דני שדה, סמנכ"ל חברת החדשות, מאות אלפי אנשים משתמשים בשירות הסלולרי של החברה באופן שוטף. בימי פיגועים יש עלייה חדה בכמות המשתמשים, עד כדי פי המישה מהכמות השגרתית. הרווחים מתחלקים בין חברת הסלולר לבין חדשות ערוץ 2. לדברי שדה, רווחי החברה קטנים יחסית ומטרת השירות אינה הכסף אלא הרחבת המוצר. "מדובר בפלטפורמה המאפשרת העברת חדשות לארבעה וחצי מיליון איש הנושאים מכשיר סלולרי. כל אחד יכול לשמוע את החדשות שלנו בכל מקום, גם במילואים וגם בקניון. הנגישות אל החדשות שלנו היא אינסופית". שירות זה משווק לאחרונה באופן אגרסיבי.

הרחב חדשות סביב השעון, ישירות לכיס. יחד עם זאת, בניגוד ליתר כלי התקשורת המכסים את תחום החדשות בעזרת כתבים, הרי שלאף אחת מן החברות הסלולריות אין מערכת עיתונאית משל עצמה. לדברי דרור זורע, מנהל אגף השיווק בחטיבת התוכן בחברת "פרטנר", "אנחנו לא כותבים ניוז, אין לנו עיתונאים בשטח ואין לנו רצון להיות שם. אנחנו רק עושים אינטגרציה, מיון והתאמה של החדשות". לחלק מהחברות הסלולריות יש הסכמים עם ספקי תוכן קבועים. חברת "פרטנר", למשל, נותנת שירותי "דחיפה" ללקוחותיה בעזרת תכנים של "וואלה" ו"דה מרקר". ספק התוכן בתחום החדשות של חברת "פלאפון" הינו "Ynet". כאשר נשלח את ידיעה חדשותית היא מופיעה בציון המקור שסיפק את המידע. לדברי אילון אגם, סמנכ"ל שירותי ערך מוסף של חברת פלאפון, החברה סומכת על המימנות התכנים של ספקי החדשות ואין להם צורך בבדיקות נוספות. חברת "טיפקום", לעומתם, שהמספקת שירותי תוכן לחברת "סלקום", מוציאה ידיעות אינטגרטיביים ות לאחר הצלבת שני מקורות, ללא מתן קרדיט לגוף זה או אחר. אם הידיעה החדשותית פורסמה באופן בלעדי במקום אחר, יינתן הקרדיט לאותו מקור. בין המנויים על שירותי המידע הטקסטואלי יש לא מעט עיתונאים. שירותי הדחיפה מהווים עבורם כלי נוסף לקבלת מידע מהיר בזמן אמת. טל סנדרוני, כתב גלייז"ל והטלוויזיה המקומית בצפון: "יש חשיבות אדירה לכך שכתב

ה פ ר ט י י ס

בסיום כל מהדורה מופיע המספר שאליו יש לחייג, וכמו כן משודרות פרסומות מיוחדות לשירות. חברות הסלולר וחברות החיג הבינלאומיות מפרסמות אותן אף הן, מאחר שלשני הצדדים יש מה להרוויח.

כל החברות מעירות על עלייה ניכרת בשימוש בתכנים החדשותיים בתקופה האחרונה. ראשית, העלייה החדה בכמות הפיגועים הביאה את מספר המשתמשים לשיא. אנשים פשוט מודאגים. שנית, צרכן חדשות "טיפוסי" חייב לדעת כל הזמן מה קורה. אם אפשר, אז עדיף לדעת ראשון. גם כאשר הוא מתרחק ממכשירי הרדיו והטלוויזיה, הוא "חייב" להיות מעודכן און-ליין, ישר לווריד.

אלמוג רואה בתופעה זו ביטוי להתמכרות החברה הישראלית לחדשות. לדבריו, הציבור חש כי הוא צופה בסרט ממכר של ה"סיפור הישראלי". זהו מעין סרט אימה שבו אנחנו נמשכים באיזשהו אופן לראות את הדם, לדעת מה הולך לקרות בפרק הבא. אולי יש כאן גם הקלה לדעת שאתה בר-מזל, שזה לא קרה לך. "המדיום האלקטרוני מהפנט אותנו, שובה אותנו. הציבור שלנו נעשה מכני. זה הופך לריגוש שאנחנו צריכים, לצורך שאנחנו לא שולטים בו", אומר אלמוג.

גם אסקפיסטים, החפצים לברוח מהמציאות היומיומית, יכולים למצוא מפלט מסוים דווקא במכשיר הסלולרי. כאן ניתן לקבל חדשות בלי כותרות וזעקות, בלי תמונות מצמררות. דן אלדר, עיתונאי בעבר וכיום סמנכ"ל חברת "פרטנר": "הפרסונליזציה היא התשובה לאסקפיזם. אתה יכול לצרוך חדשות על-פי טעמך האישי ולהימנע ממה שאתה לא רוצה לשמוע. היכולת להגדיר לעצמך מה הם תחומי העניין שלך ומה הדחיפות שבה אתה רוצה לשמוע חדשות, עוזרת לכל אחד למצוא את האיוון המתאים בשבילו".

באשר להמשך, נראה כי השמים הם הגבול. ההתפתחויות הטכנולוגיות וות העתידיות בתחום הן שיכת יבו את האפשרויות להעביר את תכני החדשות בסלולר. היום שבו נוכל לקבל על הצג תמונות מאירועים חדשותיים ושידורים חיים בווידיאו הולך וקרב. האם פירושו של דבר שהטלפון האישי שלנו יהפוך תחליף לאמצעי התקשורת הקיימים? האם מקומם מובטח? לדעת ד"ר בלור גרהיים, בעתיד צריכת החדשות בסלולר לא תבוא על חשבון המדיה הקיימת, אלא ששתיהן תיוותרנה זו לצד זו. אדם לא יכול להיות בסביבת אינפורמציה בלעדית לו. יש רצון וצורך לחלוק; להיות חלק מבסיס מידע משותף, מליכוד חברתי.

מיה ריינרזאורן היא משפטנית ועיתונאית

אזורי יהיה מעורכן כל הזמן לגבי מה שקורה ביתר חלקי הארץ, אבל מה לעשות שלא ניתן להקשיב כל הזמן לחדשות. אני נמצא רוב הזמן בשטח, לעתים ללא מכשיר רדיו באיזור. בנוסף, לא תמיד המערכות מעדכנות את הכתבים על כל פיגוע. ה'טיפים' שאני מקבל מהווים עבורי דרך נוספת לקבלת מידע חיוני". איתן גלזר, מנכ"ל "טיפקום", מודע לכך שבין המנויים על שירותי הדחיפה יש עיתונאים. "אין לנו יומרות להתחרות בעומק התוכני שמספקים אמצעי התקשורת, אבל אנחנו כן יכולים להתחרות בזמינות, במהירות ובסיפוק ה'טריגר' הראשוני. אנחנו רואים את עצמנו כגוף שבראש ובראשונה משרת את הקהל הרחב. העובדה שאנשי תקשורת משתמשים בנו היא נלווית. יחד עם זאת,

בחזרה למקורות

המהדורות הערביות של "Ynet" ו"מעריב" מזכירות את חולשות העיתונות בשפה הערבית מראשית ימי המדינה

והכותבים מקיימים בעצם צנזורה עצמית ונוהרים מלחצות קווים אדומים העלולים לפגוע בתנאי השותפות העדינים. אך באתר האינטרנט הדברים שונים תכלית שינוי. האתר הוא, כמובן, בבעלותה הבלעדית של קבוצת "ידיעות אחרונות", האחראים ורוב הכותבים הם יהודים, נימת הדברים, הטרמינולוגיה והתרגומים שנעשים מהאתר העברי מזכירים מאוד את הגישה ואת נימת הדברים של עיתוני הממסד הישנים "אליז" ו"אלאנבאא".

מאמריו של המזרחן ד"ר גיא בכור הם, לטעמי, ההמחשה הטובה ביותר לגישה המזרחנית המתנשאת המוכרת לנו ממאמריהם של מיכאל אסף וגרעון וייגרט בשני העיתונים האמורים, ומאמריו של אליעזר בארי בעיתון "אל מרצאד" שהיה שייך למפ"ם. במאמר שכתב בכור (כ"27.3.2002) תחת הכותרת "ישראל בראי הערבים", אמר: "היזומה הסעודית משקפת את המצוקה הקשה והאמיתית של הערבים: איך אפשר לתאם בין הכעס בגין הצלחת האחר ובין הצורך לבנות יחסים אתו בצורה שתאפשר את ההצטרפות לעולם ולמחר". לא קשה לנחש מי, לדעתו של בכור, מייצג את "העולם" או "המחר", ולמי שלא הבין את המסר הוא ממשיך ואומר: "ישראל היא מדינה מצליחה; אחת מעשרים המדינות העשירות בעולם. הכלכלה שלה משגשגת על אף האינתיפאדה, כלכלה זו שווה את כל כלכלות שכנותיה בחד, היא חלק מהמגזר המתקדם של העולם. שולטים בה החירות והדמוקרטיה שלא נמצאים באף מדינה ערבית. היא מהווה עם כל הכוח הטכנולוגי שלה את העתיד... ישראל מגשימה את כל מה שרצו הערבים לעצמם אך אין ביכולתם לעשות. אך כשהם מתבוננים בישראל הם מגלים שהם עניים ושוליים, אינם יכולים להשיג את הגלובליזציה, הטכנולוגיה או העתיד".

לצד השפה הערבית העילגת שבה כתוב המאמר, וטעויות הרפוס והניסוח, הוא שופע מושגים ומונחים שבהם הרבו להשתמש המזרחנים שהוכרנו לעיל, שבעיניהם המאבק הערבי-ישראלי מבחין בצורה חותכת וברורה בין קדמה לפיגור, בין דמוקרטיה לדיקטטורה ואפילו בין אור לחושך. מעת לעת מנסה בכור לחפות על גישות ועמדות יסוד אלה, בניסיון "להבין" את העמדות הערביות והפולטיניות ובאמצעות ביקורת על ממשלת הימין השולטת בישראל. אך חיפוי זה נראה ברוב המקרים שקוף, חסר משמעות ולפעמים סובל מניגודים פנימיים בלתי מובנים (כך עשה למשל במאמרם שכתב ב"7.3.2002, כ"14.3.2002 וב"21.3.2002).

ע סגירתו של העיתון "אלאנבאא", "החדשות", בשנת 1984 בידי השר עזר וייצמן (השר הממונה על ענייני המגזר הערבי אז), נדמה היה שנסתם הגולל על נסיונות חוזרים ונשנים של הממסד הפוליטי בישראל להוציא "עיתונות מטעם" בשפה הערבית, נסיונות שמטרתם העיקרית הייתה עיצוב דעת קהל אוהדת לשלטון באמצעות יצירת שיח עיתונאי והכתבת תכניו. ההתפתחות הזו באה על רקע השפעתם ומסריהם של אמצעי התקשורת (הכתובים והאלקטרוניים) של המרחב הכללי-ערבי על אוכלוסיית המיעוט הלאומי-ערבי בישראל.

מאז אכן התחיל עידן חדש בעיתונות בשפה הערבית המופיעה בישראל: עיתונות מסחרית בלתי תלויה ("איצנארה", "כל אלערב", "פאנוראמא" ועיתונים אחרים) ועיתונות מפלגתית ששימשה כלי ביטוי למפלגות ולגופים פוליטיים ("אלאתחאד" של המפלגת הקומוניסטית, "אלווסן" של הרשימה המתקדמת לשלום, "צות אלחק ואלחרייה" של התנועה האסלאמית ו"פצל אלמקאל" של ב"ד). בראשית שנה זו החל ניסיון חדש של הוצאת עיתונות וכלי תקשורת מטעם גופים לא ערביים, המתכוונים, כנראה, לקבוע את צורתה ואת מהותה של מפת כלי התקשורת המיועדת לאוכלוסייה הערבית בארץ.

שני העיתונים הגדולים, "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", המנהלים ביניהם מאבק עסקי עד חורמה על הקורא דובר הערבית, החליטו להחילו גם על הקורא הערבי באמצעות כלי תקשורת בשפה הערבית שהופיעו לאחרונה בבעלותם. "ידיעות אחרונות" מפיץ באינטרנט את הגרסה הערבית של "Ynet" ו"מעריב" עומד מאחורי העיתון הכתוב "אלאהאלי" ("האנשים"), המופיע פעמיים בשבוע בשיתוף עם קבוצת דע"ם בסח'נין.

אמנם "ידיעות אחרונות" הקדים את "מעריב" בכניסה לזירת התקשורת בשפה הערבית כשנכנס כשותף בבעלות על שבועון "כל אלערב" כבר באמצע שנות התשעים, אך גם "ידיעות אחרונות" וגם השותפים שלו לא ששו להכריז בפומבי על השותפות הזו. הם נקטו את הקו הזה למרות, ואולי בגלל, המאמץ שעשה השבועון המתחרה, "איצנארה", להרגיש את הזהות הערבית המלאה שלו.

ניתן להניח, כפי שטוענים מעת לעת עורכי "כל אלערב" וכותביו, שקבוצת "ידיעות אחרונות" והשותפים היהודים האחרים בבעלות על העיתון אינם מרבים להתערב בתכנים (הפוליטיים בעיקר) שלו. ואפשר להניח גם שהעורכים

איור: יערה עשת

ג'בראן על כך שתוענק לו יד חופשית בבחירת הנושאים ובתוכן העמדות שיביע. הגליונות הראשונים של העיתון כמעט לא הגשימו את ההצהרות המבטיחות: רמת הגימור היתה ירודה ביותר, והיו טעויות רבות בדפוס, בניסוח ובדקדוק (ראו, למשל, את הגליונות שהופיעו ב־24.1.2002 וב־3.2.2002). אך עם הזמן עלתה רמתו של העיתון באופן המאפשר לו עתה להתחרות כשווה בין שווים בעיתונים אחרים, אך לא מעבר לזה. התוצאה הזו תקשה עליו, מן הסתם, להפוך ליומון, מה עוד שהמעין בתכנון של העיתון לאחרונה (הגיליון שהופיע ב־7.4.2002 למשל) ייובח לדעת, שלא רחוק היום שבו יהיה על המשקיעים מ"מעריב" לבחור בין האידיאולוגיה ובין הרווחים הכספיים. זאת משום שהנימה בגליונות האחרונים אינה שונה בהרבה מאשר בעיתונים האידיאולוגיים ("אלאתחאד", "פצל אלמקאל" ו"צות אלחך ואלחרייה"). יש להניח שהמוצר בצורתו הנוכחית אינו תואם את הכוונות של קברניטי "מעריב" שביקשו, מן הסתם, לתפוס את המקל באמצע: גם להוציא "עיתון מטעם" וגם להפיק ממנו רווחים כלכליים. ■

אך לא רק המאמרים של בכור ומזרחנים אחרים משקפים, לדעתי, גישה אופורטוניסטית אוריינטליסטית, אלא גם החדשות והמדורים של האתר. כך למשל בולטת גישת חלוקת החברה הערבית בישראל לעדות דתיות או מגזרים חברתיים (מגזר מוסלמי, נוצרי, דרוזי או בדואי), גישה שתכליתה העיקרית הטלת ספק בזהות הקולקטיבית הלאומית (הערבית-פלסטינית). במגזין שהתפרסם ב־3.4.2002, למשל, מופיעה כתבה על "הרופאה הראשונה במגזר הבדואי" ובה מספר יואב בירנברג על ראניה אלעוקבי, תלמידת רפואה בשנה החמישית ללימודיה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. לאורך הכתבה מדבר הכותב על "אשה בדואית" ו"חברה בדואית" תוך שימוש בדימויים הבאים לתאר "חברת בראשית" השונה תכלית שינוי מהחברה או החברות הסובבות אותה.

מצב העניינים שונה במידה מסוימת בעיתון "אלאהאלי", המופיע מטעם "מעריב" וקבוצת דע'ים. הממונים על העיתון הבטיחו עם הופעתו נסים ונפלאות, שיגיעו לשיאם עם הפיכת העיתון ליומון. הם רתמו את העיתונאי והסופר סאלם ג'בראן, אחד העיתונאים המקצועיים והמוכשרים בעיתונות בשפה הערבית בישראל בגלגוליה השונים. בהסכם שנחתם אתו עמד

ד"ר מצטפא כהא מלמד באוניברסיטה הפתוחה

לנו לאור-עקיבא

נוספת של מאות מחשבים לחלוקה לביתם של ילדי העיר כדי שלא ייווצר פער בין הכיתה לבית.

זה עשרים שנה אני תושב האזור, ולמרות שאני מתעניין מעת לעת בעיתונות המקומית לא הייתי מודע להיקף ולעוצמה של "מהפכת החינוך" המתרחשת באור-עקיבא. "תגיד", שאלתי את ראש המועצה, "ביקרתי בעשרות מקומות ברחבי הארץ, נתוודעתי למערכות חינוך רבות, אולם כזאת כמו באור-עקיבא לא ראיתי. מדוע לא תזמין לכאן את כתבי החינוך כדי שיבקרו, יתרשמו וידווחו?" ראש העיר הביט בי, ולא השיב. "אני חבר קיבוץ", אמרתי, "ומערכת החינוך שלכם השיגה מזמן את מערכת החינוך של התנועה הקיבוצית שבה מתחנכים ילדי שלי". יעקב אדרי הישיר מבטו והשיב: "ניסיתי, אין בזה עניין, אולם ההישגים והשמועה עליהם עושים כנפיים. ילדי קיסריה הסמוכה מבקשים כבר לעבור ללמוד באור-עקיבא. אלה שכבר עברו מרוצים והוריהם מרוצים". "ומה עם העיתונות?" הקשיתי.

"אנחנו מתויגים שם כתחום העוני והאבטלה, אחת לשנה, לאחר פרסום דו"ח העוני, התקשורת באה לאור-עקיבא ומדווחת".

יצאתי מאור-עקיבא נרגש ונסער כאחד, הבנתי פעם נוספת את עוצמתה של התקשורת היוצרת דימוי מסוים לאדם או ליישוב, ואחר-כך, במשך שנים, מתחזקת את

הדימוי ואפילו מחזקת אותו. תהיתי אם אור-עקיבא היא חריג בעניין זה או שמא ישנם מקומות נוספים שבהם כולנו מדרשנים עדיין בתוך הסטיגמה.

משהו טוב, חיובי ומרשים מתחולל על אם הדרך בין תל-אביב לחיפה: עיר שלמה נעה קדימה בכיוונים ובדגשים הנכונים, עם הנהגה נכונה, עם הצלחות וקבלות. אור-עקיבא, דקה אחת מקיסריה, שתי דקות מחוף הים, שלוש דקות מתחנת הרכבת של בנימינה, עוברת מהפכה בתחום החינוך. העתיד שם כבר כמעט מובטח. 22 מבני היישוב, בוגרי תיכון, יצטרפו בשנה הקרובה ללימודי עתודה במסלול מיוחד של צה"ל בטכניון, תוכנית "עתידים".

חשבתי בערב על תפקידנו העיתונאי, על הצופים, המאזינים והקוראים: האם אנו מכירים את המידע? ואם לא – מדוע? האם אנו מתעלמים בכוונה? מדחיקים? לא מאמינים?

האם זה מפריע בכלל למישהו ומה ניתן לעשות? תסתכלו מה קורה באור-עקיבא! לנו לבקר שם.

זוהי כנראה רק דוגמה אחת לעיוות תקשורתי. אני מתחייב שגלייזה"ל את שלה תעשה.

אור-עקיבא נזרמנתי רק פעם אחת בעבר, לשם ניהום אבלים עם שר הביטחון אצל בני משפחתו של חייל צה"ל, עולה חדש שנפל בדרום לבנון. את היישוב אני מכיר בעיקר מחליפה מהירה בכביש החוף בקטע שבין חררה לחיפה או בדרך לחוף הים בקיסריה.

לפני כחודשיים נפגשתי בגלייזה"ל עם ראש עיריית אור-עקיבא, יעקב אדרי. ביקשתי לבחון שיתוף פעולה בין גלייזה"ל לבין מגמות התקשורת בבת-יי הספר ביישוב. הפגישה היתה קצרה, ראש העיר עמד על כך שנבוא לבקר באור-עקיבא ולהתרשם בעצמנו מהעיר, ממערכת החינוך ובכלל.

באנו. צירפתי לביקור את ראש מחלקת החדשות של גל"צ, את ראש המחלקה הטכנית, את האחראי על השידור ונציג ממחלקת התרבות. במשך שש שעות סיירנו בגן הילדים המדעי והטכנולוגי, בבית-הספר היסודי שבו פועלת

יצאתי מהביקור נרגש ונסער כאחד. הבנתי פעם נוספת את עוצמתה של התקשורת היוצרת דימוי מסוים לאדם או ליישוב, ואחר-כך במשך שנים מתחזקת את הדימוי ואפילו מחזקת אותו מבלי לבחון את עצמה

תחנת רדיו מקומית, בחטיבת הביניים שבה פועלת חברת ילדים דמוקרטית, בבית-הספר המצויד באולפני טלוויזיה מתקדמים, תחנת רדיו, לימודי תקשורת.

מערכת החינוך כולה רווית מחשבים, פעילות אינטרנט (החל מגן הילדים וכלה בתיכון), לוחות מורה אלקטרוניים, ציור המחשה מתקדם, מעבדות, אולפנים, הרבה גאוה מקומית ובעיקר נוער מעולה, מעורה ומעורב. אחר-כך הלכנו לספרייה העירונית, מבנה חדש ומפואר, אלפי כותרים, כותל שלם של ספרות בשפה הרוסית, מחשבים ועמדות אינטרנט, אולם עיון. דמי המנוי לתושבי אור-עקיבא הם 60 ש"ח בשנה והמשתמשים רבים מכל הגילאים, ותיקים ועולים שזה עתה באו. מול הספרייה שוכן היכל התרבות העירוני החדש והמפואר, 700 מקומות, לובי, במה מתקדמת ותוכנית מופעים ומנויים הקורמת כבר עור וגידים.

בחלק האחרון של הביקור הלכנו לבית העירייה. לפני שנתיים קיבלה אור-עקיבא מעמד של עיר, אולם בחזית הבניין מתנוסס עדיין השלט "מועצה מקומית אור-עקיבא", חדר הישיבות של העירייה פשוט ומיושן. לשאלתי, השיבו: "הכסף הולך על מחשבים ועל החינוך. הלשכות, חדרי הדיננים והשלטים ימתינו". העירייה עסוקה כעת בגיוס מנה

אבי בניהו הוא מפקד גלייזה"ל

מדור

2 פיגוע וכדורגל בחטך חפוצל. ביקורת על החלטת זכיינית ערוץ 2 "טלעד" לשדר במסך חפוצל בעת פיגוע רב נפגעים בשכונת בית ישראל בירושלים – דיווחים ממקום הפיגוע, במקביל להמשך השידור ממשחק כדורגל.

8 הכתבה נפטלה. כתבה, שמתחה ביקורת קשה על מתנחלים ועל צה"ל, נפטלה לשידור ב"יומן" בערוץ 1. בכתבה רואינה בין היתר אמו של קצין המילואים דייוויד רמלין ז"ל, שמתחה ביקורת על מותם של חיילים בהגנה על מתנחלים בשטחים. ברשות השידור דחו טענות של חברי כנסת מהעבודה כאילו הכתבה נפטלה בעקבות לחצים מלשכת ראש הממשלה.

11 זכיינים יוכלו להתאחד. זכייני ערוץ 10 יוכלו להתאחד עם זכיינית ערוץ 2 "קשת", כך קבעה ועדת התקשורת של הכנסת. המיזוג יוכל להתבצע רק עם "קשת" ולא עם הזכייני ות האחרות, "טלעד" ו"רשת", משום שבהן שותפים בעלי שליטה באמצעי תקשורת אחרים – עיתונים.

11 זכיינים יוכלו להתאחד. זכייני ערוץ 10 יוכלו להתאחד עם זכיינית ערוץ 2 "קשת", כך קבעה ועדת התקשורת של הכנסת. המיזוג יוכל להתבצע רק עם "קשת" ולא עם הזכייני ות האחרות, "טלעד" ו"רשת", משום שבהן שותפים בעלי שליטה באמצעי תקשורת אחרים – עיתונים.

13 הכנסת נגד פורנו. הכנסת אישרה בקריאה ראשונה שתי הצעות חוק האוסרות על שידור רים פורנוגרפיים בטלוויזיה, ובכלל זה בכבי לים ובטלוויזיה.

13 בראל - חננ"ל זמני לרשות השידור. יוסף בראל, מנהל ערוץ 33, מונה למנכ"ל זמני של רשות השידור, במקום תא"ל (מיל') רן גלינקא, שמילא את התפקיד בששת החודשים הקודמים. גלינקא האשים כי מינויו לא הוארך משיקולים פוליטיים. בראיון ל"הארץ" אמר גלינקא כי מינוי מנהל מקרב העובדים הבכירים של הרשות הוא טעות חמורה: "אנשי הרשות כבר

הוכיחו תרבות ארגונית איומה ושחיתות, ואין היום איש ברשות שעומד בקריטריונים הערכיים והנורמטיביים להוביל ארגון". ימים אחדים לאחר שנכנס לתפקידו, מינה בראל את מנהל התוכניות יוסי משולם למנהל זמני של הטלוויזיה, במקום יאיר אלוני, שמילא את התפקיד מאז פרישתו של המנהל הקודם, יאיר שטרן.

19 נזיפה לכתב גל"צ. ראש הממשלה אריאל שרון נזף בשידור חי בכתב המדיני של גל"צ, רביב דרוקר, לאחר שזה הציג לו במסיבת עיתונאים את השאלה, האם מדיניות הממשלה לא נכשלה. "אני רואי מצפה ממי שהוא פרשן או כתב ברדיו של צבא ההגנה לישראל, שירגיש את ההישגים של הצבא ושל כוחות הביטחון, כי ההישגים היו גדולים וחשובים מאוד... ולא יחפש הערות כאלה או אחרות".

19 חופצת העיתונות וסיקור הפיגועים. מועצת העיתונות החליטה כי צוותי תקשורת היוצאים לתעד אירועי טרור יימנעו מלהעביר בשידור ישיר תצלומים שיש בהם פרטים מזהים על נפגעים. נשיא המועצה, פרופ' מרדכי קרמיניצר, הסביר כי ההחלטה נועדה למנוע מצב בלתי נסבל שבו משפחות מקבלות לראשונה מידע על גורל יקיריהן מאמצעי העיתונות.

20 דנקנר ישלם שקל לפעיל "נך". עורך "מעריב", אמנון דנקנר, חויב לשלם שקל אחד לפעיל "נך" איתמר בן גביר, שהגיש נגדו תביעת דיבה לאחר שדנקנר כינה אותו "נאצי" בתוכנית הטלוויזיה "פופוליטיקה". השופט, רפי שטראוס, קבע כי אכן יש "קרבה רעיונית בין התורה שבן גביר דוגל בה לבין התורה הנאצית", אך אין להסכים לשימוש בתואר המאוס "נאצי" לפעיל ציבור יהודי. בן גביר תבע פיצוי בסך 50 אלף ש"ח.

20 נמוודי שוחרר. מו"ל מעריב לשעבר, עופר נמרודי, שוחרר מן הכלא, לאחר שוועדת השחרורים פסקה יממה קודם לכן, בניגוד לעמדת הפרקליטות, כי הוא ראוי לשחרור על-תנאי ואיננו מסוכן לציבור. בכך קיבלה הוועדה, בראשות השופט ברימוס מרדכי בלור, את פנייתו של נמרודי, שביקש לנכות שליש מן העונש שהוטל עליו על-ידי בית המשפט במשפטו השני, שבו הורשע לפי הודאתו בשיבוש הליכי משפט ובעבירות נוספות.

פוט. הפרקליטות החליטה שלא לערער לבית המשפט על ההחלטה לשחררו.

24 שרון נגד ערוץ 1. ראש הממשלה אריאל שרון האשים בישיבת הממשלה כי ערוץ 1 בטלוויזיה זיה מעניק במה ל"מרים שבאוויבי ישראל". בעת דיון על תקציב רשות השידור אמר שרון כי בעת המערכה נגד הטרור הפלסטיני, "השידור הציבורי צריך לסייע במערכה הזו" ואין להתיר מתן ביטוי במשך שעות ארוכות לראשי ארגוני הטרור. הממשלה אישרה את תקציב רשות השידור לשנת 2002, בסך 866.7 מיליון ש"ח, ובכלל זה העברה של 30 מיליון ש"ח מן האוצר ומשרדי ממשלה נוספים לצורכי פיתוח.

26 בוטל ראיין עם סראמאגו. מנהל הטלוויזיה החינוכית, צבי שפירא, הורה לבטל ראיין מתוכנן עם הסופר הפורטוגזי ז'וזה סראמאגו, בתוכנית "קריאה ראשונה", העוסקת בספי רות. ההחלטה התקבלה לאחר שהסופר השווה, בעת ביקור ברמאללה, את מה שמבצע צה"ל בשטחים "למה שהיה באושוויץ".

26 בג"ץ פסל "חוק ערוץ 7". הרכב מורחב של תשעה שופטי בג"ץ פסל את התיקון לחוק הבוק, שהתקבל בשנת 1999, ונועד להכשיר את פעילותן של תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ 7 ושל תחנות נוספות הקשורות לתנועת ש"ס. השופט, תיאודור אור, כתב בהחלטה כי מתן אישור חוקי לפעולת תחנת הרדיו פוגע בחופש התחרות, משום שהוא מעניק זיכיון ורישיון לתחנת רדיו ללא מכרז וללא קריטריון חלוקה שוויוני, ופוגע בחופש העיסוק של מתחרים פוטנציאליים. עוד נקבע בהכרעה כי מתן הרישיון למי שפעל בלא רישיון מעניק פרס למי שפעלו שלא כדיו, ומהווה פגיעה קשה בשלטון החוק. גורמים בימין מתחו ביקור רת על החלטת בג"ץ, המבטלת חקיקה של הכנסת, והודיעו שיפעלו לאישורו של חוק חדש, שיאפשר הענקת מעמד חוקי לערוץ 7 ולתחנות השידור של ש"ס. העתירה הוגשה בידי ח"כים מהעבודה, שינוי ומרצ, עמותת "אמית" ותחנות הרדיו האזוריות.

26 יתרו פיקוח. פחות אלימות. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו הודיעה על החמרה בכללי הפיקוח על פרסומות ותשדירי קדימונים (פרומואים). מדובר בהרחבת הסעיף האוסר פנייה לרגש הפחד

בתשדירי פרסומת, והכללת איסור על הצגת אלימות יתרה בתשדירים.

27 השינויים ברשת ב' נדחו. התוכנית לשינויים במתכונת השידורים של רשת ב' נדחתה לשלושה חודשים, אשר במהלכם היא תיבחן בידי ועדה מקצועית – כך נקבע בדיון שערך השר הממונה על רשות השידור, רענן כהן. על-פי התוכנית, שיום מנהל הרדיו אמנון נרב, וקיבלה את אישורה של ועדת התוכניות, תשרד רשת ב' משעה 9 בבוקר ועד חצות "גל פתוח" של דיווחים, ראיונות ושירים. יבוטלו תוכניות קבועות, כדוגמת "עניין אחר", "הכל דיבורים" ו"נחצי היום". יו"ד ועד עיתונאי קול-ישראל, מנחם פרידמן, הגדיר את התוכנית כ"הרס מוחלט של השיח הציבורי הכולט ביותר במדינת ישראל". גם חברים בוועד המנהל של הרשות, כולל היו"ד נחמן שי, מתנגדים לתוכנית החדשה.

27 רשיונות לאינטרנט חזיר בנבליים. הושלמה הענקת הרשיונות להפעלת אינטרנט מהיר בכבלים, עם מסירת הרשיון לחברת הכבלים מת"ב. קודם לכן הוענקו רשיונות דומים לחברות תבל וערוצי זהב.

א ת ו ר ת

1 קריאה לדיון על סיקור פיגועים. יו"ד מועצת הרשות השנייה, מוטי שקלאר, פנה לראשי גופי השידור המרכזיים לקיים דיון משותף לגיבוש נורמות וכללים לסיקור ודיווח על פיגועים. לדברי שקלאר, יש לדאוג שתישמר "מידה של שפיות אנושית מצד אמצעי התקשורת", כך שציבור המאזינים והצופים לא ייפגע מאופן הסיקור, מעבר למנת הסבל הנרבע מעצם הפיגוע.

4 מחאת הכתבים. הכתבים הצבאיים של אמצעי התקשורת בישראל תבעו בפגישה עם הרמטכ"ל שאול מופז להתיר כניסת כתבים לערים שבהן פועל צה"ל במסגרת מבצע "חר מת מגן". צה"ל מנע סיקור הפעילות, אך לאחר ימים אחדים התיר כניסת כתבים (ראו עמוד 6).

5 אש על עיתונאים. חיילי צה"ל השליכו רימוני הלם וירו לעבר קבוצת עיתונאים זרים ליד מטהו של יאסר ערפאת ברמאללה, בעת

שהכתבים והצלמים ניסו לסקר את פגישתו של יו"ד הרשות הפלסטינית עם המתווך האמריקאי אנתוני זיני. איש לא נפגע, אך הירי זכה לסיקור נרחב בעולם ועורר ביקורת חריפה על ישראל (ראו עמוד 12).

7 סגן השר קורא לפיקוח. סגן השר לבטחון פנים, גרעון עזרא, קרא לשב"כ לפקח על פעילותם של העיתונאים גרעון לוי ועמירה הס מ"הארץ", והאשים כי יש כתבים "שנמצאים על הסף שבין תמיכה בישראל במאבק, לבין מאבק בישראל". יו"ד האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל, אלישע שפיגלמן, תבע מעד רא לחזור בו מדבריו. הוא אמר כי החשדות שהעלה עזרא נגד שניים מהעיתונאים המכובדים והרציניים בישראל הם חסרי בסיס, והרעיון לפקח עליהם באמצעות שירר תי הביטחון אינו ראוי להישמע בחברה דמוקרטית המכירה בחשיבות חופש הביטוי (ראו עמוד 3).

9 פחות עובדות, יותר שמועות. גל שמועות שטף את מדינת ישראל ביממה שבה נהרגו בקרב במחנה הפליטים בג'נין 13 חיילי מילואים. קרוב לעשר שעות חלפו מן התקרית בטרם פרסם דובר צה"ל הודעה על האירוע, ובמהלך כן הופצו שמועות רבות על מספר ההרוגים ועל אירועים קשים אחרים, שלא התרחשו במציאות. חלק ניכר מן השמועות הופצו באמצעות אתרי אינטרנט.

9 מחאה בינלאומית. שורה של ארגוני עיתונאים ועיתונאות בינלאומיים שיגרו מכתב מחאה לממשלת ישראל, בתביעה לאפשר סיקור חופשי של האירועים בערי הגדה המערבית, אשר הוכרזו כ"שטח צבאי סגור" עם תחילת מבצע "חומת מגן". הארגונים, ובהם מכון העיתונות הלאומית, כתבים ללא גבולות, הפדרציה הבינלאומית של עיתונאים ועוד, גם קראו לאנשי ציבור בישראל לחדול מהתקפות פומביות על התקשורת הזרה, ומהטחת האשמות שיש בהן הכללות בלתי אחראיות, באופן הפוגע בחופש העיתונות ומסכן עיתונאים. בהודעה גם נדרשת הרשות הפלסטינית לחדול מלהחרים חומר וציוד מעיתונאים.

14 היוצרים לא ייפגעו. שר התקשורת, ראובן ריבלין, הבטיח לנציגי פורום היוצרים כי ההקלות שיוענקו לגורמים שונים בענף התק

שורת לא יבואו על חשבון היצירה המקורית.

14 קיצוצים בשכר עיתונאים. קיצוצים בשכרם של עיתונאים בכירים בעיתונים הגדולים בישראל, בעקבות המצב הכלכלי הקשה והירידה בהיקף ההכנסות מפרסום. היקף הקיצוץ מגיע ב"ידיעות אחרונות" ו"מעריב" עד ל-10 אחוזים משכר הבכירים, וב"הארץ" עד 7%.

15 הקפאה בעימות על הערוץ הרוסי. בית-המשפט המחוזי בתל-אביב הורה להקפיא את כל העסקות להעברת בעלות בחברה המפעילה את ערוץ הכבלים בשפה הרוסית. ההחלטה באה בעקבות שורה של תביעות בין בעלי הערוץ וסכסוכים עסקיים שבהם מעורבות חברות בשליטת אנשי העסקים לב לכייב וולדימיר גוסנינסקי.

17 פרס ישראל ליודקובסקי. פרס ישראל בתחום התקשורת הוענק במוצאי יום העצמאות לרב יודקובסקי, לשעבר העורך הראשי של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". הפרס הוענק ליורד קובסקי על תרומה נכבדה להתפתחות העיתונות במדינת ישראל. ועדת הפרס, בראשות העיתונאי שלמה נקדימון, קבעה כי יש להעניק ליודקובסקי את הפרס על "גילוי יצירתיות תקשורתית ומנהיגות עיתונאית, ועל היותו מחנכם של דורות של עיתונאים, שאותם לימד לדייק בדיווח, לפעול בנהיגות שאותן לא הגינות, ללא משוא פנים, לכבד את הקוראים ולהגיש להם את מרב המידע, כיאות לתקשורת ראיה לשמה המשפיעה על סדר היום הציבורי בחברה דמוקרטית". ועדת הפרס גם ציינה את הצלחתו בהתאמת העיתון "ידיעות אחרונות" לכל שכבות האוכלוסייה. יודקובסקי הוא יו"ד מועצת המנהלים של בית-הספר לתקשורת ועיתונאות "כותרת".

24 פורום לתקשורת אחראית. כינוס ראשון של "הפורום לתקשורת אחראית", שיום יו"ד הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, מוטי שקלאר. המושב הראשון של הפורום, בהשתתפות אנשי תקשורת בכירים ואנשי אקדמיה, עוסק בתפקיד אמצעי התקשורת בזמן חירום. לרבי רי שקלאר, החליט לזיום את הקמת הפורום כדי לקיים דיון פתוח ופלורליסטי בסוגיות מרכזיות במדיניות התקשורת ובנושאים תקשורתיים-חברתיים.

הידעות מתבססות ברובן על מידע שפורסם באמצעי התקשורת

חוקה בהסכמה

בונים עתיד ביחד

יותר מחמישים שנה אנחנו נאבקים יחד למען העתיד של כולנו. יותר מחמישים שנה אנחנו מחפשים יחד את הדרך הנכונה לשמור על הבית, לבסס את הדמוקרטיה, להקפיד על כבוד האדם, על החופש לחשוב אחרת, להסכים על המשותף ולשמור על השונה. יש רק דרך אחת לעשות את זה-חוקה בהסכמה. חוקה היא אבן היסוד של כל אומה, חוקה בהסכמה תהווה את המצפן והמגדלור של ההווה הישראלית. חוקה עושים רק ביחד. כי רק ביחד אפשר.

חוקה בהסכמה
המכון הישראלי לדמוקרטיה

לתמיכה והצטרפות ל"חוקה בהסכמה" 03-7651000 www.haskama.org.il

אנחנו הרי יודעים שאין לך זמן לאכול

כל המידע שאתה צריך, ורק המידע שאתה צריך על עולם השיווק, הפרסום והמדיה ישירות אליך בארבעה ערוצים, לבחירתך:

- Newsletter יומי בנושא פרסום ומדיה - ההרשמה באתר www.themarker.com
- מדור הפרסום והמדיה באתר www.themarker.com
- מדור השיווק והפרסום במגזין TheMarker - למנוי חייגו 050-700-250
- חדשות הפרסום והמדיה ברדיו TheMarker - חייג 050-232322 או *12 מרשת פלאפון

The Marker
המדיה לקהילת העסקים בישראל